

โศกนาฏกรรมจากผลการประท้วงที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ

ตากใบเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นอำเภอติดชายแดนประเทศมาเลเซีย ประชากรร้อยละ ๘๐ เป็นคนมลายูมุสลิม ก่อนหน้านี้นี้ประชาชนแถบนี้ประกอบอาชีพประมงแต่ในปัจจุบันนิยมทำการค้าเนื่องจากเป็นอำเภอชายแดน มีสินค้าประเภทพืชผักผลไม้เป็นที่ต้องการของชาวมาเลเซีย ชาวบ้านจึงหันมาประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก นับว่าเป็นอำเภอที่มีเศรษฐกิจค่อนข้างดีอำเภอหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส และสถานการณ์ทั่วไปในอดีตอยู่ในสภาวะสงบเรียบร้อย

แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์ปล้นอาวุธปืนจากกองพันทหารพัฒนาที่ ๔ เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๔๗ เป็นต้นมา เหตุการณ์ทั่วไปในทุกอำเภอของจังหวัดนราธิวาสอยู่ในภาวะไม่ปกติ มีความไม่สงบปรากฏอยู่ทั่วไป เช่น การลอบทำร้ายประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

รัฐจึงมีนโยบายให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการป้องกันตนเองจากภัยของการก่อความไม่สงบ โดยการฝึกอบรมชาวบ้านให้ทำหน้าที่เป็นชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) หมู่บ้านละ ๑๐-๒๐ คน หลังจากอบรมเรียบร้อยแล้วทางราชการโดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยจะแจกจ่ายอาวุธปืนลูกซองประจำกายชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็นชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน เฉพาะในจังหวัดนราธิวาสทางราชการแจกจ่ายอาวุธปืนลูกซองจำนวนทั้งสิ้น ๔,๐๐๐ กระบอก ส่วนจังหวัดปัตตานีและยะลา มีจำนวนใกล้เคียงกัน

วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๗ มีชาวบ้าน ๖ คน จากบ้านโคกภูแว หมู่ที่ ๕ ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ นราธิวาส คือ นายอรุณ บินมะ นายรุกีมีอลี สะกือริง นายอับดุลราโม สะกือริง นายกามา อาลี นายรอนิง บินมะ และ นายมาหามะ รุสือลี ซึ่งทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้านหรือ เรียกชื่อย่อว่า “ชรบ.” ไปแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบว่า อาวุธปืนลูกซองที่ทางราชการแจกจ่ายให้พวกตนไปจำนวน ๖ กระบอกถูกคนร้ายปล้นเอาไป

ต่อมาในวันรุ่งขึ้นเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ควบคุมตัว ชรบ. ทั้งหมดคนส่งให้หน่วยทหารของกองทัพบกที่ ๔ ส่วนหน้าทำการซักถาม จากการซักถามของฝ่ายทหารได้ความว่า อาวุธปืนทั้งหมดกระบอกนั้นพวกตนจำยอมมอบให้กับคนร้ายไป เนื่องจากเกรงกลัวต่อภัยอันตรายที่ถูกกลุ่มคนร้ายข่มขู่ว่าหากไม่ส่งมอบอาวุธให้พวกตน กลุ่มคนร้ายจะทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเองรวมทั้งครอบครัว จึงจำยอมส่งมอบอาวุธปืนดังกล่าวให้คนร้ายไป

เมื่อทางทหารได้ข้อเท็จจริงดังกล่าว วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๗ ทางทหารก็ส่งตัว ชรบ. จำนวนดังกล่าวให้พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบดำเนินคดีฐานแจ้งความเท็จต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานได้รับตัวบุคคลทั้งหมดควบคุมตัวไว้ดำเนินคดีตามกฎหมาย

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๗ เวลา ๐๖.๐๐ น.มีชาวบ้านซึ่งเป็นเครือญาติของ ชรบ.ทั้งหมดคนได้เข้ามาติดต่อขอเยี่ยมและประกันตัว แต่เนื่องจากอำนาจการควบคุมของพนักงานสอบสวนจะหมดลง จึงต้องส่งตัวบุคคลทั้งหมดไปขออนุญาตศาลควบคุมต่อไปอีก ไม่อาจจะให้ญาติขอประกันตัวไปจากการควบคุมของเจ้าพนักงานได้ พนักงานสอบสวนจึงได้พา ชรบ.ทั้งหมดคนไปขออำนาจศาลขังไว้ในระหว่างสอบสวนที่เรือนจำจังหวัดนราธิวาส จึงเป็นเหตุแห่งความไม่พึงพอใจของประชาชนที่เป็นญาติของ ชรบ.

เวลา ๘.๐๐ น.ของวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๖ ประชาชนจำนวนกว่า ๒๐๐ คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชน เข้ามาชุมนุมกันที่หน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ ส่งเสียงเรียกร้องให้ทางเจ้าหน้าที่ปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้งหมด มีการเขียนป้ายผ้าประท้วงเจ้าหน้าที่ เช่น “คุณค่าของ ชรบ. อยู่ที่ไหน ความยุติธรรมอยู่ที่ไหน รัฐบาลเป็นผู้สร้าง รัฐบาลเป็นผู้ทำลาย ชรบ.” เป็นต้น

กลุ่มผู้ประท้วงบางกลุ่มแสดงอาการไม่พอใจที่เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารมีการสกัดกั้นไม่ให้เข้าไปในที่ชุมนุม จึงทำลายรถยนต์ทหารเสียหายเล็กน้อย ๑ คัน

มีการพูดกันในที่ชุมนุมว่า “ปืนทหารถูกโจรปล้นไปจากค่าย (กองพันพัฒนาที่ ๔) จำนวน ๓๐๐-๔๐๐ กระบอก ไม่เห็นว่าทหารถูกจับสักคน แต่ ชรบ.ถูกปล้นปืนไป ๖ กระบอก กลับถูกจับและไม่ได้ประกัน”

ระหว่างเวลา ๑๒.๐๐ น.-๑๕.๐๐ น. ของวันเดียวกัน ผู้มาชุมนุมก็เพิ่มมากขึ้นเป็น ๒,๐๐๐ คน เจ้าหน้าที่ได้ให้บุคคลสำคัญของท้องถิ่นมาเจรจาต่อรอง เช่น นายสาเหะบุดอร์ สาเหะหามะ อดีต สจ.อำเภอตากใบ นายนิพนธ์ นราพิทักษ์กุล ปลัดจังหวัดนราธิวาส นายรอชะ สามะอาลีเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย ผู้บัญชาการตำรวจภาค ๘ พลโทพิศาล วัฒนวงษ์คีรี แม่ทัพภาค ๔ รวมทั้งบิดามารดาของ ชรบ.ทั้งหมดมาเจรจาให้เลิกชุมนุมกัน แต่ก็ไม่ประสบผล การชุมนุมก็ยังคงยืดเยื้อ ส่งเสียงโห่ร้อง ส่อแสดงว่าจะใช้กำลังก่อความรุนแรงมากยิ่งขึ้น และมีความพยายามจะบุกเข้าไปในสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ

เวลา ๑๕.๓๐ น.ของวันเดียวกัน พลโทพิศาล วัฒนวงษ์คีรี แม่ทัพภาคที่ ๔ ได้ตกลงใจสลายการชุมนุมโดยใช้น้ำฉีดและโยนระเบิดแก๊สน้ำตาใส่กลุ่มผู้ชุมนุม (ปรากฏในรายงานว่ากลุ่มผู้ชุมนุมได้ใช้อาวุธปืนยิงใส่เจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจที่กำลังปฏิบัติหน้าที่) ต่อมาได้เกิดมีการปะทะกันระหว่างผู้ชุมนุมประท้วงกับเจ้าหน้าที่ เป็นผลทำให้ กลุ่มผู้ประท้วงเสียชีวิต ในที่เกิดเหตุ จำนวน ๖ คน (รายงานที่ ๐๐๒๔.๔ (กอ.ถปภ.)๒/๕๑๑ ลง๒๕ ต.ค.๔๖)

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ทหารตำรวจได้มีการจับกุมและควบคุมตัวผู้ก่อเหตุประท้วงในครั้งนี้ได้จำนวนทั้งสิ้น ๑,๒๕๘ คน (ในรายงานเบื้องต้นของตำรวจประมาณ ๕๐๐ คน) และเริ่มมีการลำเลียงคนทั้งหมดไปกักขังเพื่อดำเนินคดีก่อความไม่สงบที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี ระยะทาง ๑๕๐ กิโลเมตร (สุกัลักษณ์ กาญจนขุนดี, ๑๐๗)

กลุ่มผู้ชุมนุมที่ถูกจับกุมจำนวน ๑,๒๕๘ คน ถูกถอดเสื้อ มัดมือไขว่หลังทุกคนแล้วลำเลียงขึ้นรถบรรทุกของทหารในลักษณะนอนทับซ้อนกันบนรถ ๔ ถึง ๕ ชั้น มีทหารพรานควบคุมการเดินทาง ๓-๔ คนต่อคัน ระหว่างเดินทางก็ถูกทหารที่ควบคุมไปนั้นทุบทำร้ายร่างกายตลอดทาง

นายมะยาภิ กิเซาะ อายุ ๒๕ ปี เล่าให้สื่อมวลชนฟังว่า “พวกเราหายใจไม่ออก พยายามร้องขอความช่วยเหลือ ก็ไม่มีใครช่วย ทุกครั้งที่เงยหน้าขึ้นมา พวกทหารก็เอาเท้าเหยียบคอลงไปอีก”

บางคนได้รับการปฏิบัติต่ออย่างโหดร้ายกว่านั้น ถูกทับกันอยู่ถึง ๓ ชั้น ถูกตีด้วยพานท้ายปืนระหว่างทางที่ขนส่งไป หลายคนพบบทความสงสัยไว้อย่างไม่มีวันลืมว่าทำไมเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องทำกับเขาถึงเพียงนี้ (อ่างแล้ว, ๑๐๘)

นายอับดุลเลาะห์ เจ๊ะหะซะ ได้ให้สัมภาษณ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต “ประชาไท” (๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙) ให้รายละเอียดก่อนข้างพิสดารว่า เจ้าหน้าที่เอา “ถุงดำ” (ไม่แน่ใจว่าเป็นถุงพลาสติกหรือชนิดอื่น) คลุมศีรษะระหว่างทางจากตากใบไปค่ายทหารในปัตตานีด้วย”

เขาเล่าว่า “ตอนนั้น ผมอยู่ตรงหน้าโรงพัก พอได้ยินเสียงปืนผมเลยวิ่งไปที่สะพาน จะเอามอเตอร์ไซค์ออก แต่ไม่ทัน ก่อนที่จะถึงสะพานมีบ้านไม้ร้าง ผมจึงวิ่งหนีเข้าไปหลบในนั้น ทั้งที่หายใจไม่ออกและแสบตา (เพราะถูกแก๊สน้ำตา)

ผมอยู่ในนั้นไม่ถึง ๑๐ นาที พื้นบ้านหัก ทำให้ขาผมโผล่ลงใต้ถุน ทหารที่อยู่ใกล้ๆ ก็เลยจับขาผมดึงลงใต้ถุน พอทหารจับตัวได้ เขาก็เตะเข้าข้างหลังผม ทหารเตะจนผมทรุด เขาก็จับถอดเสื้อ แล้วเอาเชือกมามัดมือไขว้หลังและมัดขา เชือกที่ใช้มัดเส้นเล็กมาก ขนาดเล็กกว่าปากกาอีก

พอทหารมัดผมเสร็จ เขาเอาถุงดำ (ไม่ทราบชนิด) มาสวม ขนาดพอดีหัว แต่ไม่ได้มัดปากถุง ผมยังหายใจได้อยู่ จากนั้นก็จับยกผมแล้วก็ดันขึ้นรถ ผมมองอะไรไม่เห็นแล้ว ไม่รู้ว่าบนรถมีใครอยู่บ้าง แต่พอขึ้นไปข้างบนผมยังยืนอยู่ได้

ต่อมามีคนมาผลักแล้วสั่งให้นอนคว่ำหน้า ผมพยายามแข็งขึ้นไม่ยอมนอนคว่ำ จึงถูกเตะเข้าสี่ข้างอีก จนต้องยอม ผมนอนคว่ำหน้าอยู่ติดฝากระบะด้านในสุด นอนขวางทางยาวของรถ ผมอยู่ล่างสุด ตอนนั้นมองอะไรไม่เห็น ได้ยินแต่เสียง บางคนร้องโอดโอย ขอความช่วยเหลือ แต่ก็ถูกเตะ ผมได้ยินเสียงคนแก่คนหนึ่งกล่าววาทะเตือนตนเพื่อระลึกถึงพระเจ้าที่ถูกเตะด้วย พอมีคนมาทับข้างหลังหลายๆ คน ผมก็ถามว่าถูกคลุมถุงดำด้วยหรือเปล่า มีคนบอกว่าถูกคลุมด้วย คนที่บอกว่าไม่ถูกคลุมก็มี

พอขึ้นไปบนรถไม่นาน ผมรู้สึกกระหายน้ำมาก เลยตะโกนบอกทหารว่า ขอน้ำหน่อย ก็มีเสียงตอบว่า เาน้ำหรือ เาเดินไปดึกว่า พุดจบกก็เอาเท้าเข้าไปที่กลางหลัง ผมต้องเงย คนอื่นที่ขอน้ำก็โดนแบบเดียวกัน หรือไม่ก็โดนตีด้วยพานท้ายปืน

รถเริ่มออกจากตรงนั้นประมาณหกโมงเย็นน่าจะได้ ผมร้อนมากเหงื่อเต็มหัว อึดอัดมาก หายใจไม่ออก เหนื่อยมาก แต่ยังไมถึงกับสลบ ขยับตัวไม่ได้เลย ไม่มีแรง

ผมไม่รู้ตัวเลยว่าคนที่นอนอยู่ข้างๆ กับคนที่อยู่ข้างบนผมตายตั้งแต่ตอนไหน เพราะไม่มีเสียงอะไรเลย มารู้ตอนที่ผมเรียกเขาว่า พี่ๆ ขยับหัวนิดหนึ่งได้ไหม แต่ไม่มีเสียงตอบรับ

ระหว่างทางรถจอดหลายครั้ง บางครั้งจอดนานมาก มีอยู่ครั้งหนึ่งที่รถจอด ผมรู้สึกตัวขึ้นมา ก็มีคนที่ถูกจับมาด้วยกัน เชือกที่มัดมือเขาหลุด เลยช่วยถอดถุงดำที่คลุมหน้าออกให้ แล้วช่วยแก้เชือกที่มัดมือไขว้หลังและเชือกที่มัดเท้าทั้งข้างทาง

พอถอดถุงดำออก ผมมองอะไรไม่ชัด ตาพร่าไปหมด ผมถามว่าเราอยู่ที่ไหน เขาบอกว่า ปาลัส (สี่แยกเทศบาลตำบลปาลัส อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี) ผมถามคนที่ถูกจับมาด้วยกันว่า พวกเขาทำอะไรอยู่ มีคนบอกว่า ทหารกินข้าวอยู่

ส่วนคนที่ตายในรถ เพื่อนๆ ช่วยกันจัดศพให้เรียบร้อย มีคนบอกผมว่ามีคนตาย ๘ คน เพื่อนๆ เอาไปตั้งซ้อนๆ กันตรงกลาง ๓-๔ ชั้น คนที่ยังไม่ตายก็นั่งลงข้างๆ บางคนนั่งบนศพจนถึงค่ายอิงคยุทธบริหาร

ตอนที่รถจอดที่ปาล์มมีทหารคุมอยู่ ๓ คน แต่มองเห็นไม่ชัดว่าเขาใส่ชุดอะไร รถหยุดที่นี้ประมาณ ๔๐ นาที หรือเกือบ ๑ ชั่วโมง มีคนถามว่า “อีกนานมั้ย จะได้ไป” ทหารที่อยู่บนรถบอกว่า “ตามใจกู กูจะไปตอนไหนก็ได้ พวกมันอยู่นิ่งๆ แล้วกัน ไม่ต้องมาสนใจ

รถออกจากปาล์มก็ไม่จอดอีกเลย มาถึงค่ายอิงคยุทธบริหาร น่าจะประมาณตี ๑ ตี ๒ เพราะตอนที่อยู่ที่ปาล์ม ผมถามก็โมงแล้ว คนที่ถูกจับมาด้วยกันบอกว่าเที่ยงคืนแล้ว” (อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๕-๑๑๑)

ผู้ชุมนุมประท้วงครั้งนี้เสียชีวิตในระหว่างขนส่งจากหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบโดยรถบรรทุกไปยังค่ายอิงคยุทธบริหาร (กองทัพบกที่ ๔ ส่วนหน้า) ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานีรวมทั้งสิ้น ๗๘ คน เมื่อรวมกับที่เสียชีวิตในที่เกิดเหตุ ๖ คน รวมเป็น ๘๔ คน และเสียชีวิตที่โรงพยาบาลปัตตานีเพิ่มในภายหลังอีก ๑ คน รวมทั้งสิ้น ๘๕ คน

แพทย์หญิง คุณหญิงพรทิพย์ โรจนสุนันท์ รองผู้อำนวยการสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม แถลงข่าวเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๔๗ ว่า “ก่อนจะไปถึงค่ายอิงคยุทธบริหารไม่ทราบมาก่อนว่าจะมีศพผู้เสียชีวิตจำนวนมาก เมื่อไปถึงก็ได้ตรวจสอบสภาพภายนอกของศพ พบว่า มี ๓-๔ รายมีบาดแผลที่บริเวณใบหน้าแต่เป็นเพียงบาดแผลฟกช้ำ ไม่ใช่บาดแผลฉกรรจ์ ส่วนใหญ่ ๘๐% เสียชีวิตจากการขาดอากาศ ฯลฯ ผู้เสียชีวิตอีก ๒๐% มีอาการชักเกร็ง น่องเกร็ง ปลายเท้าจุ่มอ อาจเกิดจากการขาดน้ำ อาหารและอ่อนเพลีย .. ฯลฯ” (อ้างแล้ว, ๑๑๒)

คุณหญิงพรทิพย์เปิดแถลงข่าวอีกครั้งเมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๗ พร้อมทั้งแสดงภาพของศพที่เสียชีวิตจากการขาดอากาศหายใจซึ่งมีอาการเลือดออกใต้ตาขาว ลิ้นจุกปาก ใบหน้าเข้ม ลำตัวเป็นจุดดำจากการแตกของเส้นเลือด แพทย์หญิงคุณหญิงพรทิพย์ กล่าวว่า การขาดอากาศหายใจอาจมีสาเหตุมาจากทางเดินหายใจอุดตัน ถูกกดทับที่ใบหน้าหรือกดทับที่หน้าอก แต่ร่องรอยที่พบจากศพซึ่งมีฟองออกจากปากและจมูกใกล้เคียงกับทฤษฎีของผู้เสียชีวิต จากการถูกวางทับซ้อนกันหลายชั้น ส่วนสภาพศพที่มีอาการชักเกร็งมีสาเหตุมาจากการขาดน้ำ ขาดอากาศ ทำให้เสียสมดุลของสารคัดหลั่งในร่างกาย.. ฯลฯ (อ้างแล้ว, ๑๑๓)

การประท้วงที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบเริ่มจากการเรียกร้องขอความเป็นธรรมแก่ชาวบ้านที่อาสาเป็นชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ที่ได้ยกยอกเอาเป็นของทางราชการให้แก่คนร้ายที่ไม่ปรากฏในทางสอบสวนว่าเป็นใครโดยอ้างว่าหากไม่ยอมจะถูกทำร้ายเป็นอันตรายแก่ตัวเองและครอบครัว เมื่อญาติไม่พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงมีการชุมนุมประท้วงและเรียกร้องให้ปล่อยตัว แต่เนื่องจากชรบ. ทั้งหกคนที่ถูกควบคุมอยู่ในความควบคุมของศาล เจ้าหน้าที่จึงไม่อาจจะกระทำตามผู้เรียกร้องได้

การสลายการชุมนุมครั้งนี้นอกจากใช้วิธีฉีดน้ำและแก๊สน้ำตาแล้วยังมีเจ้าหน้าที่ใช้อาวุธปืนยิงผู้ชุมนุม ก่อให้เกิดมีการเสียชีวิตเกิดขึ้นในที่เกิดเหตุถึง ๖ คน และการที่เจ้าหน้าที่ควบคุมตัวผู้ชุมนุมจำนวน ๑,๒๔๘ คน ซึ่งเป็นการควบคุมคนจำนวนมาก และลำเลียงจากที่เกิดเหตุไปยังค่ายอิงคยุทธบริหารจังหวัดปัตตานีเป็นระยะทาง ๑๕๐ กิโลเมตร โดยทหารที่ควบคุมได้ปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมอย่างเชลยศึก ไม่มีนายทหารควบคุมกำกับดูแล ปล่อยปละละเลยให้มีการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและต่อกฎหมาย ทำให้มีผู้เสียชีวิตอีก ๗๘ คน และผู้ชุมนุมจำนวน ๕๗ คนถูกส่งตัวดำเนินคดีในชั้นศาลในความผิดฐานก่อความไม่สงบอีกด้วย จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภาพพจน์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยต่อสังคมโลกอยู่ในสถานะที่

ตกต่ำ เป็นที่กล่าวขวัญของสื่อมวลชนทั่วโลก สร้างความรู้สึกคับแค้นต่อชาวมุสลิมทั้งในและต่างประเทศ ทำให้แนวทางแก้ไขปัญหาคความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยสันติวิธียุ่งยากยิ่งขึ้น

จำรูญ เด่นอุดม

การลอบฆ่าผู้นำศาสนากับการอพยพลี้ภัย ที่นำไปสู่ปัญหานานาชาติ

มีเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นบนแผ่นดินไทยในยุคประชาธิปไตยที่มีมุสลิมเป็นแกนนำพรรค และเป็นสมาชิกสภาผู้แทนที่ร่วมรัฐบาล เหตุการณ์นี้ได้สร้างความอับยศต่อสายตาชาวโลก โดยเฉพาะในด้านการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพลเมือง เหตุการณ์ทั้งสองแม้จะไม่มี ความต่อเนื่องกัน แต่ก็ดูมีความสัมพันธ์กันโดยที่รัฐกล่าวหาว่าเป็นแผนการร้ายของกลุ่มก่อการร้ายมุสลิม

เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๘ เวลาประมาณสองทุ่ม อิหม่ามมูस्ताฟารู ยูโซ๊ะ ซึ่งเป็นอิหม่ามและผู้นำศาสนาบ้านละหาร ตำบลปะลฐ อำเภอสูโงปาตี จังหวัดนราธิวาส เดินทางจากมัสยิด กำลังจะเข้าบ้าน มีเสียงปืนยิงรัวไปยังร่างของโต๊ะอิหม่ามจำนวนหลายสิบนัด กระสุนถูกบริเวณลำตัวหลายแห่ง จนอิหม่ามล้มลงกับพื้น คนร้ายคิดว่าท่านคงเสียชีวิตแล้วก็พากันหลบหนี

หลังจากสิ้นเสียงปืนภรรยาและบุตรของอิหม่ามลงจากบ้านมาดู พบอิหม่ามบาดเจ็บสาหัส จึงนำเข้าไปในบ้านซึ่งขณะนั้นได้มีชาวบ้านออกมาดูเหตุการณ์จำนวนมาก มีความพยายามจะช่วยเหลือเพื่อนำท่านอิหม่ามไปรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ แต่อิหม่ามสตอปาร์ ซึ่งขณะนั้นยังรู้สึกตัวดี ได้ร้องห้ามคนในครอบครัวมิให้นำตนไปโรงพยาบาล โดยกล่าวว่า “ข้าขอตายอยู่ที่บ้านดีกว่า ถึงแม้ไปโรงพยาบาลก็ต้องตายอยู่ดี”

จากการบอกเล่าของภรรยาอิหม่าม ที่ท่านอิหม่าม มิให้นำไปส่งโรงพยาบาล โดยเชื่อว่า คนยังทำร้ายตนเป็นเจ้าของบ้านที่ของรัฐ เมื่อข่าวลือเข้าสู่หมู่บ้านในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้พากันปิดล้อมหมู่บ้านละหารตั้งแต่นั้น โดยชาวบ้านนำเอากิ่งไม้ขอนไม้ทั้งขนาดเล็กใหญ่วางกีดขวางถนนเป็นช่วงๆ ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นหญิงและเด็กยืนขวางรถยนต์ของทหารตำรวจและคนแปลกหน้ามิให้ผ่านเข้าไปในหมู่บ้าน จนกระทั่งหลังเกิดเหตุ ๕-๖ ชั่วโมง นายสตอปาร์ โต๊ะอิหม่ามก็สิ้นใจตายในบ้านต่อหน้าภรรยาและบุตร

ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันต์ บันทึกในรายงาน คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ กอส. ฉบับลง วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๘ ว่า “ในความเชื่อของชาวมุสลิม คำสั่งเสียของคนใกล้ตายเป็นสิ่งที่ต้องนำมาปฏิบัติ ยิ่งในกรณีนี้ผู้สั่งเสียเป็นอิหม่ามซึ่งเป็นที่นับถือของชาวบ้าน เมื่อท่านสั่งมิให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูศพ ชาวบ้านก็พยายามทำตาม คำสั่งเสียของผู้ตายรวมกับการขาดความเชื่อถือในรัฐ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนตัดสินใจปิดหมู่บ้านของตน ไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามา หลังจากนั้นเมื่อวิธีการนี้ไม่เป็นผล ผู้คนบางส่วนจากชุมชนหลายแห่งรวมทั้งที่บ้านละหาร ก็ตัดสินใจเดินหนีออกไปจากอำนาจรัฐที่เขาเห็นว่าไม่เป็นธรรม”

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ ตั้งแต่เช้าขบวนรถบรรทุกขนาดเล็กจำนวนกว่า ๑๐ คัน นำผู้คนที่ทั้งหญิงชายและเด็กมุ่งไปยังสะพานข้ามแม่น้ำสุโงโกลก จากนั้น ต่างกันเดินทางข้ามสะพานเข้าไปยังเขต ตำบล

คุมปิด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย พวกเขาจำนวน ๑๓๒ คนพากันไปพักพิงที่มัสยิดแห่งหนึ่ง จนเมื่อมีเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลมาเลเซียเข้ามาควบคุมคนเหล่านั้น

ปรากฏชื่อว่า พวกเขาเดินทางลี้ภัยจากอันตรายที่เจ้าหน้าที่รัฐไทยที่กระทำอันตรายต่อชาวมลายูมุสลิม โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำศาสนาและผู้สอนศาสนา และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนายสตอปาร์ โต๊ะอิหม่าม บ้านละหารก็ถูกนำมาเป็นเหตุผลที่ว่า โต๊ะอิหม่าม เป็นผู้ที่มิชื่ออยู่ในบัญชีดำของเจ้าหน้าที่รัฐ และได้ถูกลอบสังหารแล้วเมื่อคืนที่ผ่านมา และยังมีบัญชีรายชื่ออีกจำนวนมากที่เจ้าหน้าที่จะลอบทำร้าย เหตุดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นเหตุผลของการลี้ภัย

รัฐบาลไทยได้ส่งเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายเพื่อไปสอบถามข้อเท็จจริงและติดตามบุคคลกลุ่มดังกล่าวเดินทางกลับประเทศ แต่ไม่เป็นผล ทางรัฐบาลเชื่อว่า การลอบฆ่าโต๊ะอิหม่ามและการอพยพของชาวบ้าน ๑๓๑ คน (เหลือ ๑๓๑ คน เนื่องจากอีก ๑ คนถูกส่งกลับประเทศไทยเพราะมีหมายจับคดีอาญา) เป็นแผนการของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ

แต่จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้อพยพต่อผู้สื่อข่าวต่างประเทศ “ทั้งหมดยืนยันว่า ไม่มีใครปลุกปั่นยุยงหรือสั่งให้เดินทางเข้ามายังรัฐกลันตัน พวกตนมาเพื่อขอหลบภัยกันเอง จนกว่าเหตุการณ์จะกลับเข้าสู่ภาวะปกติ และจะไม่เดินทางกลับไทยจนกว่าเหตุการณ์จะสงบ หรือไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปรบกวนชาวบ้านในหมู่บ้าน”

เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของมาเลเซียเปิดเผยว่า ในการสอบปากคำชาวนราธิวาสผู้ขออพยพทั้ง ๑๓๑ คนของเจ้าหน้าที่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงของมาเลเซียทั้งหมดให้การว่า มาจากหมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอสุไหงปาดี และบางหมู่บ้านของอำเภอเจาะไอร้อง

คนกลุ่มนี้ระบุว่า ก่อนหน้าจะอพยพมีเจ้าหน้าที่รัฐทั้งทหารและตำรวจ เข้าไปในหมู่บ้านเรียกหัวหน้าครอบครัวไปพบ สอบถามเรื่องแนวร่วมของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ จากนั้น มีการติดตามตรวจสอบพฤติกรรมคนในหมู่บ้านตลอดเวลา ทุกคนจึงเชื่อว่าหากยังอยู่ในหมู่บ้านอาจจะเป็นอันตราย เพราะในหมู่บ้านมีคนหายไประหว่างร้อยกว่าคน รวมทั้งมีข่าวว่า ผู้นำศาสนาผู้นำท้องถิ่นถูกฆ่าตาย โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐอยู่เบื้องหลัง

ดร.ชัยวัฒน์ ได้บันทึกเพิ่มเติมในรายงานฉบับเดียวกันอีกว่า “อันที่จริงการประท้วงรัฐด้วยการเดินหนีไปเช่นนี้ เป็นวิธีที่ชอบตามหลักศาสนาอิสลามที่เรียกกันว่า" อิจเราะห์ "คือ การอพยพเมื่อชาวมุสลิมรู้สึกว่าการเผชิญกับความไม่เป็นธรรม นอกจากนั้นก็เป็นวิธีที่ประชาชนทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งในสังคมไทยทำกันมาแต่โบราณ แต่เมื่อเหตุเช่นนี้เกิดขึ้นในโลกที่มีแต่รัฐสมัยใหม่ การประท้วงด้วยการเดินหนีไป "เมืองอื่น" ก็กลายเป็นประเด็นนานาชาติไป ส่งผลสะท้อนต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซียยิ่งขึ้น กระทั่ง อดีตนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ดร.มหาธีร์ โมฮัมหมัด ก็เห็นว่ามาเลเซียควรให้คนเหล่านี้เป็นผู้ลี้ภัยในมาเลเซีย ขณะที่ผู้นำพรรคฝ่ายค้าน (PAS) ในกลันตันเห็นว่าชาวมลายูต้องพยายามช่วยเหลือคนเหล่านี้ให้มีสิทธิ์ได้รับชะกาต”

นายอับดุลเราะห์มาน อับดุลสมัด ประธานคณะกรรมการกลางอิสลามจังหวัดนราธิวาส ให้สัมภาษณ์สถานีวิทยุบีบีซี ภาาภาษาไทยว่า ตนเพิ่งเข้าไปดูสถานการณ์ในหมู่บ้านละหาน อำเภอสุไหงปาดี

จังหวัดนราธิวาส ซึ่งยังไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าหมู่บ้าน จากการพูดคุยกับชาวบ้านพบว่า คนในหมู่บ้านไม่ได้ห้ามเจ้าหน้าที่ทุกคน แต่ขอพิจารณาเป็นรายๆ ไป เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาสให้เข้าไปได้

นายอับดุลเราะห์มาน กล่าวว่า หลังจากโตะอิหม่ามถูกสังหาร ชาวบ้านรู้สึกสูญเสีย อยากอยู่อย่างสงบและกลัวเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง จึงไม่อยากตอบคำถามแก่ฝ่ายใด ทางจังหวัดควรพูดคุยหาแนวทางและปรึกษากับคณะกรรมการอิสลาม เพื่อหาวิธีการให้ชาวบ้านเปิดทางให้เข้าหมู่บ้านได้ ในฐานะที่ตนเป็นผู้นำศาสนา เมื่อมีการเสียชีวิตของอิหม่ามหรือโตะครู ตนและกรรมการอิสลามจำเป็นต้องเข้าไปเยี่ยม ถ้าเจ้าหน้าที่ที่ดี ใครก็ดี เข้าใจว่าเพื่อนๆ ผู้นำศาสนาเข้าไปยุ่ง นับว่าเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง

ปัญหาผู้อพยพลี้ภัยชาวมลายูจำนวน ๑๓๑ คน ยังคงอยู่ในรัฐตรังกานูของประเทศมาเลเซีย จึงเป็นจุดต่างในประวัติศาสตร์ทางการเมืองระหว่างประเทศของประเทศไทยจนทุกวันนี้

จ่ารัฐ เด่นอุดม

สถานการณ์ความรุนแรงที่ตันหยงลิมอและบ้านกะทอง คือภาพสะท้อนของความแตกแยกในสังคมไทย

เหตุการณ์ที่ตันหยงลิมอ ๒๐-๒๑ กันยายน ๒๕๔๘

หลังละหมาดมักริบ (หลังตะวันตกดิน) ในวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๘ ชาวบ้านได้ยินเสียงปืนรัวที่ร้านน้ำชาของหมู่บ้านตันหยงลิมอ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส มีคนถูกยิง ๖ คน เสียชีวิตไป ๒ คน คนหนึ่งที่เสียชีวิตเป็นเด็กหนุ่มอายุเพียง ๑๖ ปี ที่ชื่อ นายอาซูวัน และอีกคนหนึ่งไปเสียชีวิตที่โรงพยาบาลอำเภอระแงะคือ นายนิมะ อาแว และมีผู้บาดเจ็บ ๔ คน เกิดข่าวลือว่าเจ้าหน้าที่รัฐเป็นคนก่อเหตุ ไม่นานเมื่อเจ้าหน้าที่มาถึง ประชาชนในหมู่บ้านก็มารวมตัวกันเตรียมเข้าปิดล้อมฝ่ายเจ้าหน้าที่ ฝ่ายเจ้าหน้าที่จึงถอยออกไปจากพื้นที่นั้น แต่นาวิกโยชิน ๒ นายออกกรลไปไม่ทัน ทั้งสองถูกจับตัวไว้ คือ เรือโทวินัย นาคบุตร และจำเอก กำพล ทองผา สังกัดค่ายจุฬาภรณ์ ที่ประจำอยู่ที่โครงการพระราชดำริบ้านตันหยงลิมอ

ตลอดคืนจนถึงรุ่งเช้ามีความพยายามเจรจาเพื่อให้ชาวบ้านตันหยงลิมอปล่อยตัวทหารทั้ง ๒ นายนั้น บ่ายของวันที่ ๒๑ กันยายน นาวิกโยชินทั้ง ๒ นายเสียชีวิตแล้ว ศพมีร่องรอยถูกทำร้ายและถูกแทง ชาวบ้านปิดบ้านเงียบ ไม่ยอมพูดคุยกับผู้ใดและอยู่ในความหวาดกลัว

กรณีตันหยงลิมอนี้ มีปมปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์หลายลักษณะ เมื่อเกิดเหตุร้ายที่ร้านน้ำชาและชาวบ้านไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่เข้ามาในพื้นที่ สถานการณ์เช่นนี้ก็คล้ายกับที่เคยเกิดขึ้นที่บ้านละหาร จังหวัดนราธิวาส ซึ่งสะท้อนความไม่ไว้วางใจในรัฐอย่างร้ายแรง เช่นเดียวกับเมื่อชาวบ้านจับนาวิกโยชินเป็นตัวประกันไว้ การจับตัวประกันอาจแสดงให้เห็นศักยภาพในการดูแลตนเองของชุมชน แต่การปล่อยให้นาวิกโยชินทั้งสองเสียชีวิต แสดงให้เห็นว่าชุมชนได้ล่มสลายไป เพราะหมดความสามารถจะดูแลปกป้องคนที่อยู่ในอาณาเขตของชุมชนเองได้

ยิ่งกว่านั้นถ้าข้อความที่สาธารณชนส่งเข้ามาตามรายการโทรทัศน์และวิทยุเป็นมาตรวัดความรู้สึกของคนได้ จะพบว่าเหตุการณ์นี้ดูเหมือนทำให้เกิดความโกรธแค้นในหมู่มหาชนทั่วไปมาก สังคมไทยตกอยู่

ในความเกลียดชัง เหตุการณ์รุนแรงที่ต้นหยงลิมกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธทั้งในพื้นที่และในต่างประเทศกับชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่และอาจรวมถึงชาวมุสลิมในที่อื่น ๆ ด้วย

มีรายงานว่าชาวมุสลิมที่ประสงค์จะไปช่วยงานศพของนาวิกโยธินทั้งสอง ไม่กล้าไปเพราะกลัวคนอื่น ๆ ที่ไปในงานจะมีปฏิกิริยา กรณีต้นหยงลิมถูกจัดว่าเป็นข่าวสะเทือนใจอันดับหนึ่งของปี ๒๕๔๘ ทำให้ "คนทั้งประเทศเกิดอาการเคียดแค้น เสร้าสลด" บางฝ่ายเห็นว่ากรณีต้นหยงลิมเป็นความอ่อนแอของภาครัฐที่ไม่สามารถคุ้มครองชีวิตของเจ้าหน้าที่เอาไว้ได้ แต่ในทางกลับกัน หลายฝ่ายเห็นว่ากรณีนี้เป็นการแสดงถึงความหนักแน่น อดทนของภาครัฐ ผู้เลือกใช้วิถีทางสันติแม้ต้องเสียสละชีวิตของเจ้าหน้าที่ จนทำให้ภาครัฐประสบความสำเร็จยิ่งใหญ่ทางการเมือง

เหตุการณ์ที่บ้านกะทอง ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

เวลาตีหนึ่ง กลุ่มผู้ใช้ความรุนแรงไม่น้อยกว่า ๑๐ คน กระจายกำลัง ใช้ปืนสงครามกราดยิงถล่มบ้านเรือนในหมู่บ้านกะทอง ตำบลบองอ อำเภอร่องแงะ จังหวัดนครราชสีมา ๓ หลัง โดยเฉพาะบ้านของนายสุเต็ง อาแวบือชา มีผู้เสียชีวิตอยู่ในบ้าน ๕ คน เป็นผู้ใหญ่ ๒ คน อายุ ๔๐ และ ๔๒ ปี เป็นเด็กสาวอายุตั้งแต่ ๑๗ ถึง ๒๐ ปี ๓ คน ที่เหลือเป็นเด็กอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีลงไป ที่อายุน้อยที่สุด ๒ คน คนหนึ่งเป็นเด็กหญิงอายุ ๘ ขวบ คนเล็กที่สุดเป็นเด็กชายอายุเพียง ๘ เดือนเท่านั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งยอมพุดคุยกับ กอสในพื้นที่ล้วน เห็นตรงกันว่า ครอบครัวนี้ทั้งพ่อแม่ลูกเด็กเล็กแดงถูกเจ้าหน้าที่รัฐสังหาร

เหตุการณ์ที่หมู่บ้านกะทองเมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน ได้สร้างปริศนาให้แก่ประชาชนทั่วไปที่ต้องการคำตอบจากรัฐบาลว่า ด้วยสาเหตุและกลุ่มบุคคลใดที่ลงมือสังหารหมู่ครอบครัวอาแวบือชาทั้ง ๕ คนอย่างเหี้ยมโหดไม่เว้นแม้แต่เด็กทารกอายุเพียง ๘ เดือน

นับจากวันเกิดเหตุจนถึงวันนี้) ๒๑ พ.ย. ๔๘ (ชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดภาคใต้ต่างทยอยกันไปเยี่ยมเยียนและถามไถ่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากชาวบ้านกะทอง ซึ่งคำตอบที่ได้รับจากชาวบ้านกะทองแตกต่างไปจากคำแถลงของทางราชการในประเด็นต่างๆ เหล่านี้คือ

นายสุเต็ง อาแวบือชา หัวหน้าครอบครัวที่เสียชีวิตพร้อมกับคนในครอบครัว รวม ๕ ศพนั้นเคยเป็นสมาชิกหรือเป็นแนวร่วมของขบวนการโจรก่อการร้ายจริงหรือไม่ คำตอบของญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดและชาวบ้านกะทองต่างปฏิเสธอย่างหนักแน่นว่า นายสุเต็ง ไม่เคยเป็นสมาชิกหรือแนวร่วมโจรก่อการร้ายแต่อย่างใด เว้นแต่จะมีชื่อในบัญชีดำของราชการ

ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าเคยเป็นหรือเป็นแนวร่วมขบวนการโจรแต่เข้ามามอบตัวต่อทางราชการโดยให้ความร่วมมือแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับโจรก่อการร้าย จริงหรือไม่ คำตอบจากผู้นำท้องถิ่นและญาติพี่น้องใกล้ชิดต่างปฏิเสธว่า นายสุเต็งไม่เคยอยู่ในฐานะผู้หลงผิดและเข้ามามอบตัวต่อทางราชการและแจ้งข้อมูลใดๆ แก่ทางราชการแต่อย่างใด

ฐานะของทางครอบครัวนายสุเต็ง เป็นอย่างไร คำตอบคือ มีฐานะค่อนข้างยากจน แต่ขยันทำมาหากินเลี้ยงดูครอบครัวโดยมีอาชีพกรีดยางและทำนา นายสุเต็งส่งลูกเรียนหนังสือไทย โดยเฉพาะ น.ส.ริดา

อาแวบือชา บุตรสาว ซึ่งได้เสียชีวิตในวันเวลาเกิดเหตุเช่นกัน จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากสถาบันแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลาและกำลังทำงานในองค์กรรัฐแห่งหนึ่ง นอกจากนั้นบุตรคนอื่นๆ ก็กำลังศึกษาเช่นกัน

ความประพฤตินายสุเต็งนั้น เป็นอย่างไร คำตอบคือ นายสุเต็งแม้จะเป็นคนเจียบขริม แต่จะทำงานช่วยเหลือชาวบ้านและชุมชนด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าผู้ใดจะออกปากขอให้ช่วยเหลือ จึงเป็นที่รักใคร่ของชาวบ้านในหมู่บ้านและบ้านใกล้เคียง

ชาวบ้านเล่าว่า ก่อนจะเกิดเหตุชาวบ้านคนหนึ่งเปิดประตูบ้านเพื่อทำธุระเห็นกลุ่มคนจำนวนมากเข้าไปในหมู่บ้าน กลุ่มคนดังกล่าวลักษณะคล้ายเจ้าหน้าที่ของรัฐพูดติดต่อกันด้วยวิทยุสื่อสาร จึงปิดประตูบ้านจนกระทั่งไม่กี่นาทีก็ได้ยินเสียงปืนและระเบิดโจมตีในหมู่บ้าน

หลังจากเกิดเหตุ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแจ้งเหตุแก่ผู้ใหญ่บ้านซึ่งแจ้งต่อนายอำเภอในเวลาประมาณตีสองเศษ แต่ไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไประงับเหตุหรือติดตามคนร้าย จนกระทั่งช่วงสายของวันรุ่งขึ้น (ฝ่ายเจ้าหน้าที่คงกลัวคนร้ายลอบทำร้าย)

วันรุ่งขึ้นได้มีชาวบ้านใกล้เคียงจำนวนมากเข้าไปยังที่เกิดเหตุ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหาร แต่ชาวบ้านไม่อาจจะเข้าไปยังบ้านที่เกิดเหตุได้เพราะถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจปิดกั้น ซึ่งชาวบ้านตั้งข้อสังเกตว่าเจ้าหน้าที่รัฐไม่ประสงค์จะให้คนทั่วไปรับรู้และเห็นสภาพที่เกิดขึ้น ซึ่งขัดแย้งกับให้ข่าวของเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ที่อ้างว่า ถูกชาวบ้านขัดขวางมิให้เจ้าหน้าที่เข้าไปยังที่เกิดเหตุจนต้องใช้กำลังทหารตำรวจจำนวนมากเข้าเคลียร์พื้นที่จึงเข้าไปได้ และเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่คนดังกล่าวเข้าไปในที่เกิดเหตุก็ใช้เวลากว่า ๑๑.๐๐ น. แล้ว

ชาวบ้านให้ข้อมูลว่าพิธีศพผู้เสียชีวิตทั้ง ๕ คน ญาติไม่ได้อาบน้ำศพเหมือนศพทั่วไป เพราะมีความเชื่อว่า ผู้ตายถูกฆ่าตายโดยการต่อสู้จากการไม่ได้รับความเป็นธรรม ถือว่าเป็นการตายชาฮิด (โดยเพื่อพระผู้เป็นเจ้า) ซึ่งเป็นสิ่งบอกเหตุว่าการตายของครอบครัวนี้ เป็นการตายที่ควรยกย่องสรรเสริญ ไม่ควรจะกล่าวในทางร้ายใดๆ

เหตุการณ์นี้สะท้อนชัดถึงระดับของความรุนแรงที่นับวันจะไม่มีขอบเขตยิ่งขึ้น เห็นได้จากการสังหารทารกมุสลิมอายุเพียง ๘ เดือน กับเด็กหญิงอายุ ๘ ขวบ ถ้าสมาชิกในครอบครัวนี้เป็นครอบครัวของอดีตผู้หลงผิดจริงเช่นที่ภาครัฐเชื่อ ก็แสดงว่า รัฐไม่อาจคุ้มครองป้องกันคนที่กลับตัวกลับใจได้ ถ้าพวกเขาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงทางการเมืองก็แสดงชัดว่าผู้ใช้ความรุนแรงจงใจทำลายขอบเขตทางศาสนาวัฒนธรรมทุกชนิดที่เคารพในความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาของเด็ก ๆ ด้วยเหตุนี้ ช่องว่างระหว่างรัฐกับผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ก็อาจจะขาดจากกันออกไปอีก

ผลสะท้อนของเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นปี ๒๕๔๗ จนถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๘ สะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูไม่ไว้วางใจรัฐ เพราะไม่แน่ใจว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นฝีมือเจ้าหน้าที่ของรัฐมากน้อยเพียงไร แม้กระทั่ง ข้อความข้างอาครว่า "ฟาตอนีย์ เมอร์เดกา " หรือปัตตานี เป็นเอกราช ที่มีผู้ใช้สิทธิประท้วงไว้ด้วยอักษรยาวีหรืออักษรรูมีคือตัวอักษรภาษาอังกฤษ ตามอาคร ป้ายทางหลวง หรือบนถนน ในชุมชน บริเวณอำเภอสุไหงปาดีและเจาะไอร้อง มีชาวไทยมุสลิมในพื้นที่บางส่วนเชื่อ

ว่าเป็นฝีมือของเจ้าหน้าที่รัฐ ขณะเดียวกันชาวพุทธในพื้นที่ก็ไม่ไว้วางใจในรัฐ เพราะเห็นว่าไม่สามารถปกป้องรักษาพวกตนรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐเองได้

จำรูญ เด่นอุดม

ตำนานบุคคลสำคัญของท้องถิ่น

เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

ในชุมชนท้องถิ่นมักจะมีเรื่องราวที่ผู้คนบอกเล่าติดต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง เป็นเวลายาวนานจนผู้คนในท้องถิ่นเชื่อ และได้เล่าขานเรื่องราวสืบต่อกัน ไปจนกลายเป็นตำนานของท้องถิ่น บางเรื่องมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ บางเรื่องไม่มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ เป็นเรื่องสมมุติที่ผู้เล่าคิดเอาเองก็มี

ตำนานท้องถิ่นส่วนมากจะไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มักจะเล่าต่อกันปากต่อปาก แต่เรื่องราวต่างๆ ที่ถูกถ่ายทอดและรับรู้กันมา โลกแล่นอยู่ในความทรงจำของผู้คนในชุมชนไปตลอดกาลนาน แม้บางเรื่องอาจจะมีการเล่าเพิ่มเติมเสริมแต่งไปบ้างในภายหลัง ขึ้นอยู่กับผู้เล่าว่ามีจุดประสงค์อย่างไร อาจจะเพิ่มเติมเสริมแต่งให้น่าสนใจมากขึ้นหรือเบี่ยงเบนให้เรื่องราวผิดแปลกแตกต่างไปจากเดิมเพื่อผลประโยชน์บางอย่างก็ได้

เรื่องราวที่ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน และเล่าขานสืบต่อกันมานั้นคนในชุมชนจะมีความรู้สึกพอใจ ไม่มีความรู้สึกขัดแย้งหรือเกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่และความสงบเรียบร้อยของชุมชน นอกจากว่าจะมีคนหรือกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในชุมชนภายหลังมีจุดประสงค์แอบแฝง บอกเล่าเรื่องราวให้ผิดแปลกไปจากเดิม หรือบันทึกเรื่องราวเพิ่มเติมเสริมแต่งให้พิเศพิสดาร ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อความรู้สึกและความเชื่อของคนในชุมชนหรือสังคมที่มีผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย ซึ่งมีความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน อาจกลายเป็นชนวนก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชนและสังคมได้

ถ้าเป็นเช่นนี้เป็นเรื่องที่น่าเสียใจอย่างยิ่ง เพราะทุกชุมชนและสังคมอยากจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่ต้องการความขัดแย้ง ถ้าหากว่ามีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้น คนในชุมชนและสังคมนั้นจะต้องรีบดำเนินการแก้ไข และทำความเข้าใจให้ถูกต้องเหมือนเดิม

เรื่องราวที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยที่อาณาจักรปาตานีปกครองโดยตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มี *สุลต่านบาฮาดูร์ ชาห์.ศ.พ) ๒๑๑๖-๒๑๒๗* นับเป็นสุลต่านองค์ที่ (๕ ของอาณาจักรปาตานีที่เริ่มก่อตั้งในราวปี พ.ศ.๒๐๐๐ หรือ ค.ศ.๑๔๕๗

ในปี พ.ศ.๒๑๑๕ มีชาวจีนอพยพจำนวนหนึ่งลำนเรือสำเภา โดยการนำของ *ลิ้มเต้าเคียน* เดินทางมาจากมณฑลฮกเกี้ยน ประเทศจีน ขออนุญาตจากสุลต่านเข้ามาพำนักอาศัยในอาณาจักรปาตานี และได้รับอนุญาตให้ตั้งชุมชนที่บริเวณ *บ้านตันหยงลูโล๊ะ (แหลมมุก)* ริมชายฝั่งอ่าวปัตตานี ต่อมาลิ้มเต้าเคียนได้แต่งงานกับหญิงชาวมลายูมุสลิมและเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม ทำให้ชาวจีนที่ร่วมเดินทางมาเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามด้วย การอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชนกับชาวมลายูมุสลิม มีการแต่งงานระหว่างกันและกันทำให้เกิดมีลูกหลานเหลนมากมาย ที่สืบเชื้อสายติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน กลายเป็นคนมลายูมุสลิมเชื้อสายจีน เช่นเดียวกับคนไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบัน

ในจังหวัดปัตตานีมีคนมลายูเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมากสังเกตได้จากผู้คนที่ผิวขาว ตาชั้นเดียว เส้นผมตรงไม่หยิกหรือหยักศก เช่นเดียวกับที่มะละกา ประเทศมาเลเซีย จะมีคนมลายูเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกัน

ในระยะเวลาที่ลี้มเต้าเคียนเดินทางเข้ามาอยู่อาศัยในอาณาจักรปาตานีนั่น *มัสยิดกรือเซะ* ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญของชาวมุสลิม และตั้งอยู่หน้าพระราชวังมีมาก่อนแล้วไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ปี ลี้มเต้าเคียนได้รับมอบหมายจากสุลต่านให้ทำหน้าที่ดูแลท่าเรือเก็บภาษีจากเรือสินค้าจากประเทศต่างๆ ที่เดินทางเข้ามาค้าขายในอาณาจักรปาตานี

จนต่อมาในสมัย *รายาฮิยา (ราชินีฮิยา)* ปกครองอาณาจักรปาตานี ระหว่างปี พ.ศ.๒๑๒๗-๒๑๕๕ มีหญิงชาวจีนชื่อ *ลี้มกอเหนี่ยว* เดินทางมาตามหาพี่ชาย เมื่อได้พบกันแล้วได้ชักชวนให้เดินทางกลับประเทศจีน แต่ลี้มเต้าเคียนไม่ยินยอมเพราะได้แต่งงานมีครอบครัวและได้เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามแล้ว น้องสาวพยายามขอร้องอ้อนวอนให้กลับเมืองจีนเพื่อเห็นแก่พ่อแม่ แต่ก็ไม่เป็นผล

ลี้มกอเหนี่ยว จึงรู้สึกผิดหวังและเศร้าเสียใจอย่างมาก แอบเดินทางไปยังชายหาดริมฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี และผูกคอตายที่ต้นมะม่วงหิมพานต์ เรื่องราวที่คนในชุมชนบ้านตันหยงลูโ๊ะได้บอกเล่า และเล่าสืบต่อกันมาจนกลายเป็นตำนานของท้องถิ่น

เรื่องราวที่คนในชุมชนบอกเล่ามีเพียงเท่านี้ซึ่งไม่มีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชนและสังคมที่ต่างวัฒนธรรม ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งได้อยู่ร่วมกันมานาน ต่อมาเมื่อเรื่องราวต่างๆ ได้รับรู้ไปถึงชาวจีนที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามและอยู่ในชุมชนภายนอกได้ร่วมกันไปสร้างสุสานจีน ก่ออิฐถือปูนอย่างมั่นคงแข็งแรง ณ สถานที่ที่ลี้มกอเหนี่ยวผูกคอตายตามที่คนในชุมชนบอกเล่า แผ่นหินเหนือหลุมฝังศพได้จารึกอักษรจีนว่า ตั้งขึ้นเมื่อสมัยวันลี่ .ศ.ตรงกับ พ)๒๑๓๕ สมัยราชวงศ์หมิงของจีนและสมัยรายาฮิยา ปกครองอาณาจักรปาตานีทุกปีจะมีชาวจีนในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียงเดินทางไป (สักการบูชา เช่นไหว้ ตามธรรมเนียมจีนและแห่แห่นรูปแกะสลักลี้มกอเหนี่ยวไปยังสุสานเป็นประจำทุกปี

จนต่อมาเกิดปัญหาในการเดินทางไปสักการบูชา เช่นไหว้ และแห่แห่นไม่สะดวกเนื่องจากน้ำทะเลกัดเซาะแผ่นดิน จนสุสานจมอยู่ในทะเล แต่ยังมีส่วนบนของสุสานโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำ สามารถมองเห็นได้ชัดเจนเมื่อน้ำลด อยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ ๕๐ เมตร และการเดินทางไปยังสถานที่ดังกล่าวต้องผ่านที่ดินของชาวบ้านและมักมีเรื่องขัดแย้งอยู่เสมอ

ต่อมาประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๒ *พระจินคณาภิรักษ์* ร่วมกับชาวจีนในจังหวัดปัตตานีได้ทำพิธีย้ายสุสานมายังบริเวณหน้ามัสยิดกรือเซะด้านตะวันตก ขณะนั้นมัสยิดกรือเซะถูกทิ้งร้างมานานไม่ได้ใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนากิจมาประมาณ ๑๓๓ ปีแล้ว ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๒๕ หลังจากแพ้สงครามต่ออาณาจักรสยาม จนอาณาจักรปาตานีล่มสลาย

การย้ายสุสานมาอยู่หน้ามัสยิดในครั้งนี้ ชาวบ้านกรือเซะไม่มีส่วนรับรู้มาตั้งแต่เริ่มต้น และไม่มีใครให้ความสนใจเพราะขณะนั้นบริเวณมัสยิดและบริเวณใกล้เคียงมีสภาพรกร้างมีแนวป่าปกคลุม เนื่องจากเป็นที่สาธารณะ จึงไม่มีใครให้ความสนใจ

เมื่อได้เห็นสุสานจีนโผล่ขึ้นมาแล้ว เรื่องนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจอย่างรุนแรง แต่ไม่มีใครกล้าประท้วงและต่อต้านเพราะเวลานั้นปัตตานีถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยามแล้ว เกรงว่าถ้ามีการต่อต้านอาจจะถูกทางการจับกุมและกล่าวหาว่าเป็นกบฏ ทุกคนที่ไม่พอใจจำใจต้องยอมรับและอดทนมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

เมื่อพระจินคณานุรักษ์ได้ทำพิธีย้ายย้ายสุสานลี้มกอเหนือ และสร้างสุสานใหม่หน้ามัสยิดแล้วชาวจีนในจังหวัดปัตตานีได้ร่วมกันพัฒนาพื้นที่ สร้างสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติมจนมีสภาพเช่นปัจจุบัน และสามารถออกหลักฐานที่ดินเป็นสัดส่วนออกจากบริเวณมัสยิดกรือเซะ

นอกจากนั้นยังได้บันทึกเรื่องราวใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมเป็นลายลักษณ์อักษรและ บอกเล่าเรื่องราวที่บันทึกใหม่ให้รับรู้กันอย่างกว้างขวาง ได้เขียนเรื่องราวเพิ่มเติมว่า *ลี้มกอเหนือ* ผูกคอตายที่ด้นมะม่วงหิมพานต์หน้ามัสยิด *ลี้มเต้าเคียน* ได้รับมอบหมาย ให้สร้างมัสยิดแต่สร้างไม่เสร็จเพราะลี้มกอเหนือสาปแช่งไว้ ลี้มเต้าเคียนเป็นผู้สร้างปืนใหญ่

ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ได้บันทึกเพิ่มเติมในภายหลังไม่มีข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เป็นเรื่องที่ผู้บันทึกคิดเอาเอง ผู้บันทึกอาจจะมิวัตถุประสงค์อื่นแอบแฝงอย่างไร ไม่ทราบ แต่มีความพยายามที่จะให้คนทั่วไปเข้าใจว่า ลี้มกอเหนือผูกคอตายหน้ามัสยิดที่พี่ชายสร้างแต่สร้างไม่เสร็จเพราะลี้มกอเหนือสาปแช่ง ลี้มเต้าเคียนเป็นบุตรเขยพระยาตานี (สุลต่านบาอาดูร์ ชาฮ์)ซึ่งเอกสารประวัติศาสตร์ปัตตานี ไม่ได้ระบุเลยว่า สุลต่านบาอาดูร์มีราชบุตรหรือราชธิดา

สิ่งแปลกปลอมเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นใหม่ อาจจะมีประโยชน์สำหรับกลุ่มคนจีนบางส่วนเพราะเรื่องราวต่างๆ ที่ต่อเติมเสริมแต่ง คนจีนจะมีความสนใจมากยิ่งขึ้น มีความเชื่อว่าลี้มกอเหนือมีอำนาจอิทธิพลสามารถสาปแช่งไม่ให้พี่ชายสร้างมัสยิดจนเสร็จ ก็ได้ผลตามที่ปรารถนา เพราะทุกปีจะมีคนจีนที่ได้รับรู้เรื่องราวที่สร้างขึ้นใหม่ ต่างให้ความสนใจ มีชาวจีนทั้งในและต่างประเทศเดินทางมาสักการะ เช่น ไหว้ มากมาย เป็นประจำทุกปี และได้รับเงินบริจาคมากมายเช่นกัน

แต่ผลกระทบที่ตามมาก็คือ คนมุสลิมไม่พอใจ ไม่สามารถที่จะยอมรับได้เป็นการสร้างเรื่องราวเพื่อความสะใจของกลุ่มตน แต่ไปลบหลู่ความเชื่อของคนที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเกิดขึ้น แต่ได้ขึ้นขึ้นมาแล้ว ความรู้สึกไม่พอใจมีมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๖๒ จนถึงปัจจุบัน

ใครจะมีความเชื่ออย่างไรเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลแต่ไม่ควรที่จะไปลบหลู่ความเชื่อของบุคคลในศาสนาอื่น แล้วเราจะอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์กันได้หรือไม่

โครงการขุดแต่งและบูรณะมัสยิดโบราณคดีหลายท่าน เช่น ภัคพดี อยู่คงดี ซึ่งเคยปฏิบัติงานโบราณสถานเมืองยะรัง จังหวัดปัตตานี ได้กล่าวไว้ว่า “จากการวิเคราะห์โครงสร้างและแบบแปลนสันนิษฐานได้ว่า มัสยิดหลังนี้น่าจะสร้างให้มีหลังคาเป็นรูปโดมครึ่งวงกลม แต่สาเหตุที่มีลักษณะเช่นที่เห็นในปัจจุบันนั้น ไม่น่าจะเป็นเหตุผลของตำนานที่ว่าสร้างไม่เสร็จ แต่เป็นเหตุผลทางเทคนิคการก่อสร้าง กล่าวคือ การสร้างโดมสูงนั้น จำเป็นต้องมีฐานหรือผนังรองรับน้ำหนักโดมที่หนา มิเช่นนั้นจะไม่สามารถรับน้ำหนักได้ ทำให้ทั้งผนังและโดมปริแตกออก จากลักษณะของผนังและ โดมของมัสยิดนี้ จะสังเกตได้ว่าช่างมีความพยายามที่จะก่อผนังให้หนา แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการรับน้ำหนัก ส่วนตัวโดมซึ่งก่ออิฐหันด้าน

ยาวออก และก่อเหลื่อมๆ กัน ให้ไปบรรจบกันที่กึ่งกลางโดม เมื่อพิจารณาถึงการรับน้ำหนัก หรือแรงที่ตกลง และการถ่ายน้ำหนักสู่อิฐก้อนล่าง ทำให้อิฐก้อนล่างไม่สามารถรับแรงที่ถ่ายเทลงได้ แม้ว่าจะเชื่อมยึดอิฐแต่ละก้อนด้วยปูนแล้วก็ตาม น้ำหนักที่ตกลงในแนวตั้ง ทำให้อิฐก้อนต่อก้อนไม่สามารถรับน้ำหนักได้ จึงพังลงมาในที่สุด”

เรื่องราวที่เกี่ยวกับลี้มกอเหนี่ยวที่เขียนโดยนายสุวิทย์ คณานุรักษ์ อ้างว่าได้รับการถ่ายทอดจากขุนพจน์สารบาญ บุตรชายคนที่สองของพระจีนคณานุรักษ์ ชาวปัตตานีเชื้อสายจีน ระบุถึงคำสาปของลี้มกอเหนี่ยว ดังนี้

“ครั้งนั้นพระยาตานีมีความประสงค์ที่จะสร้างมัสยิดใหม่ให้ใหญ่โตที่สุด จึงได้มอบให้ลี้มโต๊ะ... แต่จะเป็นนายช่างผู้ชาญฉลาดอย่างเดียว ไม่แต่เพียงบุตรเขยเป็นผู้ก่อสร้าง เพราะว่า ลี้มโต๊ะเคยมนั้นหาใช่เขายังเป็นนายช่างก่อสร้างที่มีฝีมือเป็นเลิศอีกด้วย ลี้มโต๊ะเคยมรับงานนี้ด้วยความยินดี เขาออกแบบมัสยิดใหม่อย่างงดงาม แล้วในที่สุดก็เริ่มลงมือก่อสร้างที่กรือเซะนั่นเอง การที่ลี้มโต๊ะเคยมช่วยเจ้าเมืองปัตตานีสร้างมัสยิดนี้ เปรียบเสมือนหนึ่งการจุดเพลิงแห่งความแค้นให้รุ่งโรจน์ขึ้นในใจของลี้มกอเหนี่ยวผู้เป็นน้องสาว เธอพยายามอ้อนวอนพี่ชายให้เลิกล้มการช่วยสร้างมัสยิด และเดินทางกลับเมืองจีนเสีย แต่ลี้มโต๊ะเคยมไม่ฟังเขาตั้งหน้าตั้งตาสร้างมัสยิดอย่างจริงจัง สุดท้ายลี้มกอเหนี่ยวจะทนดูพฤติกรรมของพี่ชายได้ เธอสาปแช่งอย่างโกรธแค้นว่า “แม้พี่จะมีความสามารถในการก่อสร้างเพียงไรก็ตามแต่ ขอให้มัสยิดนี้ไม่สำเร็จ” และคืนวันนั้นเองลี้มกอเหนี่ยว สาวน้อยผู้ยึดถือประเพณีก็หนีไปผูกคอตายที่ต้นมะม่วงหิมพานต์ต้นใหญ่ ซึ่งอยู่ทางด้านหน้าของมัสยิดที่พี่ชายกำลังก่อสร้างนั่นเอง ลี้มโต๊ะเคยมมาพบร่างของน้องสาวเมื่อสายเสียแล้ว เขาคดกลั่นความเสียใจต่อการตายของน้องสาวซึ่งเขาเป็นต้นเหตุ เมื่อจัดการฝังศพน้องสาวไว้ใต้ต้นมะม่วงหิมพานต์ที่น้องผูกคอตายแล้ว เขาก็เริ่มสร้างมัสยิดต่อไป การก่อสร้างรากฐานและตัวตึกได้เป็นไปอย่างเรียบร้อยจนถึงคานบน ซึ่งจะต้องสร้างโอมอันเป็นงานชิ้นสุดท้ายนั่นเอง วันหนึ่งขณะที่การก่อสร้างกำลังดำเนินการอยู่นั้น โดยไม่มีวีแววสายฟ้าได้ฟาดเปรี้ยงลงมาสนั่นหวั่นไหวไปทั่วบริเวณ ผลปรากฏว่าคานบนของมัสยิดพังทลายลงมา ลี้มโต๊ะเคยมไม่ได้คิดเป็นอัน เขาหาได้เฉลียวใจถึงคำสาปแช่งของน้องสาวก่อนตายไม่ เขาคงตั้งหน้าตั้งตาสร้างมัสยิดต่อไป แต่แล้วเมื่อการสร้างได้ดำเนินต่อมาจนถึงคานบนและเริ่มจะสร้างโดมนั้นเองสิ่งที่ไม่เคยคาดคิดก็เกิดขึ้นอีก ฟ้าผ่าลงมาอีกครั้งเหมือนคราวแรก นี่เองทำให้ลี้มโต๊ะเคยมนึกถึงคำสาปแช่งของน้องสาวก่อนตาย เขาท้อแท้ใจหมดความพยายามที่จะสร้างมัสยิดต่อ เพราะเชื่อว่าถึงอย่างไรก็ไม่สำเร็จแน่เขาจึงปล่อยมัสยิดที่สร้างค้างไว้เช่นนั้น และจากนั้นชีวิตของเขาก็เต็มไปด้วยความทุกข์ เขาระลึกถึงการกระทำของเขาที่ทำให้มารดาต้องเสียใจ ทำให้น้องสาวต้องตาย แต่ทุกสิ่งทุกอย่างมันสายเกินไปเสียแล้ว ชาวเมืองปัตตานีสร้างมัสยิดไม่สำเร็จเพราะคำสาปแช่งของลี้มกอเหนี่ยวระบือไปทั่วในย่านใกล้เคียง และสิ่งที่ติดตามมาก็คือที่หลุมฝังศพของลี้มกอเหนี่ยวนั้นมีผู้คนหลั่งไหลไปกราบไหว้กันมากมาย บ้างก็มีเรื่องเดือดร้อนไปกราบไหว้ขอให้ลี้มกอเหนี่ยวช่วยเหลือ ซึ่งเมื่อไปบนบานที่หลุมฝังศพของลี้มกอเหนี่ยวแล้ว ต่างก็สัมฤทธิ์ผลตามความปรารถนาทุกคน นี่เองจึงทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของลี้มกอเหนี่ยวระบือไปทั่วไม่ช้าต่อมาลี้มกอเหนี่ยวก็ได้รับการขนานนามว่า “เจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว” เป็นที่นับถือของชาวปัตตานีและชาวเมืองใกล้เคียงทั่วไป”

**สุสานลิ้มเต้าเคียน พี่ชายลิ้มกอเหนี่ยวที่รับนับถือศาสนาอิสลามและแต่งงานกับชาวมุสลิม เมื่อเสียชีวิต ได้
ฝังศพไว้ที่กุโบร์ตันหยงลูโ๊ะ มีหลักฐานหินเหนือหลุมจนถึงปัจจุบัน**

เรื่องราวตามที่นายสุวิทย์คณานุรักษ์ ได้เขียนซึ่งอ้างว่าได้รับการถ่ายทอดจากขุนพจน์ สารบาญ บุตรชายคนที่สองของพระจินคณานุรักษ์

รองศาสตราจารย์ครองชัย หัตถา ได้กล่าวว่าประวัติเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวสำนวนนี้ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ทั้งการบอกเล่าด้วยวาจา และการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เอกสารของทางราชการ ทั้งส่วนท้องถิ่น ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญ คือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ประชาสัมพันธ์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ข้อความดังกล่าว นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป จึงรับรู้เรื่องมัสยิดกรือเซะ ผ่านทางตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มัสยิดกรือเซะกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเป็นโบราณสถาน และในขณะเดียวกันเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิม

คำถามเกี่ยวกับสถานภาพของมัสยิดกรือเซะจึงมีขึ้นเป็นระยะ ๆ แต่นั่นไม่สำคัญเท่ากับความรู้สึกของชาวมุสลิมที่มีต่อนักท่องเที่ยวว่า กำลังมองมัสยิดกรือเซะด้วยสายตาและความรู้สึกเช่นใด เรื่องราวเกี่ยวกับมัสยิดกรือเซะกับคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ในระยะแรกจำกัดอยู่ในระดับท้องถิ่น จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงได้นำเอาเรื่องเล่านี้ไปประชาสัมพันธ์เผยแพร่อย่างกว้างขวาง โดยนำเอาข้อความ “มัสยิดกรือเซะเป็นมัสยิดร้างสร้างไม่แล้วเสร็จ เนื่องจากคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว” มาเป็นจุดขาย ซึ่งนับว่าประสบความสำเร็จอย่างสูง นักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้รับการถ่ายทอดเรื่องมัสยิดกรือเซะผ่านทางตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เรื่องราวเกี่ยวกับคำสาปจึงมิได้จำกัดอยู่ในระดับท้องถิ่นอีกต่อไป

ความรู้สึกไม่พอใจของชาวมุสลิมที่จำกดอยู่ในวงแคบๆ ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน การตอกย้ำเรื่องคำสาปแช่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชาวมุสลิมในเรื่องความเชื่อและความศรัทธาในศาสนาอิสลาม

นักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์บางท่านแสดงความเห็นไว้ว่า ปราศกฏการณ์นี้ได้ทำลายดุลยภาพในสังคม โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันของชาวจีนและชาวมุสลิมในท้องถิ่นซึ่งมีมายาวนาน ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นำไปสู่ปฏิบัติการต่อต้าน ทั้งโดยเปิดเผยและไม่เปิดเผยอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่บริเวณมัสยิดกรือเซะเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ ต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ.๒๕๓๓ โดยเรื่องราวคำสาปแช่งถูกนำมาเป็นประเด็นสำคัญในการประท้วง รวมทั้งแสดงความต้องการคืนสถานภาพของมัสยิดกรือเซะ ซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานไว้ เพื่อนำกลับมาสู่วิถีทางที่ถูกต้องของมุสลิม ความศรัทธาสังคคีสิทธิ์อื่นใดจะมีไม่ได้ นอกจากศรัทธาต่อพระอัลลอฮ์เท่านั้น การชุมนุมประท้วงครั้งนั้นได้นำไปสู่จุดมุ่งหมายทางการเมือง โดยใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นประเด็นสำคัญในการเรียกร้องความชอบธรรม ทำให้การรับรู้เรื่องความขัดแย้งได้ขยายกว้างออกไป

ตำนานลี้มกอเหนี่ยวที่คนในชุมชนตันหยงลูโ๊ะ ได้เล่าขานสืบต่อกันมานั้น มีเพียงเรื่องราวชาวจีนอพยพจากมณฑลฮกเกี้ยน มาขอพำนักอาศัยในอาณาจักรปาตานี และได้รับอนุญาตให้ตั้งชุมชนที่ตันหยงลูโ๊ะ ลี้มเต้าเคียน หัวหน้าชาวจีนได้รับมอบหน้าที่ดูแลการเก็บภาษีที่ทำเรือ

ในเอกสารประวัติศาสตร์ปาตานี ก็มีบันทึกกล่าวถึงลี้มเต้าเคียนเพียงเล็กน้อย ไม่ได้กล่าวถึงลี้มโ๊ะเคี่ยมสร้างมัสยิด ไม่มีสุสานจีนหน้ามัสยิด ไม่มีการกล่าวถึงหญิงชาวจีนตามหาพี่ชายและผูกคอตาย ไม่มีบันทึกว่าสุลต่านบาฮาอูร์มีราชธิดา ถ้าหากจะพิจารณาด้วยหลักวิชาการและใจที่เป็นธรรมแล้ว เรื่องราวต่างๆ ที่ได้บันทึกต่อเติมเสริมแต่งในภายหลังเป็นสิ่งที่รับไม่ได้ทั้งสิ้น

อาณาจักรปาตานีเริ่มต้นเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๐๐๐ มัสยิดกรือเซะได้สร้างเสร็จและใช้ประกอบศาสนกิจแล้วไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ปี ลี้มโ๊ะเคี่ยมเข้ามาในภายหลัง รูปแบบการก่อสร้างมัสยิดเป็นสถาปัตยกรรมแบบอาหรับล้วนๆ เช่นเดียวกับมัสยิดดาโ๊ะะ ไม่มีร่องรอยของสถาปัตยกรรมจีนแม้แต่นิดเดียว และที่ชัดเจนที่สุดก็คือ สุสานจีนลี้มกอเหนี่ยวที่หน้ามัสยิดกรือเซะนั้น พระจินคณานุรักษ์ได้ทำการย้ายป้ายสุสานมาจากที่เดิม สุสานลี้มกอเหนี่ยวเดิมยังมีอยู่ (ไปอยู่ที่หน้ามัสยิดในปี พ.ศ.๒๔๖๒ ต่อมานายสุวิทย์ คณานุรักษ์ ได้เขียนเรื่องราวขึ้นมาใหม่ว่าลี้มกอเหนี่ยวผูกคอตายที่หน้ามัสยิดกรือเซะ ซึ่งขัดแย้งกับข้อมูลที่พระจินคณานุรักษ์ ได้ทำพิธีย้ายสุสานลี้มกอเหนี่ยวที่ตันหยงลูโ๊ะ และต่อมาได้เขียนเรื่องราวใหม่ให้คนทั่วไปเข้าใจผิดว่า ลี้มกอเหนี่ยวผูกคอตายที่หน้ามัสยิดเพื่อให้เรื่องราวสอดคล้องกับเรื่องราวที่อ้างว่าลี้มเต้าเคียนเป็นผู้สร้าง แต่สร้างไม่เสร็จเพราะถูกลี้มกอเหนี่ยวสาปแช่งไว้ เรื่องราวต่างๆ ที่เขียนต่อเติมและบอกเล่าในภายหลัง

ถ้าหากไม่พาดพิงถึงการสร้างมัสยิด ไม่มีคำสาปแช่งของลี้มกอเหนี่ยว จะไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนจีนกับมุสลิมเลย แต่เรื่องนี้สายไปเสียแล้ว จะเป็นปัญหามานปลายต่อไปหรือไม่ ไม่มีใครทราบได้ ปัญหาภาคใต้มีเงื่อนไขความขัดแย้งมากมายอยู่แล้ว ไม่น่าจะมีเรื่องนี้มาเป็นปัญหาเพิ่มเติมอีก

ในวิทยานิพนธ์เรื่อง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนในย่านสายกลางจังหวัดยะลา ของแพร ศิริคำเก็ง ได้กล่าวถึงกรณีดังกล่าวว่า “เห็นได้ว่าประวัติของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่พิมพ์เผยแพร่โดยศาลเจ้าเล่งจูเกียง ไม่มีเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวกับคำสาปแช่งต่อมัสยิดกรือเซะ เนื้อหาของประวัติเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเพียงแต่บอกว่าลิ้มเต้าเคียนผู้เป็นพี่ชายได้รับอาสาเจ้าเมืองปัตตานีสร้างมัสยิด ในตอนท้ายเรื่องราวจบลงด้วยการที่ลิ้มกอเหนี่ยว หญิงสาวชาวจีนมีบทบาทช่วยวงศ์ตระกูลของเจ้าเมืองปัตตานีต่อสู้กับกบฏ โดยไม่ได้แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนาแต่อย่างใด ส่วนในพงศาวดารเมืองปัตตานีที่พระยาวิเชียรคีรี บันทึกลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในประชุมพงศาวดารภาค ๓ พิมพ์เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๑ ไม่มีข้อความที่กล่าวถึงคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเลย ข้อความเกี่ยวกับคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวต่อมัสยิดปรากฏขึ้นในช่วงใดไม่แน่ชัด แต่กลับกลายเป็นเรื่องราวที่เล่าต่อกันอย่างกว้างขวางของคนในท้องถิ่น ซึ่งแน่นอนตำนานที่เกี่ยวกับคำสาปแช่ง ย่อมไม่ได้สร้างความพึงพอใจให้กับชาวมลายูมุสลิมมากนัก โดยเฉพาะชาวมลายูที่ได้รับการศึกษาในระดับสูง รวมทั้งที่อยู่ในแวดวงราชการ”

กูโบร์รายอ สถานที่ฝังศพมุสลิมและเป็นที่ฝังศพของลิ้มเต้าเคียนด้วย

ผู้เขียนได้เดินทางไปยังต้นหยงลูโละในวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ เพื่อไปเยี่ยมสุสานลิ้มเต้าเคียนหรือชาวมลายูมุสลิมเรียก สุสานโต๊ะอาโก๊ะ และเดินทางไปดู สุสานลิ้มกอเหนี่ยว บริเวณท่าเทียบเรือต้นหยงลูโละ สิ่งที่พบเห็นมีสิ่งก่อสร้างใหม่เกิดขึ้น มีการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่และสร้างสะพานยื่นลงไปในทะเลจนถึงสุสานลิ้มกอเหนี่ยวและสร้างศาลากลางน้ำรอบสุสานให้อยู่ตรงกลาง เป็นสิ่งก่อสร้างที่มั่นคงสวยงามโดยใช้งบประมาณของทางราชการ น่าจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ในอนาคตได้

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวจีนและชาวมุสลิมเรื่องสุสานลี้มกอเหนี่ยวที่ย้ายไปอยู่หน้ามัสยิดกรือเซะ น่าจะมีหนทางที่คลี่คลายไปได้ ถ้าหากชาวจีนในจังหวัดปัตตานียอมรับว่า ลี้มกอเหนี่ยวไม่ได้ผูกคอตายที่หน้ามัสยิดกรือเซะ แต่ได้ทำพิธีย้ายไปสุสานไปเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๒ โดยพระจินคณาภิรักษ์ เนื่องจากสุสานลี้มกอเหนี่ยวที่ต้นหยงลูโ๊ะถูกน้ำทะเลกัดเซาะบริเวณโดยรอบจนจมทะเล แม้จะมีส่วนบนของสุสานโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำ แต่การเดินทางไปไม่สะดวกเพราะอยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ ๕๐ เมตร

ขณะนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้พัฒนาพื้นที่ และทำสะพานยื่นออกไปจนถึงสุสานและสร้างศาลาครอบโดยรอบ จึงเป็นข่าวดีสำหรับชาวจีนในจังหวัดปัตตานีที่รับรู้ตำนานลี้มกอเหนี่ยวมาตั้งแต่แรก และเคยเดินทางไปสักการะบูชา เช่น ไหว้ทุกปี สามารถที่จะเดินทางไปได้สะดวก ความรู้สึกดี ๆ ที่เคยมีมาแต่เดิมจะได้กลับคืนมา โอกาสที่จะทำความเข้าใจในเรื่องความรู้สึกขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมและชาวจีนจะมีมากขึ้น ถ้าหากมีการยอมรับความจริงและไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพในความเชื่อของบุคคลที่ต่างศาสนา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี การอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในความหลากหลายของคนในสังคมก็สามารถที่จะดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

อุดม ปัตนวงศ์

นักปราชญ์มลายูปาตานี

ปาตานีในอดีต เป็นแหล่งรวมความรู้ทางศาสนาอิสลามในคาบสมุทรมลายู เป็นสถานที่ซึ่งมีสถาบันการศึกษาที่เรียกว่า “ปอเนาะ” และเป็นที่กำเนิดของผู้ทรงความรู้ทางศาสนาอิสลาม (อูลามะฮ์) จำนวนมาก พวกเขาเหล่านั้นได้ผลิตตำราการศึกษาศาสนาอิสลาม ความรู้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมและอื่นๆ มากมาย บรรดาดำราของพวกเขานั้นที่เรียกกันว่า “กีตาบยาวิ” ยังคงเป็นตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนศาสนา และวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งในเอเชีย ตะวันออกกลางและที่อื่นๆ

แซะห์ ดาอุด อัล-ฟาฏอนี

“อัล-อาลิม อัลลามะฮ์ อัลฮารีฟ อารับบานี ซัยค์ วันดาอุด บินซัยค์ วันอับดุลลอฮ์ บินซัยค์ วันอิद्रิส (หรือ วันสือนิก) อัล-ฟาฏอนี” เป็นชื่อของท่าน ซัยค์ ดาอุด อัล-ฟาฏอนี

บิดาของท่านชื่อ ซัยค์ วันอับดุลลอฮ์ บินซัยค์วันอิद्रิส บิน โต๊ะวันบากร์ บิน โต๊ะกายาเปเนค บิน ฟากิส อาลี คาโต๊ะมหาราชาเลลา เชื้อสายทั้งด้านบิดาและมารดาของท่านมาจาก ตระกูล ฟากิส อาลี มหาราชาเลลา ซึ่งเป็นอูลามะฮ์ ที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลกมลายู

ถ้าสืบสาวเชื้อสายย้อนขึ้นไปจาก ฟากิส อาลี หรือ คาโต๊ะ มหาราชาเลลา จะพบเชื้อสายของท่านมีเครือข่ายโยงใยไปทั่วในดินแดนมลายู ชาว เขมร (จามปา) อินเดีย และอาหรับ แต่ที่สำคัญ เชื้อสายของท่านมาจากท่านศาสดามุฮัมมัด ศัลลัลเลาะฮ์ สุอาลัย ฮิวาลัลัม

พี่น้องของท่านมีด้วยกัน ๕ คน เป็นชาย ๔ คน หญิง ๑ คน คือ ท่านซัยค์ดาอุด เอง, ซัยค์วันอับดุลลอฮ์, ซัยค์ วันดัลดุลราซิด, ซัยค์ วันอิद्रิส และหญิงคนสุดท้ายที่ไม่มีผู้ใดทราบชื่อ

ถิ่นกำเนิดและวัยเด็ก

ปาเราะ เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ติดกับ บ้านกรือเซะ ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของพระราชวังกษัตริย์ปัตตานี ในขณะนั้น อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑ กิโลเมตร ซึ่งเป็นสถานที่เกิดของท่าน ชัยค์ ดาเวด ท่านถือกำเนิด เมื่อประมาณปี ฮ.ศ.๑๑๘๓ หรือ ค.ศ. ๑๗๖๓ (บางแห่งว่า ฮ.ศ. ๑๑๘๓ หรือ ฮ.ศ. ๑๑๕๓ ไม่เป็นที่แน่นอน)

ท่านผู้เฒ่าคนหนึ่งเล่าว่า มีอุลามะฮ์ ชาวเยเมนคนหนึ่งไปที่กรือเซะปัตตานี ท่านได้พบเห็นเด็ก ๆ กลุ่มหนึ่งกำลังเล่นอยู่ชายหาด ท่านอุลามะฮ์ท่านนั้นเฝ้าจ้องมองเด็กชายคนหนึ่งอย่างสนใจยิ่ง แล้วท่านก็เดินเข้าไปใกล้ พร้อมกับเอามือลูบไล้บนศีรษะอย่างเอ็นดู ปากก็ท่องบทดุอาอ์ จนเป็นที่สงสัยแก่ชาวบ้านบริเวณนั้น ที่พบเห็นยิ่งนัก ชาวบ้านจึงได้ถามว่าเหตุใดท่านชัยค์ (หมายถึงอุลามะฮ์ท่านนั้น) จึงได้ให้ความสนใจแก่เด็กคนนี้มากกว่าเด็กคนอื่น ๆ ท่านอุลามะฮ์ชาวเยเมน จึงตอบว่า

“เป็นความกรุณาปราณี และความประสงค์ของอัลเลาะห์ ที่ให้เด็กคนนี้มาเกิด เปรียบเสมือนดังดวงดาวที่ส่องแสงสุกสกาว เสมือนดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญ และเสมือนกับดวงอาทิตย์ที่ส่องแสงอันแรงกล้า เขาจะได้เป็นอุลามะฮ์ที่ยิ่งใหญ่ในแผ่นดินยาวี (มลายู) ในภายภาคหน้า”

ท่านผู้เฒ่าชาวกรือเซะท่านนั้นยังได้เล่าอีกว่า ท่านชัยค์ดาเวด มีพี่น้องด้วยกัน ๕ คน ท่านท่านนั้นที่เป็น อาลิม ครั่งครัดในศาสนาอิสลามมากกว่าพี่น้องคนอื่นๆ อย่างเทียบกันไม่ได้

ระหว่างที่ท่านเรียนที่มักกะฮ์และมาดีนะห์ อยู่นานประมาณ ๓๐ ปี ทุกคืนท่านไม่เคยหลับนอน ท่านจะนั่งแต่งตำราเกิตาบ (ตำราทางศาสนา) และทำอามัลอิบาดะฮ์ (นัมัสการขอพรต่อพระผู้เป็นเจ้า) ทั้งคืน ขณะที่ท่านเขียนหนังสือหากเพลอหลับก็จะทราบได้เพราะการเขียนนั้นจะแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยกับที่ท่านเขียนในขณะที่ตื่นอยู่ ท่านจะเขียนหนังสือในขณะที่ตื่นได้อย่างสะอาดเรียบร้อยสวยงามมากกว่า

กรือเซะ เป็นถิ่นกำเนิดของท่านเมอลานา มอลิก อิบราฮิม ซึ่งต่อมาท่านผู้นี้ได้เดินทางไปเผยแผ่ศาสนาอิสลามในชวาตะวันออก สุดท้ายก็กลับมาและถึงแก่กรรมที่กรือเซะ ท่านผู้นี้ก็เป็นผู้ที่เชื่อสาวยของท่านชัยค์ดาเวด นั่นเอง จึงไม่น่าสงสัยเลยว่า นักเผยแผ่ศาสนาอิสลามที่มีชื่อเสียงทั้งหลายเกี่ยวโยงเป็นเครือญาติกับชัยค์ ดาเวด อัล-ฟาฏอนี และยังแผ่กระจายไปยังชวา

พ่อค้าอาหรับคนหนึ่ง ชื่อ ชัยค์อุสมาน มีบุตรชาย ๓ คน หนึ่งในจำนวนนั้นมีเชื้อสายของท่านชัยค์ดาเวด และคนหนึ่งมีเชื้อสายของชัยค์ อะหมัด บิน วันมุฮัมหมัดเซ็น บิน มุสตาฟาร์ อัล-ฟาฏอนี (ต้นตระกูล สัสดีพันธ์)

บุตรชายของท่าน ชัยค์ อุสมาน ได้เป็นผู้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาที่เรียกกันว่า “ปอเนาะ” ที่กัวลาบีอเกาะ หรือปากน้ำปัตตานี ดังนั้นปัตตานีจึงได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางศึกษาศาสนาอิสลามในแหลมมลายูในอดีต

ชัยค์ดาเวด กับการศึกษา

ชัยค์ วันอับลลอฮ์ บิดา และชัยค์วัน อิดริส ปู่ของท่าน ชัยค์ดาเวด นั้น เป็นอุลามะฮ์ ที่มีชื่อเสียงรู้จักกันโดยทั่วไปในสมัยนั้น ท่านทั้งสองได้อุทิศตนให้กับศาสนาอิสลามทั้งชีวิตโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย โดยเฉพาะการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุตรหลานรวมไปถึงท่านชัยค์ ดาเวด เป็นวิถีชีวิตหรือเป็นแบบอย่างสำหรับคนปัตตานีแต่โบราณที่จะให้การศึกษาปลูกฝังความรู้ทางศาสนาแก่บุตรหลานตั้งแต่ยังเป็นเด็ก

จะนั้นเด็กอายุ ๕-๖ ขวบ ก็จะได้รับการศึกษาให้รู้จักอัลลอฮ์ หรือ อิละฮ์ เตาฮีด หรือความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าไว้ก่อนแล้ว เมื่อเข้าใจแล้วก็จะให้การศึกษาในระดับต่อไป เช่น การเรียนภาษาอาหรับ (Nahwu) และการเขียนอักษรพยัญชนะต่างๆ (Sharaf)

ท่านซัยค์ ดาอุด เช่นเดียวกัน ท่านเป็นเด็กฉลาดและมีกิริยามารยาทที่ดีงาม ตามแบบฉบับของชาวมลายูมุสลิม โดยเฉพาะท่านมีเชื้อสายตระกูลที่คือนายแล้ว มีความจำเป็นเลิศได้อินและได้เห็นอะไรแล้วท่านจะจดจำ ซึ่งแตกต่างไปจากคนอื่นๆ ไปในสมัยนั้น ทำให้การศึกษาของท่านได้เพิ่มพูนขึ้นในระยะเวลาอันสั้น ทั้งที่ท่านยังมีอายุน้อย จนกระทั่งคนทั่วไปในกรือเซะต่างชื่นชมศรัทธาท่านเป็นอย่างยิ่ง

เป็นที่เข้าใจกันว่าบรรดาอุลามะฮ์ ในสมัยนั้นมักจะเป็นเครือญาติกัน จึงได้มีการถ่ายทอดความรู้กันในวงศาคณาญาติกันเป็นเบื้องต้น

ในสมัยนั้นวิชาการศาสนาอิสลามในเอเชียอาคเนย์จะรวมศูนย์อยู่ในที่สองแห่ง คือ ที่ปาตานี และที่อาเจะ ไม่อาจจะปฏิเสธได้เลยว่า หากมีผู้บอกเล่าว่า ท่านซัยค์ ดาอุด เคยได้รับการศึกษาที่อาเจะ ในทางกลับกันอุลามะฮ์ จากอาเจะ คงเคยได้รับการศึกษาที่ปาตานี ดังเช่น ซัยค์ อับดุล ชอมัด อัล-ฟาติมบานี จากเมืองปาเล็มบัง ก็เคยได้รับการศึกษาจากปอเนาะหลายแห่งในปาตานี

ท่านซัยค์ ดาอุด ไปศึกษาที่อาเจะ ๒ ปี ไม่เพียงเท่านั้น ท่านและเพื่อนของท่านยังเดินทางไปศึกษาต่อที่มักกะฮ์ นานประมาณ ๓๐ ปี และที่มาดินะฮ์ อีก ๕ ปี จากการที่ท่านได้ใช้เวลากับการศึกษาเป็นเวลานานและมากมายนั้น ท่านได้รับการขนานนามว่า “อัล อาลิม อัล ลามะฮ์ อัล ฮาริฟ อัล รับบานี” ซึ่งมีไม่มากนักที่อุลามะฮ์อาเจะในเอเชียอาคเนย์จะได้รับเกียรติดังกล่าว

ท่านซัยค์ ดาอุด ตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าหลังจากที่ได้ศึกษาหาความรู้พอสมควรแล้วท่านจะต้องเดินทางกลับปาตานี แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เกิดวิกฤตการณ์จากสงครามระหว่างชาวปาตานีกับสยาม ประมาณปี ค.ศ. ๑๘๓๑-๑๘๓๒

ในระหว่างสงคราม ท่านซัยค์ดาอุด และเพื่อนๆ ได้ร่วมกันเข้าสู่สงครามซึ่งเรียกว่า “สงคราม ในแนวทางพระเจ้าเป็นเจ้า” หรือ Jihad Fi-Sabillillah แต่ในตอนปลายของสงครามท่านและเพื่อนๆ ต้องถอยไปอยู่ที่เกาะคูยง รัฐตรังกานู เพื่อนของท่านคนหนึ่งคือ ท่านซัยค์ อับดุล ชอมัด อัล-ฟาติมบานี ได้สูญหายไป ในระหว่างสงคราม นัวยกถูกจับตัวไปคุมขังที่นครศรีธรรมราช บางท่านเล่าว่า ท่านถูกฆ่าตายในท้องที่บ้านจะโหลง อำเภอนะ จังหัดสงขลา ทุกวันนี้ สถานที่ฝังศพอยู่ในสวนยางในท้องที่บ้านจะโหลง ตำบลควนมิด อำเภอนะ จังหัดสงขลา ชาวบ้านเรียกที่ฝังศพนั้นว่า กูโบรโตะแชะห์ สันนิษฐานว่าเป็นที่สถานฝังศพ ท่าน ซัยค์ อับดุลชอมัด อัล-ฟาติมบานี

ท่านซัยค์ ดาอุด พำนักอยู่ที่ตรังกานูระยะหนึ่ง หลังจากนั้น ท่านพร้อมด้วยเพื่อนๆ ที่ร่วมสงครามก็อพยพลี้ภัยไปยังมักกะฮ์ โดยไม่มีโอกาสเดินทางกลับปาตานีอีกเลย

ท่านซัยค์ ดาอุด กลับไปมักกะฮ์ก็ได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้า แชะห์ ฮัจญี หรือผู้บริหารจัดการการทำพิธีฮัจญ์สำหรับชาวมุสลิมที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงใต้ และท่านเป็นคนแรกที่ได้รับเกียรตินี้ นอกจากนั้นท่านยังได้เป็นอาจารย์ผู้สอนศาสนาอยู่ มัสยิดฮารอม (มัสยิดในนครมักกะฮ์) ในขณะเดียวกันท่านยังได้แต่งตำราทางศาสนาอิสลามทั้งภาษามลายูและภาษาอาหรับ ถึงแม้ว่าตำราภาษาอาหรับของท่านจะไม่แพร่หลายมาก

นักในเอเชีย แต่ตำราในภาษามลายูของท่านนั้นเป็นตำราที่ท่านเขียนด้วยมือของท่านเอง ได้ถูกคัดลอกโดยญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ถูกนำไปเผยแพร่ในเอเชียอาคเนย์โดยทั่วไป จนกระทั่งได้มีการตีพิมพ์ขึ้นในภายหลังและยังใช้เป็นตำราสอนศาสนาอิสลามกันทั่วไปจวบจนกระทั่งทุกวันนี้

ปรมาจารย์ทางศาสนา

ท่านชัยค์ ดาหวุด ได้รับการศึกษาเบื้องต้นมาจากครอบครัวของท่านเอง โดยปู่และบิดาของท่านซึ่งเป็นอูลามะฮ์ที่ยิ่งใหญ่มาก่อน ได้ถ่ายทอดไว้ให้ท่านตั้งแต่ท่านยังเป็นเด็ก เมื่อท่านเติบโตเป็นรหุ่มก็ได้อุปการศึกษาเพิ่มเติมที่เมืองอาเจ๊ะ เกาะสุมาตรา โดยได้ไปศึกษาเพิ่มเติมจากท่านชัยค์ มุฮัมหมัดเซ็น บิน ฟากิส จาลาลุดดีน อัล- อัสซี ซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ของท่านอีกท่านหนึ่ง

ชัยค์ ดาหวุด ได้ศึกษาอยู่ที่อาเจ๊ะ ประมาณ ๒ ปี ก็เดินทางไปศึกษาต่อที่มกกะฮฺ ที่นั่นท่านได้พบกับบรรดาอูลามะฮ์ที่มาจากปาตานีหลายคน จากนั้นเข้าศึกษากับท่านชัยค์ มุฮัมหมัด ซาเลห์ บิน อับดุล รอห์มาน อัล-ฟาฏอนี ซึ่งสอนอยู่ที่มัซยิด ฮารอม อูลามะฮ์ ท่านนี้เป็นทั้งนักนิติศาสตร์อิสลาม (Shariah) และนักปรัชญา (Falsafah) ท่านชัยค์ ดาหวุด ได้เรียนรู้เป็นอย่างมากในเรื่องของซูฟียะฮ์ (Sufiah หรือ Tasawuf =หลักศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า) นอกจากนั้นท่านยังได้ศึกษาแนวปฏิบัติสำนักซามานียะฮ์ (Tharikat Samaniah) จากชัยค์อาลี บิน อิสฮัก

บางท่านบอกว่าท่านได้ศึกษาโดยตรงกับเจ้าสำนักคือ ชัยค์ มุฮัมหมัด บินอับดุลการิม ชัมมาน อัล-มาดานี

ชัยค์ ดาหวุด ได้ศึกษาวิชาการต่างๆโดยครูอาจารย์หลายท่านในนครมกกะฮฺ จึงมีความรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ไม่เพียงแต่วิชาการทางศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ท่านยังมีความรู้วิชาฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ รวมทั้งวิชาการเมืองการปกครอง แม้ท่านจะไม่ได้เป็นนักการเมือง แต่ท่านก็มีแนวความคิดจุดยืนทางการเมืองโดยเฉพาะของท่าน ที่ไม่มีผู้ใดสามารถโน้มน้าวชักจูงหรือสร้างกระแสให้ท่านคิดคล้อยตามได้ โดยเฉพาะความคิดเกี่ยวกับรัฐอิสลาม ท่านกล่าวว่า

“หากรัฐใดปกครองโดยไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของกฎเกณฑ์แห่งอิสลามแล้ว รัฐนั้นมิอาจจะเรียกว่าเป็นรัฐอิสลามได้ นอกจาก “กาฟิร” (หรือรัฐที่ปฏิเสธต่ออิสลาม)”

แม้ท่านจะมีความรู้ทางโลกมากมายก็ตาม แต่ท่านก็ไม่หันเหออกไปจากศรัทธา ตามแนวทางของศาสนามุฮัมหมัด (ศอลฯ) และผู้สืบทอดจากท่านรอซูลฯ (หรือFigh@Ahlu Sunah Wal Jemaah) เล่ากันว่าท่านชัยค์ดาหวุด นอกจากได้ศึกษาวิชาการต่างๆกับครูอาจารย์หลายท่านแล้ว ท่านยังได้พบกับ อัซซัยค์ ซาฟี อัล-มาซูกี และได้ศึกษาวิชากับท่านอูลามะฮ์ท่านนี้ จนกระทั่งมีความรู้ความสามารถ ติดต่อกับญิน (วิญญาณ) ได้

มีเรื่องเล่ากันว่า ครั้งหนึ่งมีเด็กหายไปจากบ้าน บิดามารดาของเด็กออกหาแล้วไม่พบ จึงได้ไปหาท่านชัยค์ดาหวุด ขอความช่วยเหลือ ท่านจึงได้เขียนหนังสือใส่กระดาษแผ่นหนึ่งแล้วพับไว้ จากนั้นท่านได้อ่านหนังสือดังกล่าวไปวางไว้ที่ประตูมัซยิดฮารอม ไม่มีผู้ใดรู้ความหมายของหนังสือและการกระทำของท่าน

จนกระทั่งเด็กที่หายไปนั้น ก็เดินทางกลับบ้านได้ด้วยตนเองโดยปลอดภัย จึงเชื่อกันว่า ท่านซัยค์ดาอุด ได้เขียนหนังสือติดต่อกับ ญิน ให้ช่วยเหลือนำทางเด็กที่หายกลับบ้านได้

ท่านซัยค์ อัส ซาริฟ อะหมัด มาซูกิ ได้เขียนตำราขึ้นเล่มหนึ่งชื่อว่า “Tas Hiillu Naillil Maraam” ต่อมาสานุศิษย์ของท่านคือ ซัยค์ มุฮัมหมัด ซัยฮาบุดดีน บิน ซัยค์ มุฮัมหมัด อาร์ซัยค อัล-บันยารี และท่านซัยค์ดาอุด อัล-ฟาฏอนี ได้ร่วมกันศึกษาดำราและแปลเป็นภาษามลายู (ยาวี)

ท่านซัยค์ อัส ซาริฟ อะหมัด มาซูกิ ผู้นี้เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากท่านศาสดามุฮัมหมัด (ศอลฯ) หนังสือที่ท่านเขียนขึ้นดังกล่าวนี้ เกิดจากการที่ท่านได้ฝันว่าได้พบกับศาสดามุฮัมหมัด (ศอลฯ) และได้คลำใจให้ท่านเขียนตำราดังกล่าวนี้ขึ้น

นอกจากบรรดาอุลามะฮฺ ที่กล่าวถึงมาแล้ว ยังมีครูของท่านซัยค์ ดาอุด อีกหลายท่านที่มีชื่อเสียงพอจะกล่าวได้ ณ ที่นี้คือ ซัยค์ มุฮัมหมัด ซาเลห์ บิน อิบราฮิม ซัยค์ อัญญา อุลลอฮฺ และซัยค์ มุฮัมหมัด บินสุลัยมาน อัล-กูรดี และในการศึกษาวิชาเกี่ยวกับการศรัทธา (Taubit & Ushuluddin) ท่านซัยค์ดาอุด ได้เคยพบและศึกษากับอุลามะฮฺที่มีชื่อเสียงซึ่งเป็นอาจารย์มาจากมหาวิทยาลัย อัล-อัสฮาร์ แห่งกรุงไคโร ซึ่งรู้จักกันในนาม อิหม่ามไชรกาวี (ฮ.ศ.๑๑๕๐-๑๒๒๗) เป็นอุลามะฮฺในสำนัก ซาฟีอี ซึ่งมีลูกศิษย์จำนวนมากมาย รวมทั้งซัยค์ดาอุด ด้วย

ซัยค์ดาอุด อัล-ฟาฏอนี นอกจากจะได้ใช้เวลาศึกษาอย่างยาวนานมาจากบรรดาครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียงมากมายแล้ว ท่านยังเป็นอุลามะฮฺที่ให้การศึกษแก่ลูกศิษย์ของท่านเองจำนวนมากมาย นับไม่ถ้วน เช่นเดียวกัน ในจำนวนลูกศิษย์ของท่านที่มีชื่อเสียงที่พอนำมากล่าวถึงคือ

ซัยค์ อับดุลฮาติม เป็นบุตรบุญธรรมของ *หลวงยูนุส* สุลต่านรัฐกลันตัน (ปกครอง ค.ศ.๑๗๖๒-๑๗๘๕) เดิมทีนั้น ซัยค์ อับดุลฮาติม เป็นบุตรชายของเศรษฐีจีนคนหนึ่ง ได้ยกให้หลวงยูนุส แล้วหลวงยูนุส ได้ฝากน้องชายของท่านไปรับการศึกษาที่มังกะฮฺ ที่นี้ ซัยค์ อับดุลฮาติมและน้องชายสุลต่านหลวงยูนุสแห่งกลันตัน ได้มีโอกาสศึกษาศาสนาอิสลามกับท่านซัยค์ดาอุด

ต่อมา ซัยค์ อับดุลฮาติม ได้เดินทางกลับกลันตัน นอกจากท่านจะเปิดสอนศาสนา ท่านยังได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของสุลต่านมุฮัมหมัดที่ ๑ (ปกครอง ค.ศ.๑๘๐๐-๑๘๓๗) ท่านซัยค์ อับดุลฮาติม ผู้นี้เป็นคนแรกที่เปิดการสอนศาสนาอิสลามในรูปแบบปอเนาะในรัฐกลันตัน

วันฮาซัน บินอิสฮัก อัล-ฟาฏอนี และ **ซัยค์ อาลี บินอิสฮัก** ทั้งสองนี้ภูมิลำเนาบ้านพอเบาะในปัตตานี ได้เคยศึกษากับท่านซัยค์ดาอุด แต่บางครั้งท่านซัยค์ ดาอุด ก็ได้ศึกษาวิชากับบุคคลทั้งสองเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้กัน ต่อมาท่าน วัน ฮาซัน ก็ได้เปิดปอเนาะเพื่อสอนศาสนาอิสลามที่ *บ้านบือฮุด* รัฐตรังกานู

ซัยค์ วันมุฮัมหมัด เซ็น หรือชื่อเดิมว่า ไชนัล อาบีดิน หรือ วันเด็น เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการศึกษาจากท่านซัยค์ ดาอุด ท่านพร้อมด้วยน้องชายของท่านที่ชื่อ *วันอับดุลคาเดร์ บินมุสตาฟาร์* ได้เปิดสถานศึกษาศาสนาอิสลามที่มีชื่อเสียงและมีลูกศิษย์จำนวนมากมาย ชื่อ *ปอเนาะบือนังดาโย* ที่บ้านสะนอ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ในปัจจุบัน ลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักท่านหนึ่งของ *ท่านวันมุฮัมหมัดเซ็น* ที่ได้คัดลอกตำราศาสนาของท่านเผยแผ่คือท่าน ซัยค์ มุฮัมหมัด ฮูเซ็น บินอับดุลลาติฟ หรือ โต๊ะกลาบอ

ชัยค์ อับดุลซอหมัด บิน ฮัจญี อับดุลลอฮ์ บินอิหม่าม ปีรา เกิดที่ปูลาจอนอง กลันตัน เป็นลูกศิษย์คนหนึ่งของท่านชัยค์ ดาอุด และท่านเป็นคนแรกที่เปิดปอเนาะที่บ้านปูลาจอนอง รัฐกลันตัน

ชัยค์ อับดุลมาลิก บินอิซา เป็นผู้หนึ่งซึ่งได้นำความรู้ที่ได้จากท่านชัยค์ ดาอุด กลับไปเผยแผ่ที่รัฐตรังกานูจนมีชื่อเสียงทั่วไป

มุฮัมหมัด ชัยฟูคดิน สุลต่านซัมบัส ที่เกาะกาลิมันตันตะวันตก อินโดนีเซีย เป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้ศึกษาวิชาจากท่านชัยค์ ดาอุด สุลต่านท่านนี้ ภายหลังจากได้ปกครองเมืองซัมบัส ท่านได้สร้างมัสยิดที่สวยงามอันเป็นศูนย์กลางศาสนาอิสลามในซัมบัส มัสยิดดังกล่าวก็ยังมียูจนกระทั่งปัจจุบันนี้ และในปี ค.ศ. ๑๘๒๐ ท่านชัยค์ ดาอุด ได้เดินทางไปเยี่ยมเยียนสุลต่านพระองค์นี้

ราชา ฮัจญี อะหมัด ราชา อาลี และราชา ฮัจญี อับดุลลอฮ์ แห่งเมืองเรียว เกาะสุมาตรา (ชาวตะวันออก) ล้วนได้รับการศึกษาจากท่านชัยค์ดาอุด และเพื่อนๆ ของท่าน จนกระทั่ง การใช้ภาษาในบันทึกต่างๆ มักจะใช้ภาษาท่านเองเดียวกันกับภาษาที่ใช้อยู่ในปาตานีหรือกลันตัน ซึ่งเป็นภาษาที่ท่านชัยค์ ดาอุด ใช้ในการสอน

ชัยค์ อิสมาแอล มินังกาเบา และชัยค์มุฮัมหมัด ซาเลห์ นักต่อสู้แห่งบอนโย (สุมาตรา) ล้วนได้รับการศึกษาจากท่านชัยค์ ดาอุด ทั้งสองท่านเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในโลกมลายูด้วยกันทั้งสิ้น

เรื่องเล่าเกี่ยวกับชัยค์ ดาอุด

ท่านชัยค์ ดาอุด เป็นผู้ที่ศรัทธาแรงกล้าในอิสลาม จนได้ชื่อว่าเป็น “วาลี อัลลอฮ์” (ผู้ได้รับความโปรดปรานจากพระผู้เป็นเจ้า) เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ด้วยเหตุนี้จึงได้เกิดเรื่องเล่าเกี่ยวกับตัวท่านมากมาย ซึ่งเป็นเรื่องเหลือเชื่อที่คนในปัจจุบันไม่อาจจะอธิบายได้

ช่วยคนตกน้ำ เช้าวันหนึ่งขณะที่ท่านกำลังสอนศาสนาอยู่ที่บ้านในหมู่บ้านที่กรือเซะ มีลูกศิษย์หลายคนนั่งเรียนอยู่อย่างคร่ำเคร่ง โดยปกติแล้วท่านชัยค์ ดาอุด ขณะที่ท่านสอนศาสนาสายตาของท่านจะมองแต่ตำราหรือกิตาบที่วางอยู่ตรงหน้าตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันปากจะเคี้ยวหมากพลูพร้อมกันไป ในช่วงหนึ่งท่านกำลังใช้ตะบันทองเหลืองบดหมากพลูให้ละเอียด แต่ก็หยุดชะงัก แล้วใช้มือกวัดแกว่งอยู่ข้างๆ ตัว จนเป็นที่สงสัยแก่บรรดาลูกศิษย์ที่กำลังเรียนอยู่ จนมีลูกศิษย์ท่านคนหนึ่งได้ถามท่านขึ้นว่า

“ท่านครูเอามือแกว่งไปมาอย่างนั้นด้วยเหตุใดหรือ?”

“ฉันกำลังช่วยคนตกน้ำอยู่” ชัยค์ดาอุด ตอบคำถามลูกศิษย์

เมื่อท่านพูดจบท่านก็ยกแขนขึ้น ปรากฏว่าแขนเสื้อของท่านข้างนั้นเปียกชุ่มน้ำ ทำให้เกิดความประหลาดใจแก่ลูกศิษย์ท่านที่นั่งอยู่ตรงหน้ายิ่งนัก

ต่อมาไม่นานก็มีชายวัยกลางคน คนหนึ่งเสื้อผ้าเปียกปอนเดินเข้ามาหาท่านชัยค์ ดาอุด ท่านจึงถามไปว่า “เกิดอะไรขึ้นกับท่านหรือ?”

ชายดังกล่าวก็เข้าไปนั่งใกล้ท่าน ต่อหน้าลูกศิษย์ แล้วเล่าให้ฟังว่า

“ขณะที่ข้า กำลังเล่นเรืออยู่ปากอ่าว เกิดคลื่นลมแรง ไม่สามารถจะบังคับเรือเข้าฝั่งให้ตรงทางได้ จนเรือล่ม ก่อนที่ข้า จะหมดสติ และจมลงในน้ำ ข้าฯ ได้นึกถึงท่าน และได้ร้องเรียกชื่อท่านถึง ๓ ครั้ง เมื่อตัว

ข้าฯ จมลงในน้ำข้าฯ รู้สึกว่ามีมือของท่านมาจับข้าฯ ดึงไว้ แล้วก็หมดสติ ต่อมาเมื่อได้สติอีกครั้ง ก็พบว่า ตัวข้าฯ นอนอยู่ริมหาดทราย ข้าฯ เชื่อว่าโดยอนุมัติของพระผู้เป็นเจ้า ท่านได้ช่วยให้พ้นภัย ข้าฯ จึงได้เดินทางขอบคุณท่าน”

“นั่นคือความเมตตาปราณีของอัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูวะตาอาลา ที่โปรดประทานให้แก่ท่าน”

ชัยค์ ดาอูด กล่าวพร้อมกับอ่านดุอา (ขอพร) ให้กับชายดังกล่าว จากนั้นท่านก็ก้มหน้าสอนลูกศิษย์ของท่านต่อไป

พบขุมทอง สมัยที่ท่านยังเป็นหนุ่ม มีความใฝ่ฝันอยากจะได้เดินทางไปศึกษาและประกอบพิธีฮัจญ์ที่มักกะฮ์ แต่ท่านไม่มีเงินทองเพียงพอที่จะเดินทางไป วันหนึ่งขณะที่ท่านกำลังเดินอยู่นอกหมู่บ้าน ท่านมองเห็นโคหนุ่มตัวหนึ่งกำลังขวิดจอมปลวก แต่ท่านก็ไม่ได้ให้ความสนใจ วันรุ่งขึ้น ท่านเดินทางผ่านทางสายนั้นอีกก็พบว่าโคหนุ่มตัวเดิมยังขวิดจอมปลวกอยู่เช่นเดิม และทุกวันที่ท่านเดินผ่านเส้นทางนั้นก็จะเห็นโคหนุ่มตัวนั้นขวิดจอมปลวกกลugging จนเป็นที่สงสัยแก่ท่านตลอดมา

ในคืนวันหนึ่ง ท่านนอนหลับแล้วฝันไปว่า ได้จอมปลวกมีทองคำฝังอยู่ เมื่อท่านตื่นนอน จึงได้ไปสำรวจที่จอมปลวกแห่งนั้น แล้วก็ลองขุดดินได้ฐานจอมปลวก ปรากฏว่าพบทองคำฝังอยู่จริง ท่านจึงได้เก็บทองคำเหล่านั้นไว้

ตกกลางคืนท่านได้แอบเอาทองคำที่ท่านเก็บได้นั้นไปสอดไว้บนเหนือประตูบ้านของเพื่อนบ้านที่อยากจนในหมู่บ้าน แล้วเอาใบแมงมุมปิดบังไว้ ในคืนเดียวกันนั้นเอง เจ้าของบ้านที่ท่านนำทองคำไปซุกซ่อนต่างก็ฝันว่า ท่านชัยค์ ดาอูด นำทองคำมาวางไว้บนประตูบ้าน รุ่งขึ้นเมื่อเจ้าของบ้านตื่นนอน จึงได้ไปค้นหาบนขอบประตูบ้านของแต่ละคนตามที่ฝันก็พบทองคำซ่อนอยู่จริง บรรดาชาวบ้านที่พบทองคำต่างนำทองคำไปมอบให้แก่ท่านชัยค์ ดาอูด เพื่อนำไปเป็นทุนการเดินทางไปศึกษาที่มักกะฮ์ จึงทำให้ท่านชัยค์ ดาอูดสามารถเดินทางไปมักกะฮ์ ได้ตามที่ปรารถนา

บรรดาชาวบ้านที่พบทองคำและบริจาคให้กับท่านชัยค์ ดาอูด ต่างก็ได้รับอนิสงค์จากอัลลอฮ์ ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และภายในระยะเวลาไม่นานนัก พวกเขาเหล่านั้นก็สามารถเก็บทุนทรัพย์เพียงพอไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ อย่างทั่วถึงเช่นกัน

ชัยค์ ดาอูด อีจเราะห์ ไปอัฟริกา อุลามะฮ์ใหญ่ที่มีชื่อเสียงชาวมลายู ๓ คน ได้เดินทางไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในทวีปอัฟริกา นั่นคือ ชัยค์ อับดุล ซอมัด แห่งปาเล็มบัง ชัยค์ มุฮัมหมัด อรชัด แห่งบันยาร์ และ ชัยค์ ดาอูด แห่งปาตานี

ทั้งสามท่านได้รับอนุมัติให้เดินทางไปแสวงหาความรู้ในดินแดนห่างไกลโพ้น ซึ่งชาวมุสลิมเรียกดินแดนนั้นว่า *อิสกันดารียะฮ์* ในทวีปอัฟริกา ทั้งสามได้เดินทางไปพบกับอุลามะฮ์ ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น *วาลี อัลลอฮ์* (ผู้ได้รับความโปรดปรานจากพระผู้เป็นเจ้า) อุลามะฮ์ ท่านนั้นต้องการที่จะทดสอบวิชาความรู้และความแกร่งกล้าของบุคคลทั้งสาม โดยสอบถามเกี่ยวกับผลไม้ในดินแดนมลายูว่ามีลักษณะรูปร่างเป็นอย่างไร

ท่านชัยค์ อับดุล ชอมัด ได้เข้าไปละหมาดฮายัต (นมัสการพระผู้เป็นเจ้า) ๒ รอกะอัต (หมายถึง ๒ รอบ) ในห้อง สักครูหนึ่งท่านชัยค์ อับดุล ชอมัด ได้ถือผลทุเรียน ๑ ผล จากเมืองปาเล็มบังออกมา และฉีกให้ อุลามะฮ์ ชาวอิสกันดารียะฮ์ ลองชิมดู จนเป็นที่พอกพอใจเป็นอย่างยิ่ง

ท่านมุฮัมหมัด อีรซัด ก็ได้เข้าไปละหมาดฮายัต ๒ รอกะอัต เช่นเดียวกัน หลังจากนั้นท่านได้ถือเอา ผลแตงกวา จากบันยาร์ จำนวนหนึ่งห่อผ้าออกมาจากห้อง เปิดให้อุลามะฮ์นั้นชิมดู ก็เป็นที่พอใจเช่นเดียวกัน

ถึงคราวท่านชัยค์ ดาเวด ท่านก็เข้าไปละหมาด เมื่อเสร็จแล้ว ก็ปรากฏลูกแตงโม ซึ่งเป็นแตงโมมาจากสงขลา ท่านชัยค์ ดาเวด จึงนำแตงโมลูกนั้นผ่าให้อุลามะฮ์ชาวอัฟริกันท่านนั้นชิมดู จนเป็นที่พอกพอใจ แก่อุลามะฮ์ ท่านนั้นยิ่งนัก

ดังนั้น ท่านอุลามะฮ์ หรือ วาลี อัลลอฮ์ ชาวอัฟริกันท่านนั้น ได้ยอมรับในความรู้ความสามารถของ บุคคลทั้งสามว่า เป็นผู้ซึ่งเข้าถึง *ดาร์อีจด์อัลลอฮ์* (ความโปรดปราน) เป็นอย่างยิ่ง

หลังจากที่ท่านทั้งสามคือ ชัยค์ อับดุลชอมัด, ชัยค์ มุฮัมหมัด อีรซัด และท่านชัยค์ ดาเวด อัล-ฟาฏอนี ได้ศึกษาวิชาศาสนากับชัยค์ มุฮัมหมัด บิน อับดุลการิม ชัมมัน จนจบแล้ว ทั้งสามได้ขออนุญาตจากท่าน อาจารย์ ชัยค์ ฮัมหมัด เพื่อเดินทางกลับไปยังภูมิลำเนาในโลกมลายู

อาจารย์ ชัยค์ มุฮัมหมัด ต้องการทดสอบความรู้ของคนที่ทั้งสามว่าชำนาญวิชาการด้านใด ท่านชัยค์มุฮัมหมัด จึงได้ยกแก้วน้ำเปล่าๆ โดยมีฝาปิด มาวางไว้ต่อหน้าคนที่ทั้งสามคนละใบ แล้วท่านก็เดินเข้าไปในห้อง สำหรับละหมาดโดยไม่ได้ออกกล่าวคำพูดใดๆ

ท่านชัยค์ อับดุล ชอมัด ได้เปิดฝาแก้วน้ำนั้น ปรากฏว่าในแก้วนั้นเกิดมีน้ำนมสีขาวอยู่เกือบเต็มแก้ว

ท่านชัยค์ มุฮัมหมัด อีรซัด ก็เปิดฝาแก้วน้ำนั้นบ้าง ปรากฏว่ามีน้ำใสสะอาดอยู่ในแก้วน้ำ

ท่านชัยค์ ดาเวด อัล-ฟาฏอนี ก็เปิดฝาแก้วที่อยู่ต่อหน้าตนบ้าง ก็ปรากฏเป็นน้ำกาแฟสีดำข้นอยู่ในแก้วน้ำนั้น

ไม่นานท่านอาจารย์ ชัยค์ มุฮัมหมัด บิน อับดุลการิม กิก มาจากห้อง ท่านก็มองเห็นในแก้วน้ำ ปรากฏเป็นน้ำชนิดต่างๆ ต่อหน้าแต่ละคน ท่านจึงได้ให้คำอธิบายแก่คนทั้งสามว่า

“ความรู้เพียงสามประการนี้เท่านั้นที่มีความจำเป็นจะต้องนำไปเผยแพร่ในแผ่นดินมลายู”

อาจารย์มุฮัมหมัด กล่าวต่อหน้าคนที่ทั้งสาม แล้วก็ชี้ไปที่แก้วนมที่อยู่ต่อหน้าชัยค์ อับดุล ชอมัด และกล่าวว่า “น้ำนมนี้หมายถึงวิชา *ตาซาวูฟ (Tasawuf / การปฏิบัติตนในกรอบจริยธรรมชั้นสูง)*” แล้วท่านก็ชี้ไปที่แก้วน้ำที่อยู่ต่อหน้า ชัยค์ มุฮัมหมัด บันยาร์ แล้วกล่าวว่า “น้ำใสๆ นั้นหมายถึง วิชา *ฟิเกฮ์ (Fighi/ความรู้เกี่ยวกับการตีความหลักศาสนาหรือฮุก่ม)*” สุดท้ายท่านก็ชี้ไปที่แก้วกาแฟที่อยู่ตรงหน้าชัยค์ ดาเวด แล้วพูดว่า “กาแฟสีดำนั้น หมายถึง วิชาการผสมผสานระหว่าง *ซารีอะฮ์ (กฎหมายอิสลาม)* และ *ฮากีกะฮ์ (ความเป็นจริง/สัจธรรม)* มาเป็น *อุซูลุดดีน (Usuluddin/หลักการพื้นฐานในศาสนาอิสลาม)*”

วาระสุดท้ายของท่านชัยค์ ดาเวด อัล-ฟาฏอนี ท่านเสียชีวิตที่เมือง *ตออีฟ (Thaif)* ประเทศซาอุดีอาราเบีย ในวันที่ท่านเสียชีวิต ปรากฏว่า มีผู้คนมากมายมาเยี่ยมศพของท่าน กล่าวกันว่าคนมาเข้าแถวเพื่อเยี่ยมศพ มีความยาวตั้งแต่เมืองตออีฟจนถึงมัสยิด อัล-ฮารอม ที่นครมักกะฮ์ ทั้งๆ ที่ข่าวการเสียชีวิตของท่านยังไม่ได้บอกกล่าวไปยังเมืองมักกะฮ์

เรื่องราวทั้งหมดที่กล่าวถึงท่าน ชัยค์ ดาอุด อัล-ฟาฏอนี นี้ ผู้เขียนได้บันทึกมาจากการบอกเล่าของ บรรดาญาติสนิท มิตรสหาย รวมทั้งบรรดาอาจารย์และลูกศิษย์ ของท่านชัยค์ ดาอุด เอง ทั้งที่อยู่ที่ปัตตานี มาเลเซีย หมู่เกาะรีเว และเรื่องราวของท่านได้ถูกกล่าวขานกันตลอดมาโดยครูบาอาจารย์ ที่สอนศาสนา อิสลาม ซึ่งได้อาศัยคำราหรือกิตาบของท่านชัยค์ ดาอุด

จำรูญ เค้นอุดม แปลและเรียบเรียง

ชัยค์อฮ์หมัด บินวันมุฮัมหมัดเซ็น อัล-ฟาฏอนี

กำเนิดและการศึกษาในวัยเด็ก

ชัยค์ อฮ์หมัด บินวันมุฮัมหมัดเซ็น บินวันมุสตาฟาร์ บินมุฮัมหมัด อัล-ฟาฏอนี กำเนิดที่บ้านยามู หรือ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ค.ศ.๑๘๕๖ ท่านเกิดในคราวเดียวกับสุลต่านมุฮัมหมัด เจ้าเมืองปัตตานีถึงแก่อสัญกรรม และ *ด่วนปูเต๊ะ* ขึ้นรับตำแหน่งเจ้าเมืองปัตตานีแทน (ค.ศ.๑๘๕๗)

วันมุฮัมหมัดเซ็น บิดาของท่านเดิมสืบสายมาจาก *ฟากิฮ* วันมุซา บ้านบือแนคายอ ซึ่งเป็นสถานศึกษาศาสนาอิสลามหรือปอเนาะ ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ปู่ของท่านคือ วัน มุสตาฟาร์หรือ วันปาร์ เป็นแม่ทัพคนสำคัญของปาตานี ดารุสสลาม และปู่ของท่านคนนีเอง ที่อัลเลาะห์ (ซบ.) ได้ประทานฮิदाเยห์ได้พบ *กีน “ไอลาตุกอดร์”* (กีนที่มีความสำคัญที่สุดของเดือนถือศีลอด) ขณะที่ท่านกำลังชำระเอน้ำละหมาดในตอนย่ำรุ่งของเดือนรอมดอน (Ahmad Fathy .๒๐๐๒)

ฮัจยีวันมุฮัมหมัด ชักฮีร์ บินอับดุลลอฮ์ เขียนในชีวิตประวัติ ชัยค์ ดาอุด บินอับดุลลอฮ์ อัล-ฟาฏอนี ว่า เชื้อสายของท่าน ชัยค์อฮ์หมัด มาจากพ่อค้าอาหรับที่ชื่อว่าชัยค์ อุซมาน ผู้นี้มีบุตรชาย ๓ คน หนึ่งในจำนวนนั้นเป็นเชื้อสายของท่านชัยค์ ดาอุด บินอับดุลลอฮ์ อัล-ฟาฏอนี และคนหนึ่งจำนวนนั้นเป็นต้นตระกูลของ ชัยค์ อฮ์หมัด บินวันมุฮัมหมัดเซ็น บินวันมุสตาฟาร์ อัล-ฟาฏอนี ดังนั้นต้นตระกูลของท่านจึงเป็นเชื้อสาย และเครือญาติที่ใกล้ชิดของชัยค์ ดาอุด อัล-ฟาฏอนี

วันอฮ์หมัด เมื่ออายุ ๔ ขวบ ได้ติดตามบิดามารดา ไปมกเกฮฺ ท่านเรียนภาษาอาหรับและศาสนา อิสลาม จนอายุ ๑๒ ปี จึงเดินทางไปเรียนวิชาการแพทย์ และเภสัชสมัยใหม่ที่ไบรตุล มกกอดิษ กรุงเยรูซาเล็มเป็นเวลา ๒ ปี ก็กลับศึกษาศาสนาต่อที่มกเกฮฺ

ต่อมาไม่นานท่านก็ออกเดินทางจากมกเกฮฺ มุ่งหน้าไปศึกษาต่อที่ อัล-อฮซาร์ เมืองไคโร ประเทศอียิปต์ ท่านเดินทางไปศึกษาด้วยเงินเพียงเล็กน้อย สวมเสื้อผ้าชุดเดียว ทุน อัล-กูรอ่านไว้บนหัวขณะที่ว่ายน้ำข้ามแม่น้ำไนล์ จนไปถึงเมืองไคโร

ท่านพักอาศัยอยู่ในมัสยิดในไคโรเพื่อการศึกษา โดยท่านได้รับบริจาคขนมปังจากผู้มาละหมาดที่มัสยิดและผู้มาเรียนศาสนากับท่าน บางครั้งท่านต้องแบ่งขนมปังหนึ่งก้อนรับประทานได้ถึงสามมื้อ นอกจากนั้นยังได้รับบริจาคผลไม้เช่นกล้วยจากผู้มีจิตศรัทธา ในหนังสือประวัติที่เขียนโดยหะยีวันมุฮัมหมัด ชักฮีร์ หลานชายคนหนึ่งของท่าน และได้รับการยืนยันจากอูลามาฮ์ทุกท่านว่า “ท่านวันมุฮัมหมัด เป็นชาวมลายูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คนแรก ที่เข้าศึกษาใน อัล-อฮซาร์ ประเทศอียิปต์”

บทบาททางการเมืองที่มักกะฮ์ ตูรกีและบ้านเกิด

หลังจากท่านได้ศึกษาอยู่ในอียิปต์เป็นเวลานานพอสมควรท่านก็เดินทางกลับมักกะฮ์ และสอนศาสนาที่มักกะฮ์ คนที่นั่นจะให้ฉายาท่านว่า “ชะหฺ อัสหมัด อัช ชากี มื่อเชร์” เมื่อคราวมีการแข่งขันบรรยายศาสนาหรือปราศรัยและการขับกลอนภาษาอาหรับ ท่านได้เข้าแข่งขันขับร้องบทกลอนอาหรับได้ตอบกันจนได้รับรางวัลชนะเลิศ จน ชารีฟ สุลเซ็น ราชามือมักกะฮ์ ได้ถามคณะกรรมการว่า ท่านชะหฺอัสหมัดเป็นใคร มาจากไหน หลังจากได้ยินคำตอบว่า ท่านคือ “ชะหฺอัสหมัด อัล ฟาฏอนี เพิ่งเดินทางมาจากอียิปต์” ราชามือมักกะฮ์ จึงกล่าวกับท่านว่า “ชื่ออัสหมัด อัล-ฟาฏอนี ช่างเหมาะสมกับความฉลาดของเขาเหลือเกิน” เพราะในภาษาอาหรับคำว่า “ฟาฏอนี หมายถึง “ผู้ฉลาด” ท่านชะหฺอัสหมัด จึงเรียนท่านราชาต่อไปว่า “ปาตานีคือเมืองหนึ่งในมลายู” หลังจากนั้นท่านก็ได้ทำงานในหน้าที่ตรวจร่างเอกสารในสำนักงานของราชามือมักกะฮ์ ท่านเป็นผู้มีความรู้และทักษะในการใช้ภาษาอาหรับเป็นที่รู้จักและได้รับฉายาว่า “Harimau Mekah” (เสือมักกะฮ์) และท่านได้เรียนรู้วิชาการแขนงต่างๆเพิ่มเติมทั้งในมักกะฮ์และมาดินะห์ จนได้รับประกาศนียบัตรจำนวนมาก

ในสมัยที่ประเทศตุรกีปกครองโดยราชวงศ์อูษมานียะห์ หรือสมัยอาณาจักรออตโตมาน ซึ่งขณะนั้นมีอิทธิพลทั้งในยุโรปและตะวันออกกลาง ท่านได้รับเชิญไปตรวจตำราศาสนาอิสลามก่อนจะเผยแพร่ ในช่วงเวลานั้น ท่านได้เคยขอให้รัฐบาลตุรกี เข้าแทรกแซงปัญหาปาตานี เพื่อให้เป็นอิสระจากสยาม และรวมเข้าด้วยกันกับกลันตันให้เป็นอันเดียวกันเหมือนแต่กาลก่อน แต่หลังสงครามโลก รัฐบาลตุรกีเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะและแพ้ในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ประกอบกับการก่อรัฐประหารยึดอำนาจโค่นล้มกษัตริย์ในราชวงศ์อูษมานียะฮ์ โดยกลุ่มทหารหนุ่มนำโดย กามาล อาตาเตอร์ก การแทรกแซงปัญหาปาตานีจากประเทศตุรกีจึงไม่ประสบผลสำเร็จ

สุลต่านมันโซร์ แห่งเมืองกลันตัน เป็นศิษย์เอกคนหนึ่งของท่าน คำอำนวยพรที่มีความยาวหลายหน้ากระดาษในวันสถาปนาขึ้นเป็นสุลต่านกลันตัน ซึ่งเขียนโดยท่านอัสหมัด ได้ถูกอ่านในวันดังกล่าว คำอำนวยพรดังกล่าวยังคงเก็บรักษาไว้ในพระราชวังกลันตัน ซึ่งแสดงให้เห็นทัศนคติในทางการเมืองการปกครองของท่าน ซึ่งท่านจะต่อต้านจักรวรรดินิยมที่มาจากคนนอกศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในปัญหาปาตานีบ้านเกิดของท่าน ท่านได้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในโลกอาหรับและมลายู เพื่อปลดปล่อยบ้านเกิดตั้งแต่วัยหนุ่มจนกระทั่งเสียชีวิต

ท่านได้เขียนหนังสือในด้านวิชาการจำนวนหลายร้อยเล่ม ทั้งในภาษามลายูและอาหรับ โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ การเมือง ในหนังสือที่ชื่อว่า “Tas-hilu Nailil Amani”ท่านให้คำจำกัดความของ “ปาตานี” ว่า “ ฟาตานี คือ เมืองๆหนึ่งในมลายู ประกอบไปด้วยบุตร ที่ดี เฉลียวฉลาด และเป็นธรรม ในสมัยก่อน นั้นอยู่ภายใต้ อธิปไตย และอำนาจปกครอง ของเขาเหล่านั้น อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี” ท่านจึงเป็นคนแรกที่เรียกนามปาตานี เป็น ฟาฏอนี หรือ Pathani อันมีความหมายว่า ความเฉลียวฉลาด Hj.Wan Mohd.Shaqhir Abdullah ๑๕๕๒

ท่านเสียชีวิตเมื่อ ๑๔ มกราคม ค.ศ.๑๙๐๘ ที่เมืองมักกะฮ์ สะอูดิอารเบียหลังจากนั้น ๑ สัปดาห์ วันมูฮัมหมัดเซ่นบิดาของท่าน ก็เสียชีวิตตามไปด้วย

บุตรชายของท่านคือ หะยีวันอิสมาแอล บิน วันอัสหมัด ซึ่งท่านได้ริเริ่มใช้นามสกุล “สัสดีพันธ์” (ตามนโยบายรัฐนิยมของ จอมพล ป.พิบูลย์สงคราม) ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นดาโต๊ะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดปัตตานี ต่อมาหลานเขยคือ หะยีวันอิสมาแอล บินฮาวัน ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นดาโต๊ะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดยะลา สืบทอดมายังท่านอาซิส บินฮาวัน หลานของท่าน ก็ได้รับตำแหน่งดังกล่าวแทนบิดาสืบต่อมา

หากสืบขึ้นไปถึงต้นตระกูลของท่านแซ่หะ อัสหมัด ก็มาจาก ไชยดีนา อับบาส อิบน์ อับดุลมุตตอลิบ ซึ่งเป็นลุงของศาสดามุฮัมมัด (ศอลฯ) จนกระทั่ง สืบต่อมา เป็นอาหลิหมอุลามะฮ์และแม่ทัพที่ยิ่งใหญ่ของปาตานี ดารุส สาลาม หลังจากท่านแซ่หะอัสหมัด บุตรหลานของท่านเป็นมีตำแหน่งเป็นโต๊ะกอฎีหรือดาโต๊ะยุติธรรมประจำศาล รวมทั้งเจ้าของสถานศึกษาศาสนาอิสลามจำนวนหลายแห่งทั้งในปาตานีและในกรุงเทพมหานคร (ปอเนาะท่าอิฐ) เป็นต้น

วันสุเช็น สะนาวิ อุลามะฮ์ ปาตานีท่านหนึ่งซึ่งเป็นหลานฟากิฮ์วันมุซอ ผู้ก่อตั้งโรงเรียนปอเนาะ สะนอยานยาน และเป็นเครือญาติใกล้ชิดกับ ท่านวันอัสหมัดบินวันมุฮัมมัดเช็น ในสมัยการปกครองของราชินีอุฎ (๑๖๒๔- ๑๖๓๕) ก่อนที่สยามจะร่วมกับฮอลันดาทำสงครามกับปัตตานีในปี ค.ศ.๑๖๓๔ นั้น กษัตริย์ปาตานีเกรงว่าหากเกิดสงครามแล้ว บรรดาอาหลิหมอุลามะฮ์ อาจจะถูกจับและฆ่าตายหมด จนไม่มีใครเผยแผ่ศาสนาอิสลามต่อไป พระองค์จึงได้มีโองการ ให้ท่านวันสุเช็น นำอาหลิหม อุลามะฮ์ พร้อมด้วยครอบครัวจำนวนหนึ่ง จากสะนอยานยา อพยพลี้ภัยลงใต้ทางทิศใต้ ดังนั้นท่านวันสุเช็น จึงได้นำอาหลิหม อุลามะฮ์ปาตานี พร้อมด้วยครอบครัวประมาณ ๔๐ คน ออกเดินทางลงไปถึงเชิงเขาที่เรียกว่า “ตะโล๊ะมานะ” ท่านวันสุเช็น ก็ได้ตั้งหมู่บ้าน และสร้างมัสยิดขึ้นที่นั่น มัสยิดดังกล่าว สร้างด้วยอุปกรณ์เครื่องมือเท่าที่จะหาได้ในยุคนั้น ชาวบ้านได้ตั้งชื่อเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านวันสุเช็น ว่า “มัสยิดวาดี สุเช็น” ถัดจาก หนังสือที่ระลึก มัสยิดวาดีอัลสุเช็น โดยอับดุลเอลาห์ ลออแมนหรือ มัสยิดตะโล๊ะมานะ ซึ่งเป็นมัสยิดเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงด้วยสถาปัตยกรรมผสมผสานกันอย่างลงตัว

ดังนั้น ต้นตระกูลและเครือญาติของท่านวันอัสหมัด บินวันมุฮัมมัดเช็น นั้น จึงนับได้ว่าเป็นต้นตระกูลเก่าแก่คู่เมืองปาตานี และมีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม และมีบทบาททางสังคมการเมืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน.

โต๊ะกือลาบอ (Datuk Kelaba)

โต๊ะกือลาบอ คำว่ากือลาบอ มาจากคำภาษามลายูว่า “กือลาปอ” หรือ *Kelapa* หมายถึงมะพร้าว ชาวปัตตานี เรียกเป็น *กือลาบอ* ปัจจุบัน ในภาษาไทย เขียนว่า “กะลาพอ” เป็นชื่อบ้านและตำบลหนึ่ง อยู่ในอำเภอสาบური จังหวัดปัตตานี

ท่านผู้นี้มีชื่อจริงว่า *ฮัจญีมุฮัมมัด สุสเช็น* เป็นบุตรของ อับดุลลาติฟ และเป็นหลานของ อับดุลมูมิน ท่านเกิดที่ บ้านกะลาพอ ปัจจุบันอยู่ในอำเภอสาบური จังหวัดปัตตานี ในปีฮิจเราะห์ ๑๒๘๐ ตรงกับปี ค.ศ. ๑๘๖๓ มารดาของท่านคือ แมะนิค บินดี ฮัจญีอับดุลกริม ซึ่งเป็นบุตรของท่านอิหม่ามฮัจญีอับดุลกริม ตา

ของท่านนั้น เล่ากันว่าหลังจากสงครามปาตานี-สยาม ประมาณ ปี ค.ศ.๑๘๓๐-๑๘๓๒ ได้ถูกจับเป็นเชลย และนำตัวเข้ากรุงเทพฯ

การสืบเชื้อสาย

ประวัติของโต๊ะกือลาบอ บรรพบุรุษของท่านนั้นมาจาก *กูราซาน* ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งในอิหร่านปัจจุบัน มายังโลกมลายู มีชื่อเดิมว่า *ชาร์ฟ ไชนัลอาบีดีน* ได้เดินทางท่องเที่ยวตามเกาะชวาจนกระทั่งได้แต่งงานกับ หญิงชาวมีนังกาบาวจากเกาะสุมาตรา เมื่อเกิดสงครามกับชาวฮอลันดาในเกาะชวา ท่านได้เข้าร่วมกับราชา ของเกาะชวาทำสงครามด้วย หลังจากนั้นก็เดินทางออกจากชวาเข้ามาในเมืองกะลาพอซึ่งเป็นเมืองหนึ่ง ภายใต้อาณัติของปัตตานีดารุส ซาลาม

ชาร์ฟไชนัล เป็นอุลามะฮ์ หรือผู้รู้ศาสนา ที่มีความรู้เชี่ยวชาญทางศาสนา จึงไม่ยากนักต่อการที่จะ สร้างการยอมรับและความเชื่อถือต่อชาวมลายูที่ปาตานี ท่านเสียชีวิตที่กะลาบอตนเอง บุตรชายของท่านคน หนึ่งคือ ท่านอาบูกาบาร์ เดินทางไปอยู่ในกลันตันโดยอาศัยอยู่ที่บ้าน *ก่าปงเลาท์* ที่นั่นท่านมีบุตรคนหนึ่งชื่อ ว่า *อับดุลละฮ์ อับดุลละฮ์* มีบุตรคนหนึ่งชื่อ *อับดุล ชามัด*

ต่อมาท่านอับดุลชามัด กลับมาอยู่ที่บ้านกะลาบอสถานที่กำเนิดของปู่ทวดท่านอีก ท่านอับดุลชามัด ผู้นี้ก็ยังมีบุตรคนหนึ่งชื่อว่า *อับดุลมุฮมิน* ท่านอับดุลมุฮมินก็มีบุตรชื่อว่า *อับดุลลาตีฟ อับดุลลาตีฟ* ท่านนี้ก็ได้ บุตรคือท่าน *มุฮัมหมัดสุสเซ็น หรือ โต๊ะกือลาบอ ผู้นี้* นั่นเอง (*วันมุฮัมหมัด ชักฮีร์ บินอับดุลละฮ์ วารสาร “Majalah Dakwah” ; กัวลาลัมเปอร์, ๑๙๙๑*)

ท่านโต๊ะกือลาบอ ได้บันทึกถึงประวัติตนเองว่า บิดาของท่านคือ *อับดุลลาตีฟ* บุตรของ *อับดุลมุฮมิน* *อับดุลมุฮมิน* เป็นบุตรของ *อับดุลชอมัด* *อับดุลชอมัด* เป็นบุตรของ *อับดุลละฮ์* ชาวเมืองกลันตัน

เปาะฮู ลาตีฟ ได้ลำดับเชื้อสายให้กระชับดังนี้คือ *อับดุลลาตีฟ* บุตรของ *อับดุลมุฮมิน* เป็นบุตรของ *อับดุลชามัด* เป็นบุตรของ *อับดุลละฮ์* เป็นบุตรของ *อาบูกาบาร์* เป็นบุตรของ *ไชนัลอาบีดีน* จากกูรอซาน

การศึกษา

โต๊ะกือลาบอ ได้บันทึกถึงประวัติชีวิตของตนเองว่า ได้เรียนศาสนาอิสลามกับผู้รู้หลายสิบท่าน ใน สถานที่ภูมิลำเนาไม่น้อยกว่า ๓ แห่ง ครูคนแรกของท่านที่บ้าน *กะลาพอ* ปาตานี คือ ท่านเขียนว่า “*Mama’nya*” จึงหมายถึงอีมามอับดุลชามัด ท่านผู้นี้เป็นที่ชายของบิดาของท่านเอง ครูคนที่สองของท่านคือ ฮัจญี กามาล *ก่าปงสะแต* คนที่สาม ฮัจญีอับดุลเราะห์มาน บินอับดุลชามัด คนที่สี่ คือ ฮัจญีอาวัง กือจิ และ คนที่ห้าคือ ลือไบ อินจิ ฮิดัม *ก่าปงกะมา*

ในขณะเดียวกันครูที่ท่านเคยร่ำเรียนมาด้วยท่านหนึ่งคือ ฮัจญีอาวัง *ก่าปงซ็อมือลา* ซึ่งชื่อนี้มีนัก ปกครองไทยเปลี่ยนเป็น “บ้านสระมาลา” เพื่อให้เป็นชื่อในภาษาไทย ท่านผู้นี้เป็นที่รู้จักกันในนามว่า “โต๊ะซ็อมือลา” ท่านโต๊ะกือลาบอ ได้บันทึกไว้ว่าตนเคยเรียนศาสนาที่บ้านซ็อมือลา เมื่อปีฮิจเราะห์ศักราช ๑๒๙๖ ขณะนั้นท่านมีอายุ ๑๖ ปี

ในปี ค.ศ.๑๘๘๑ ท่านโต๊ะกือลาบอ ได้ไปเรียนศาสนากับท่านฮัจญี วันอับดุลกาเดร์ ที่ก่าปงบือแนดา ยอ ในอำเภอยะรังปัจจุบัน ซึ่งท่านมักจะกล่าวอ้างถึงครูคนนี้อยู่บ่อยๆ ในการเขียนประวัติชีวิตตนเองและการ

สอนศาสนาของท่าน จึงเชื่อว่าท่านได้อุญธรำเรียนที่ *บ้านบือแนคายอ* เป็นเวลานาน ท่านบันทึกถึงบรรดาครูอาจารย์ที่ได้ไปศึกษารำเรียนมาประมาณ ๑๐ ท่าน และมักได้กล่าวขอบคุณพระเจ้า และขอพร ต่อพระเจ้าอุทิศแก่ บรรดาครูของท่าน ผู้มีพระคุณเหล่านั้นเสมอ

เดินทางไปนครมักกะฮ์ ชาอูดีอาราเบีย

ท่านเดินทางไปมักกะฮ์ เมื่อปี ฮ.ศ.๑๒๕๗ โดยในเบื้องต้นยังไม่ทราบวัตถุประสงค์ ซึ่งท่านได้บันทึกภาษามลายูไว้ว่า “*Kemudian musafir kepada negeri Makkah pada sanat ๑๒๕๗*” แต่เชื่อว่าท่านไปมักกะฮ์คราวนี้เพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์ มิได้เดินทางไปอยู่เพื่อเรียนศาสนา เนื่องจากท่านไประยะเวลาเพียง ๑ ปี ก็เดินทางกลับ ที่ทราบดังนั้น เนื่องจาก ปี ฮ.ศ.๑๒๕๘ ท่านเดินทางกลับปาตานีและเข้าศึกษาศาสนากับฮัจญ์วันอับดุลกาเดร์ ที่ปอนาะ *กำปงบือแนคายอ*

ท่านเดินทางไปมักกะฮ์ อีกครั้งพร้อมด้วยครูของท่าน ในปี ฮ.ศ.๑๓๑๒ ตรงกับ ค.ศ.๑๘๙๕ ได้มีบันทึกไว้ว่า การเดินทางไปนครมักกะฮ์ ครั้งนี้นอกจากโตะครูแล้วยังมี *วันอิสมาแอล* บุตรชายของโตะครูอีกคนหนึ่งด้วย วันอิสมาแอล ผู้นี้ภายหลังได้เป็นโตะครูผู้มีชื่อเสียงที่รู้จักในนามว่า “*โตะครูปะดอแอ ปาตานี*” ครั้งนี้ ท่านมีโอกาสดำรงศาสนากับบรรดาโตะครูที่มีชื่อเสียงหลายท่าน โดยเฉพาะท่าน *ซัยค์ วันอัสหมัด บินวันมุฮัมหมัดเซ็น อัล-ฟาฏอนี, ซัยค์ นิกมัต กือจิ อัล-ฟาฏอนี และท่าน ซัยค์ ฮัสnulลอฮ์* เป็นต้น

นักการศาสนาสัมัยเดียวกันกับท่าน

โตะกือลาบอ เกิดมาท่ามกลางบรรดาอุลามะฮ์ ปาตานี จำนวนมากที่มีบทบาทสำคัญในทางศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บรรดาอุลามะฮ์ เหล่านั้น มิใช่เพียงแต่การสอนศาสนาเท่านั้น แต่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมมุสลิมในโลกมลายู โดยเฉพาะตำราทางศาสนาอิสลามเกิดขึ้นจากปาตานีเป็นจำนวนมาก ที่ใช้ในการศึกษาศาสนาในโลกอิสลาม

อุลามะฮ์ปาตานีในยุคเริ่มแรกนอกจากสอนศาสนาแล้ว ยังมีตำราการศึกษาศาสนาจำนวนมาก เช่น ตำราของ *ซัยค์ดาอุด อัล-ฟาฏอนี, ตวนมินาล์ อัล-ฟาฏอนี, ซัยค์นิกมัต อัล-ฟาฏอนี, และซัยค์นิกมัต กือจิ อัล-ฟาฏอนี* เป็นต้น

นอกจากนั้น อุลามะฮ์ รุ่นต่อมาที่รู้จักกันมากในโลกมลายู และมีอิทธิพลต่อการศึกษาศาสนาและมีผลงานเขียนตำราศาสนาอีกจำนวนมาก คือ *ท่านวันอัสหมัด บินวันมุฮัมหมัดเซ็น บินวันมุสตาฟา อัล-ฟาฏอนี* ในขณะเดียวกันนั้น ก็ยังมีนักการศาสนาที่แม้ไม่มีงานเขียนตำรา แต่มีบทบาททางการศึกษาดูด้วยกันหลายท่าน เช่น *ท่านซัยค์ วันอับดุลกาเดร์ (โตะบือแนคายอ), โตะซือมื่อลา, โตะชีรีเคะ, โตะฆอระ, และฮัจญ์วันมุฮัมหมัดชา และห์ บือแนกุเจ* บรรดาครูเหล่านี้ที่โตะกือลาบอ และนักการศาสนาในยุคเดียวกับท่านเข้ารับการศึกษาและได้รับเอาความรู้จากตำราศาสนาของบรรดาอุลามะฮ์เหล่านั้นเป็นแนวทางในการศึกษาอีกทางหนึ่งด้วย

อุลามะฮ์ ในยุคเดียวกับโตะกือลาบอที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักก็มีเป็นจำนวนมากไม่น้อยกว่าในยุคก่อน ท่านเท่าที่พอจะรวบรวมรายชื่อในปาตานี ได้ เช่น *ปะจูเยะ โตะรายอฮาอี, โตะจะอะอะ, โตะดูกู, โตะดีตี, ฮัจญ์*

อับดุลมุบิน ลาสะ(ต่อมาก็เป็นบุตรเขยของท่าน), โต๊ะจาการ์, โต๊ะนาฮูว์ (เป็นลูกพี่ลูกน้องของท่าน) โต๊ะกูโว๊ะ และรุ่นหลังจากท่านเล็กน้อย คือ โต๊ะบิรมิน (อิ ฟอมิง), ฮัจญี อาหมัด ปาลาวัน, และ โต๊ะยามัน

นอกจากนี้ อุลามะฮ์ ที่เป็นผู้อยู่ในรุ่นเดียวกันกับท่านที่อยู่ในนครมักกะฮ์ เช่น ชัยค์ดาอุด บินอิสมาแอล, ชัยค์นุร บินชัยค์ นิกมัต กือจิ, เปาะจิ ดาอุด (ชัยค์วันดาอุด บินวันมุสตาฟา อัล-ฟาฏอนี) ชัยค์อับดุลเราะห์มัน บินมุฮัมหมัดอาลี (โต๊ะกูตัง) และเจ๊ะเปาะยา อัลรามานี (ชาวรามัน)

ขณะเดียวกันอุลามะฮ์ ยุคเดียวกันกับ โต๊ะกือลาบอ ที่มูมิลำเนาที่อื่น เช่น โต๊ะบาเจาะ, ฮัจญีโอมาร์ สุโหลงกลาดี, และ โต๊ะกือนาลี จากกลันตัน ส่วนฮุเซ็น กือดะห์ (เคดะห์) ฮัจญีมัตซาฟี ลอซง (ตรังกานู) และชัยค์อะหมัดกอเต็บ มินังกาเบา (สุมาตรา)

จากกะลอพอไปยัง สลิดงบายู

ฮัจญีวันนุส บินวันนาวัง ได้เล่าว่า “หลังจากโต๊ะกือลาบอ เดินทางกลับจากมักกะฮ์ ท่านได้เปิดโรงเรียนปอเนาะสอนศาสนาอยู่ที่สถานที่แห่งหนึ่งเรียกว่า “ก่าปงซื่อแบ” ปอเนาะแห่งนี้มีความเจริญชั่วระยะเวลาหนึ่งก็เงียบเหงาลง ท่านจึงย้ายปอเนาะไปอยู่ที่บ้านเกิดของท่าน ที่บ้านบูเกะ กือจิ เขตตำบลกะลาพอนันเอง แต่ปอเนาะแห่งใหม่นี้ก็ไม่ได้รับการตอบรับจากชาวบ้านมากนัก เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านและเส้นทางคมนาคม

โต๊ะกือลาบอ ต้องเสียเวลากับการก่อตั้งปอเนาะทั้งสองแห่งนั้นเป็นเวลานานประมาณ ๗ ปี หลังจากนั้น ดิงกูอับดุลมุตตอเลียบ (พระยาสุริยะสุนทรฯ) อดีตเจ้าเมืองสาบบุรี ได้ชักชวนให้ท่านไปสอนศาสนาที่ “สลิดงบายู” ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งจวนเจ้าเมืองและมัสยิดเจ้าเมืองสาบบุรี โดยดิงกูอับดุลมุตตอเลียบได้สร้างปอเนาะในบริเวณมัสยิดเจ้าเมือง ปัจจุบัน อยู่ติดกับก็คือสุสานเชิงเขาสลิดงบายู เป็นสถานที่ศึกษาศาสนา ท่านได้บันทึกไว้ว่า

“เดิมข้าพเจ้าฮายี มุฮัมมัด ฮุเซ็น ได้มาอยู่ที่สลิดงบายู เมื่อวันที่เสาร์ ที่ ๑๕ เดือนซุลกาอิดะห์ ปี ฮิจเราะห์ ๑๓๒๓” (ตรงกับ ๓ มกราคม ๑๙๐๖ เวลานั้นเจ้าเมืองมลายูได้ถูกสยามถอดจากตำแหน่งแล้ว)

ที่นั่นท่านได้ทำหน้าที่ครูสอนศาสนาให้กับบรรดาลูกหลานเจ้าเมืองและประชาชนทั่วไปจนมีชื่อเสียง

ลักษณะพิเศษของโต๊ะกือลาบอ

จากการบอกเล่าของ เปาะสุลาตีฟ บุตรชายคนเล็กของท่านเล่าว่า โต๊ะกือลาบอ มักจะไม่อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลานาน เมื่อเปิดปอเนาะสอนศาสนาที่ใด เมื่อมีความเจริญรุ่งเรือง มีผู้มาเรียนมาก ท่านจะมองหาคนมาสอนแทนท่าน เมื่อได้คนแล้ว ท่านก็จะมอบให้คนนั้นเป็นครูสอนแทน แล้วท่านก็จะโยกย้ายไปที่อื่นต่อไป

ฮาญีวันนุส กล่าวว่า “เรามักจะไม่พบชื่อลูกศิษย์ของท่านมากนัก เพราะลูกศิษย์เหล่านั้นได้เรียนกับท่านช่วงเวลาไม่นาน แล้วท่านก็ย้ายออกไปที่อื่น มีลูกศิษย์จำนวนไม่มากที่ติดตามท่านไปยังที่แห่งใหม่”

เป็นที่ยอมรับว่า ท่านโตะกือลาบอ นั้นมีความรู้เชี่ยวชาญใน วิชาฟิกส์ (หลักการ/การตีความในอิสลาม) และตาซาฟ (หลักศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า) หนังสือของท่านได้บันทึกคำถามคำตอบที่เกี่ยวข้องกับวิชาศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะหนังสือท่านที่ชื่อว่า “Perhamba Wan Ahmad” ที่ได้ตอบคำถามปัญหาศาสนาอิสลาม ที่กลายเป็นข้ออ้างอิงของนักการศาสนาชาวปาตานีในอดีต

เกี่ยวกับปัญหาทางศาสนา ฮัจญี วันนุส เล่าว่า ครั้งหนึ่งเมื่อ ชัยคฺนิคมัต กือจิ ปราชญ์ผู้มีความรู้และชื่อเสียงมากคนหนึ่งกลับมายังปาตานี ในเวลาเดียวกันนั้นมีปัญหาศาสนาเกิดขึ้น คือผู้ที่จะมีอำนาจอนุญาตให้หญิงสาวแต่งงานได้ (วาลี) นั้นยังไม่ได้คลอดัน (เข้าพิธีสูหนัดหรือขลิบหนังปลายอวัยวะเพศชาย) เมื่อมีปัญหานี้ ท่านได้ตัดสินใจลงความเห็นว่า ชายผู้นั้นไม่อาจจะอนุญาตให้หญิงแต่งงานได้ แม้จะมีอายุบรรลุนิติภาวะแล้วก็ตาม

เมื่อท่านชัยคฺนิคมัต กือจิ แกล้งทักท้วงขึ้น ท่านก็ได้กล่าวว่า “ท่านโตะครูเองก็ถือว่าละเมิดต่อพระเจ้า (fasiq) หากไม่ได้คลอดันเสียก่อน” แสดงว่า ท่านมีความมั่นใจในความรู้ของท่านแม้จะอยู่ต่อหน้าท่านชัยคฺนิคมันกือจิ ครูของท่านเอง

การที่เป็นผู้แม่นยำในหลักการศาสนานี้เอง ทำให้ท่านได้รับความไว้วางใจจากอดีตเจ้าเมืองสายบุรี ตั้งภูอับดุลมุดตอเลียบ แต่งตั้งให้ท่านเป็น ครูของเจ้าเมือง (Guru Raja) ผู้เขียนประวัติโตะกือลาบอ คือ Ahmad Fathy ยกฐานะท่านเท่าเทียมกับ มุฟตี (ผู้ทำหน้าที่ตีความศาสนาอิสลาม) ของบรรดาเจ้าเมืองหรือสุลต่านในประเทศมาเลเซียทีเดียว

เล่ากันอีกว่าท่านโตะกือลาบอ ผู้นี้ ขยันคัดลอกตำรับตำราทางศาสนาที่บรรดาอุลามะฮ์ คนก่อนๆ ได้เรียบเรียงและบันทึกไว้จำนวนมาก ทำให้ตำราศาสนาตกทอดตลอดมาจนทุกวันนี้ โดยเฉพาะแต่ตำราศาสนาที่เขียนโดยอุลามะฮ์ ปาตานี เท่านั้น ท่านยังได้คัดลอกตำราจากอุลามะฮ์คนอื่น ๆ เช่น อาเง๊ะห์ บันญาร์ ปาเล็มบัง และที่อื่นๆ อีกมาก ตำราที่ท่านคัดลอกนั้น มักจะมีบันทึกทำความเข้าใจของท่านเองไว้ข้างๆ กระจาย (SideNote) และท้ายกระจาย (Footnote) ไว้เสมอ

ตำราที่เกิดจากการคัดลอกและการเรียบเรียงของท่านโตะกือลาบอมีเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ได้ถูกนำไปเก็บรักษาและแสดงอยู่ที่ศาลาพิพิธภัณฑ์ สำนักงานพัฒนาอิสลามแห่งประเทศไทย (JAKIM) อยู่ที่ศูนย์รวมเอกสารต้นฉบับ (Manuscript) ภาษามลายู และที่สถาบันจดหมายเหตุแห่งชาติ กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมเอกสารของท่านที่ได้ถูกจำหน่ายไปยังประเทศบรูไน หรือเก็บรักษาไว้กับลูกหลาน ลูกศิษย์ของท่านเอง หรือผู้สนใจเป็นการส่วนตัว

หากจะถามว่าทำไมท่านจึงได้เพียรพยายามคัดลอกสำเนาตำราศาสนาไว้จำนวนมากมาย จากการบอกเล่าของท่านวันฮัหมัดซัคซีสร์ อับดุลลอฮ์ (ลูกหลานคนหนึ่งของ ชัยคฺ อัสหมัด บินวันมุฮัมหมัดเซ็นฯ อัล-ฟาฏอนี) กล่าวว่า สาเหตุสำคัญที่ท่านเพียรพยายามคัดลอกเอกสารนั้น เนื่องมาจากท่านได้รับการสั่งเสียจากท่าน ชัยคฺ วัน อัสหมัด บินวันมุฮัมหมัดเซ็น อัล-ฟาฏอนี ให้ท่านเก็บรักษาตำราของอุลามะฮ์ ปาตานีไว้ เนื่องจากเกรงจะสูญหาย ถูกทำลายหรือถูกเปลี่ยนแปลงให้ต่างไปจากเดิม จนกว่าจะได้มีการจัดพิมพ์เป็นเล่มตามเทคโนโลยีสมัยใหม่

ด้วยเหตุที่ท่านได้รับการศึกษาจากอุลามาอุมิซ้อหลายท่านดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเป็นสาเหตุที่ท่านได้ใช้ความเพียรพยายามและใช้เวลาอย่างมากมาใช้ในการคัดลอกตำรับตำราศาสนาอิสลามไว้และตำราเหล่านั้นใช้ในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามจนทุกวันนี้

เปาะสุดาตีฟ บุตรของท่านเล่าว่า จากการที่ท่านนั่งเขียนหนังสือเป็นเวลานาน ทำให้แขนของท่านข้างหนึ่งด้านดำ เพราะต้องอุ้มอยู่บนพื้นกระดานเป็นเวลานาน แทบจะกล่าวได้ว่าหลังจากท่านได้ย้ายไปอยู่ที่ *ปอเนาะสลิงดงบายู* แล้ว ท่านไม่ได้มีโอกาสสอนหนังสือมากนัก เนื่องจากท่านใช้เวลาคัดลอกตำรับตำราศาสนาและต้อนรับแขกที่มาสอบถามปัญหาศาสนาจากท่านจำนวนมากในแต่ละวัน

และนอกจากรับใช้อดีตเจ้าเมืองแล้ว หากท่านมีเวลาเล็กน้อยท่านมักจะเข้าไปอยู่ในสวนผลไม้

ผลงานเขียนหนังสือ

นอกเหนือจากสอนศาสนาและคัดลอกตำราแล้ว ท่านยังมีผลงานเขียนตำราศาสนาด้วย เท่าที่ค้นพบตั้งแต่อดีตจนถึงปี ค.ศ.๑๕๕๕ มีจำนวน ๕ เรื่อง หนังสือที่ได้ค้นพบแล้ว คือ

๑. Muqaddimah al Atfal fi Sifat Allah zi al-Jalal เป็นตำราเกี่ยวกับ *อุซูลุดดีน* สำหรับการศึกษาในเบื้องต้น เขียนเสร็จที่ปาตานี เมื่อวันที่ ๘ เดือนรอบีอุลเอาวัล ปี ฮ.ศ.๑๓๐๕ ต่อมาได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นที่มังกะสุ เมื่อปี ฮ.ศ.๑๓๒๗

๒. Risalah tentang Tasawuf (ตำราเกี่ยวกับหลักศรัทธา) เขียนเมื่อ ฮ.ศ.๑๓๐๗ ตำราเล่มนี้พิมพ์ด้านหลังปกว่า “Hidayah al Sa’il fi Bayan al Masa’il พิมพ์ที่มังกะสุ เมื่อ ฮ.ศ.๑๓๒๗ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับไปสู่การรู้จักพระเจ้า (อัลเลาะห์)

๓. “Hidayah al Sa’il fi Bayan al Masa’il เป็นตำราที่รวบรวมปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม คำตอบที่มีอยู่ในตำราเล่มนี้ท่านได้ระบุแหล่งที่มาหรืออ้างอิงจากเอกสารอื่นๆ ไว้ ท่านรวบรวมจนเป็นเล่มเมื่อ คีนวันเสาร์ ที่ ๒๕ เดือนจามาดีลเอาวัล ปี ฮ.ศ.๑๓๑๒ แต่ไม่ทราบว่าทำขึ้นที่ใด ตำรานี้ได้ถูกพิมพ์ขึ้นที่มังกะสุ เมื่อ ปี ฮ.ศ.๑๓๒๗

๔. Jam’a Risalah fi Daga’iq al Jawabat wa Su’alat เป็นตำราที่เขียนด้วยลายมือคงเก็บไว้ที่ศาลา นิทรรศการอิสลาม JAKIM, Malaysia, เขียนไว้เมื่อปี ฮ.ศ.๑๓๓๖

๕. Mulayanah al Qulub ila al-Tazakkur li allamah al Ghuyub เป็นตำราที่เขียนด้วยภาษาอาหรับจำนวน ๔๓ หน้า เนื้อหาเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติและการสั่งเสียของท่านศาสดามุฮัมมัด (Hadith) ตำราเล่มนี้เขียนเสร็จเมื่อวันศุกร์ที่ ๘ เดือนมุฮัมมัด ปี ฮ.ศ.๑๓๔๑ เป็นตำราที่เขียนด้วยลายมือและยังเก็บรักษาไว้ที่ศาลา นิทรรศการอิสลาม JAKIM, Malaysia

๖. Hada’iq al –Salawat fi al Khalawat wa al-Jalawat เป็นตำราเล่มใหญ่ที่เขียนขึ้นเป็น ๓ ตอน เนื้อหาเป็นการตอบปัญหาที่เกี่ยวกับ Fagih และ Tasawuf หนังสือนี้ยังเป็นตำราเขียนด้วยลายมืออยู่ภายใต้การครอบครองของต่วนกูร ฮัจญี อับดุลเราะห์มาน พอมิ่ง ปัจจุบันอยู่ที่รัฐตรังกานู มาเลเซีย

๑. Dala 'ilal-Niat fi al Solat wa ghairiha wa Mahallihha ยังเป็นหนังสือที่เขียนด้วยลายมือ เขียนด้วยสองภาษาทั้งภาษาอาหรับและมลายู เขียนเสร็จเมื่อปี ฮศ.๑๓๕๒ อยู่ในความครอบครองของบุตรชายของท่าน

นอกจากตำราของท่านทั้ง ๑ เล่มที่กล่าวมาแล้ว ยังมีอีก ๒ เล่ม คือ เล่มหนึ่งเกี่ยวกับการท่องบทสวดคุออ และอีกเล่มหนึ่งเป็นการแปลจาก Rijal al Ghaib สองเล่มดังกล่าวอยู่ในการดูแลรักษาของ วันมุฮัมมัด ซักซร์ อับดุลละห์ ที่ มูลนิธิ อัล ฟาตานะห์ (Yayasan al Fatanah) เมืองมัมปาวะห์ เกาะกาลิมันตันตะวันตก ประเทศอินโดนีเซีย

ครอบครัวโต๊ะกือลาบอ

จากการบอกเล่าของฮัจญ์วันนุสว่า โต๊ะกือลาบอ เคยมีภรรยามาแล้ว ๓ คน (ครั้งละ ๑ คน) คนแรกชื่อว่า ฮัจญะ คอดีญะห์ เป็นชาวสะบังหรือสือแบ สถานที่แห่งแรกที่ท่านเปิดปอเนาะ หลังจากกลับมาจากมักกะฮะมีบุตรด้วยกัน ๑ คน บุตรคนนี้เกิดและเสียชีวิตที่สิงคโปร์ ระหว่างท่านเดินทางกลับจากมักกะฮะมายังปาตานี ภรรยาคนแรกของท่านเสียชีวิตก่อนหรือหย่าร้างกันไม่อาจจะทราบได้ ต่อมาท่านได้ภรรยาคนที่สองชื่อว่า ฮัจญะ วัน อัยชะห์ เป็นชาวบ้านยัมบู ในอำเภอ ยะหริ่ง มีบุตรด้วยกัน ๓ คน คือ ซัลลามะห์ ซึ่งบุตรสาวของนางซัลลามะห์ ชื่อ กัลซุม ภายหลังแต่งงานกับ ตวนกูร ฮัจญ์ อับดุลเราะห์มาน , ซาฟียะห์ และ ฮัสซัน

ต่อมาท่านได้แต่งงานกับภรรยาคนที่สาม ชื่อว่า แมะงอ หรือ แมะบุงอ หรือบางที่ก็เรียกชื่อว่า คอดีญะห์ เป็นชาวบ้านตือบิงดิงจิ โกตาบารู กลันตัน เดิม แมะงอ เป็นบุตรบุญธรรมของ ดิงกูอับดุลมุดตอเลียบ อดีตเจ้าเมืองสายบุรี ต่อมาจึงได้แต่งงานกับโต๊ะกือลาบอ ซึ่งเป็นการตอบแทนคุณความดีของท่านที่ได้รับใช้เจ้าเมืองสายบุรีมาโดยตลอด ท่านมีบุตรกับนางแมะงอจำนวนหลายคน เช่น ฮาฟิยะห์, อิสมาแอล, อาลี, ฮามิละห์, มุฮัมหมัด และอับดุลลาตีฟ

บุตรของท่านที่เป็นที่รู้จักกันมากคือ มุฮัมหมัด หรือ มะ กะลาบอ และ อับดุลลาตีฟ (เปาะชูเต๊ะหรือเปาะซูลาตีฟ) ฮัจญ์มุฮัมหมัดหรือมะกะลาบอ ผู้นี้ตั้งใจจะสืบทอดจากบิดาของท่าน จึงออกไปศึกษาหาความรู้กับบรรดาอุลามะฮ์ที่มีชื่อเสียงในที่ต่างๆ เช่น โต๊ะกือนาลี ที่กลันตัน หะยียะ โก๊บบ ลือกอ ที่นครศรีธรรมราช ฮัจญ์สะอัด กางง ฮัจญ์อาลี ปูลาปีแซ และฮัจญ์ยะ โก๊บบ กาญะห์มาดี ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้งสองคนพี่น้องออกเดินทางไปหาความรู้เพิ่มเติมที่นครมักกะฮะ ซาอุดีอาระเบีย ต่อมาหลังสงครามโลก ฮัจญ์มุฮัมหมัดเดินทางไปอียิปต์และได้ถึงแก่กรรมที่นั่น เล่ากันว่าท่านถูกวางยาพิษจนเสียชีวิต

ส่วน อับดุลลาตีฟ บุตรคนสุดท้ายของครอบครัว แม้จะมีชื่อเสียงไม่เท่ากับมุฮัมหมัดพี่ชาย แต่ท่านก็เป็นที่รู้จักในฐานะเป็นบุตรชายของโต๊ะกือลาบอ ท่านมีอายุยืนยาว Ahmad Fathy ผู้บันทึกเรื่องนี้ พบและสัมภาษณ์เมื่อท่านอายุ ๘๐ ปี เมื่อปี ค.ศ.๑๙๕๕ ทำให้เรื่องราวของโต๊ะกือลาบอ เกิดจากการบอกเล่าของท่านผู้นี้มากมาย

บันทึกเกี่ยวกับโต๊ะถือลาบอเพิ่มเติม

ท่านโต๊ะถือลาบตลอดชีวิตของท่าน เคยเดินทางไปยังนครมักกะฮ์ ๓ ครั้ง สองครั้งแรกเดินทางโดยเรือใบ ส่วนครั้งหลังด้วยเรือกลไฟ เปาะชูลาตีฟ บุตรชายท่านเล่าว่า การเดินทางไปนครมักกะฮ์ ครั้งแรกในปี ค.ศ.๑๘๘๐ ครั้งที่สองเดินทางไปพร้อมกับโต๊ะครูโต๊ะบือแนคายอ ในปี ค.ศ.๑๘๘๕ ครั้งสุดท้ายปี ค.ศ.๑๙๐๕ ครั้งสุดท้ายท่านเดินทางไปพร้อมกับภรรยาของท่านคอดีญะห์ ระหว่างเดินทางกลับปัตตานี เมื่อถึงเกาะลิงคโปร ภรรยาท่านคลอดบุตรชายคนแรก แต่บุตรชายท่านได้เสียชีวิตหลังจากคลอดได้ไม่นาน

ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าโต๊ะถือลาบอยู่ในมักกะฮ์ นานเท่าใด แต่จากหลักฐานบางอย่างบ่งว่าท่านได้อยู่ นานที่สุดเมื่อเดินทางไปครั้งที่สอง พร้อมด้วยโต๊ะครูบือแนคายอ ขณะอยู่ที่มักกะฮ์ โต๊ะครูบือแนคายอได้ เสียชีวิตที่นั่น ท่านจึงอยู่เพื่อการแสวงหาความรู้กับบรรดาผู้รู้ศาสนาในมักกะฮ์หลายท่าน โดยไม่กังวลหรือ รีบเดินทางกลับปัตตานีเหมือนครั้งแรก หลังจากท่านได้คัดงวงความรู้เป็นเวลานานพอสมควรแล้วจึงได้ เดินทางกลับปัตตานีในเวลาต่อมา

ตำราศาสนาที่ท่านได้เรียบเรียงจำนวน ๒ เล่ม คือ Muqaddimah al Atfal fi Sifat Allah zi al-Jalal และ Hidayah al Sa'il fi Bayan al Masa'il ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ ปี ฮศ.๑๓๒๗ ขณะที่ท่านเดินทางไปมักกะฮ์ ครั้งที่ ๓ เพื่อทำพิธีฮัจญ์ เมื่อเดินทางกลับปัตตานี ท่านได้นำตำราศาสนาสองเล่มดังกล่าวกลับปัตตานีด้วย ตำราทั้งสองของท่านดังกล่าวได้รับความสนใจจากชาวมุสลิมปัตตานีมาก จนกระทั่งเจ้าเมืองสาयบุรี ได้มี หนังสือ (ฉบับลงวันที่ ๒๖ เดือนจามาดีลอาวัล ฮศ.๑๓๓๐) ถึงอิหม่ามทุกมัสยิดในเขตที่ท่านเคยปกครอง ขอให้ซื้อหนังสือทั้งสองเล่มให้บรรดาสมาชิก (มะอุมม) ได้อ่านและศึกษาเรียนรู้

โต๊ะถือลาบอ ชอบเดินทางไปกลั่นตันเป็นประจำ นอกจากบุตรชายของท่าน คือ *มุฮัมหมัด* เรียนอยู่ที่นั่นแล้ว ท่านยังมีเพื่อนฝูงญาติพี่น้องจำนวนมากที่กลั่นตัน คนหนึ่งในจำนวนสหายสนิทของท่านคนหนึ่งคือ โต๊ะถืออนาลี เป็นนักต่อสู้และต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ จนถูกจับกุมและประหารชีวิตที่ กลั่นตัน เมื่อ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

โต๊ะกูราซาน และ ฮัจญีสะอัด กางกุง ที่กลั่นตันมักจะมีผู้สนใจศาสนาในเมืองกลั่นตันจำนวนมากฟัง การบรรยายศาสนาและสอบถามปัญหาศาสนาจากท่าน สถานที่ท่านพักค้างคืนที่กลั่นตันเป็นประจำก็คือที่ บ้านเปาะสูอิชา ท่านผู้นี้เป็นน้องชายของ “อาเยาะ โต๊ะซู” ซึ่งเป็นคนสนิทของเจ้าเมืองสาयบุรี ที่หมู่บ้าน ตือบิงดิงจี

บ้านพักของโต๊ะถือลาบอ ยังคงอยู่ที่ตำบลตะลุบัน อำเภอสายบุรี บ้านหลังนี้ของท่านได้รับ พระราชทานจาก *สุลต่าน ไซนัลอาบีดิน ที่ ๓* แห่งรัฐตรังกานู สุลต่านองค์นี้ให้ความสนใจศาสนาอิสลามและ ให้ความสนใจสนทนากับบรรดาผู้รู้ศาสนาอิสลามจำนวนมาก บ้านที่สุลต่านได้พระราชทานให้กับโต๊ะถือลาบอ นั้นเป็นบ้านที่พระองค์ซื้อมาแล้วสั่งให้รื้อ บรรทุกเรือไปปลูกสร้างที่ตำบลตะลุบัน อำเภอสายบุรี โดยปลูก และประกอบให้เหมือนกับสภาพเดิมทุกประการ โดยช่างที่สุลต่านส่งไปพร้อมกับบ้านเพื่อทำการประกอบ ชื่อว่า “วันอุมาร์”

กรณีดังกล่าวแสดงว่าท่านโต๊ะถือลาบอ ได้สร้างคุณงามความดีจนเป็นที่ประจักษ์และประทับใจแก่ สุลต่าน ขณะเดินทางไปเผยแพร่ศาสนาที่ตรังกานู พระองค์จึงได้พระราชทานบ้านดังกล่าวเป็นสมนาคุณ

การเสียชีวิตของท่านโตะกือลาบอ

แม้ว่าโตะกือลาบอ จะมีลูกศิษย์ไม่มากเหมือนกับอุลามะฮ์คนอื่นๆ แต่ผลงานของท่านที่เกี่ยวกับวรรณกรรมลายูที่ได้เพียรพยายามคัดลอกงานเขียนของบรรดาอุลามะฮ์ คนสำคัญในอดีตไว้จำนวนมาก รวมทั้งงานเขียนของท่านเอง ได้เป็นคุณูปการที่ยิ่งใหญ่ ที่ทำให้บรรดาดำรับตำราต่างๆ ในศาสนาอิสลามทั้งใหม่และเก่าสามารถคงอยู่ เพื่อใช้ในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามได้จนถึงทุกวันนี้

หากได้ศึกษาประวัติชีวิตของท่านจะพบว่า ท่านมิได้เป็นครูอยู่ประจำที่ปอเนาะ เหมือนคนทั่วไปเข้าใจไม่ แต่ท่านมักจะโยกย้ายสถานที่สอนศาสนาและชอบที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ ดังนั้นท่านจึงมีลูกศิษย์จำนวนไม่มากนัก ลูกศิษย์ ของท่านคนหนึ่งชื่อว่า วัคดิน บือฮุด (ชาวตรังกานู) ที่ติดตามท่านไปในที่ต่างๆ จนได้รับความรู้จากท่านในระหว่างเดินทางมากมาย แต่มิได้เกิดจากการอ่านตำราของท่าน

โตะกือลาบอ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์และรู้จักคบคนหลากหลาย ประกอบกับท่านมีความรู้ทางศาสนา ทำให้ท่านเป็นผู้ที่มีคนนิยมชมชอบมาก รวมถึงสุลต่านแห่งตรังกานูที่ชอบท่านถึงกับพระราชทานบ้านหนึ่งหลังให้กับโตะกือลาบอ เปาะซูลาตีฟ บุตรชายของท่านซึ่งต้องติดตามท่านไปในที่ต่างๆ เล่าว่า

“ท่านมักชอบ ไปอยู่กลั่นตัน และอยู่ที่นี่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ สัปดาห์ จึงจะได้กลับปาดานี”

โตะครูผู้ซึ่งมีผลงานเขียนตำราและคัดลอกตำราไว้มากมายผู้นี้ ได้ถึงแก่กรรมเมื่อเวลาสี่โมงเย็นของวันอังคาร ๒๕ เดือน มิถุนายน ค.ศ.๑๙๔๘ (ตรงกับ วันที่ ๒๑ เดือน Sya'ban ปี ฮ.ศ.๑๓๖๗) ขณะท่านมีอายุ ๘๕ ปี ศพของท่านถูกฝังไว้ที่เชิงเขาสลิคดงบายู หลังมัสยิดหลวงเจ้าเมืองสายบุรี

จำรูญ เด่นอุดม แปลและเรียบเรียง

หะยี มุฮัมหมัดสุหลง อับดุลกอเดร์

การเริ่มต้นชีวิตที่ปัตตานีบ้านเกิด

ท่านหะยีมุฮัมหมัดสุหลง บินอับดุลกาเดร์ บินมุฮัมหมัด อัล-ฟาฏอนี เกิดเมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๘ ที่กำปงอาเนาะรู เมืองปาดานี สมัยวัยเยาว์ได้ไปศึกษาที่ ปอเนาะ โตะครูวันมุซอ ที่ กำปงสะนอ เป็นปอเนาะที่มีชื่อเสียงที่สุดในขณะนั้น จนกระทั่งเมื่ออายุท่าน ๑๒ ขวบ จึงไปศึกษาศาสนาอิสลามที่เมืองมักกะฮ์ เมื่อท่านมีอายุ ๒๗ ปี ท่านได้แต่งงานกับนางฮัจยะห์ สะปีเยาะห์ หลังจากนั้นสองปี ฮัจยะห์สะปีเยาะห์เสียชีวิต ท่านก็ได้แต่งงานกับ ฮัจยะห์ คอดีเยาะห์ ท่านมีบุตรกับฮัจยะห์คอดีเยาะห์ คนหนึ่งชื่อ มะหมุด แต่บุตรคนนี้ได้ถึงแก่กรรมเมื่อมีอายุได้เพียงหนึ่งขวบเศษ

จากที่ต้องเสียบุตรชายคนแรกทำให้ท่านเสียใจมาก ถึงต้องเดินทางกลับปัตตานี เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๐ โดยตั้งใจจะอยู่ในปัตตานีเพียงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้หายจากความโศกเศร้าที่ได้เสียบุตรชายมะหมุด จากนั้นท่านตั้งใจจะกลับไปใช้ชีวิตในมักกะฮ์ต่อไปอีก แต่ด้วยศักดิ์ศรีอัลเลาะห์ฮิตาอาลา (กำหนดของพระเจ้า) ท่านไม่มีโอกาสได้กลับไปมักกะฮ์อีกจนสิ้นชีวิต

ด้วยเหตุที่ท่านเห็นว่า การศึกษาศาสนาอิสลามในปัตตานี ยังไม่อาจจะทำให้คนมลายูปัตตานีเข้าใจหลักการศาสนาได้อย่างแท้จริง ชาวมลายูยังเชื่อในไสยศาสตร์และสิ่งลึกลับอีกมาก ซึ่งขัดกับศาสนาอิสลาม

โตะครุมิได้มีเวลาสนใจลูกศิษย์ ขณะเดียวกันโตะครุส่วนใหญ่กลับมีเวลาแสวงหาผลประโยชน์จากเงินบริจาค ฯลฯ (เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร ๒๕๒๕, ๔-๕)

สภาพการณ์ต่างๆเหล่านี้จึงเป็นเหตุสำคัญให้หะยีสุหลง ตัดสินใจวางรากฐานชีวิตของตนเองและครอบครัวในจังหวัดปัตตานี

การประชุมประจำปีของ สมาคมสมานจิตปัตตานี เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๕๐ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน ๑๐๐ คนเศษ ในที่ประชุมต่างลงมติให้ท่านหะยี มุฮัมหมัด สุหลง อับดุลกอเดร์เป็นประธาน เพื่อทำหน้าที่มอบหมายให้ ท่านเด็งกูมะห์มุด มะไฮยิดดิน ซึ่งขณะนั้นพำนักอยู่ที่กลันตัน เป็นตัวแทนของชาวมลายูปัตตานี เป็นผู้แทนผู้มีอำนาจเข้าเจรจาในข้อเรียกร้อง ๗ ประการ ที่จะยื่นต่อรัฐบาลไทย

ดังนั้นในวันที่ ๓ เมษายน ปีเดียวกัน หนังสือข้อเรียกร้องก็ได้ถูกส่งไปยัง พลเรือตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีแทนท่านปรีดี พนมยงค์ โดยผ่าน “คณะกรรมการสอดส่องภาวะการณ์ในสี่จังหวัดภาคใต้” ที่รัฐบาลตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ เพื่อสืบสวน รับฟังปัญหา ข้อเรียกร้องของชาวมลายูมุสลิมเพื่อเสนอแนะต่อรัฐบาล ข้อเรียกร้องดังกล่าวนี้แสดงถึงความไม่พอใจและเบื่อหน่ายต่อการประพฤติปฏิบัติของข้าราชการต่อประชาชนชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดภาคใต้ ตัวอย่างที่นายหะยีสุหลงฯ ได้นำมากล่าวถึง ใน “Gugusan Cahaya Keselamatan” หรือ “รวมแสงแห่งสันติ” คือ

“ราษฎรในขณะนั้นถูกเจ้าหน้าที่กดขี่เป็นอย่างหนัก หากไม่พอใจก็ใส่ร้ายให้เป็นคดีผิดกฎหมาย โดยจับกุมพาไปยังที่กลางทาง และใส่ร้ายว่าพยายามหลบหนีและต่อสู้เจ้าหน้าที่...เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมิใช่เกิดแก่คน ๒-๓ คน แต่เป็นสิบๆ คนในทุกอำเภอ ถ้าหากเราไม่เจรจาโดยดี ถูกต้องตามกฎหมายหรือร้องขอต่อหัวหน้าเจ้าหน้าที่ ก็จะโดนข้อหาหนักยิ่งขึ้น” (อ่างแล้ว, ๖๕-๖๖)

ในขณะเดียวกันการฉ้อราษฎร์บังหลวง การหลอกลวงข้อโกงประชาชนโดยเจ้าหน้าที่เกิดขึ้นจำนวนมากมายในพื้นที่ต่างๆในจังหวัดภาคใต้ดังกล่าว

ข้อเรียกร้อง ขอความเป็นธรรม ๗ ประการของหะยีสุหลง ฯ

มติในที่ประชุม กำหนดคำขอ ๗ ข้อเสนอต่อรัฐบาล โดยผ่านทางคณะกรรมการสอดส่องภาวะการณ์ในสี่จังหวัดภาคใต้ดังนี้

๑. ขอให้การปกครองในสี่จังหวัดนี้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล) เป็นแคว้นหนึ่ง โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งอย่างสูงให้มีอำนาจในการศาสนาอิสลาม มีอำนาจแต่งตั้ง และปลด ข้าราชการออกได้ ผู้ดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นมุสลิมใน ๔ จังหวัด

๒. การศึกษาในชั้นประถมต้นจนถึงชั้นประถม ๗ ให้มีการศึกษาภาษามลายู

๓. ภาษีที่เก็บได้ให้ใช้ภายใน ๔ จังหวัดนี้เท่านั้น

๔. ในจำนวนข้าราชการทั้งหมดขอให้มีข้าราชการชาวมลายูร้อยละ ๘๕

๕. ขอให้ใช้ภาษามลายูควบกับภาษาไทยเป็นภาษาราชการ

๖. ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีเอกสิทธิ์ออกระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนาอิสลาม โดยความเห็นชอบของผู้มีอำนาจสูงสุด

๑. ให้ศาลรับพิจารณาตามกฎหมายอิสลามแยกออกจากศาลจังหวัด มีโต๊ะกาลี (กอฎี หรือคาโต๊ะยุติธรรม) ตามสมควรและมีเสรีภาพในการชี้ขาด (อ้างแล้ว , ๖๗)

ข้อเรียกร้องดังกล่าวของท่านหะยีสุหลงไม่มีเจตนาที่จะฝ่าฝืนต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญของรัฐบาลไทยหรือเจตนาจะแบ่งแยกการปกครองสี่จังหวัดออกไป แต่เป็นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ และการปฏิบัติโดยมิชอบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในขณะนั้น

นอกจากนี้ คณะกรรมการอิสลามจังหวัดนราธิวาสได้เพิ่มข้อเรียกร้องไปอีก ๖ ประการรวมเป็น ๑๓ ข้อ ในจำนวนนั้น เช่น การขอให้มีการขยายทางสถานีวิทยุทุกวัน สถานที่ราชการใน ๔ จังหวัดจะต้องปิดทำการในวันศุกร์ รวมทั้งการปรับปรุงระบบการศึกษาของชาวมุสลิมเสียใหม่ (ให้ถูกต้องกับหลักศาสนาและขนบประเพณี) เป็นต้น

เติงกูมะห์หมุด มะฮ์ยิดดิน บุตรชาย เติงกูอับลูกกอเดร์ อดีตเจ้าเมืองปัตตานีคนสุดท้ายที่พำนักอยู่ที่เมืองกลันตัน ประสงค์จะให้ปัญหาความขัดแย้งของปัตตานีให้ชาวโลกได้รับรู้อย่างกว้างขวาง จึงได้ส่ง มิสบาร์บารา โจน หรือ Miss Barbara Whittingham Jones ซึ่งเป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์สตรีทไทม์ ในสิงคโปร์ เข้าไปทำข่าวในปัตตานี จากหนังสือการต่อต้านนโยบายรัฐบาลฯ โดยนายเฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร ได้กล่าวถึงรายละเอียดการเดินทางไปทำข่าวของมิสโจนส์ ไว้ดังนี้

“สำหรับมิสโจนส์ ได้ส่งโทรเลขจากสหพันธรัฐมลายู ถึงหะยีสุหลงด้วยตนเองให้ไปรอรับที่สถานีรถไฟโคกโพธิ์ อำเภอกอโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยหะยีสุหลงไปรอรับกับหะยีอับลูมาฮิ โมง อาภิ

ในฐานะเจ้าของบ้านจึงจำเป็นต้องอยู่เองที่หะยีสุหลงต้องต้อนรับแขกของ ตนกูมะห์ฮิดดิน (หรือเติงกูมะห์หมุด มะฮ์ยิดดิน) และแขกของตนให้ดีที่สุด และในฐานะที่เป็นแขกชาวต่างประเทศ หะยีสุหลงนำมิสโจนส์ไปพบกับนายวิเวก จันทโรจน์วงศ์ ข้าหลวงประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อรายงานตัว แต่นายวิเวก จันทโรจน์วงศ์ คิดราชการจึงไม่มีโอกาสได้พบ และมิสโจนส์ ก็ไม่มีโอกาสได้พบกับนายวิเวก จันทโรจน์วงศ์ อีกเลย เพราะต้องให้นายหะยีสุหลงนำเที่ยวชมตามหมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เพื่อทำข่าว นอกจากหะยีสุหลงแล้ว ยังมีนายแวสะแม มุฮัมหมัด ซึ่งเป็นศิษย์คนหนึ่งของหะยีสุหลงติดตามไปด้วย มิสโจนส์พักอยู่บ้านหะยีสุหลง ๒ คืนจึงเดินทางกลับ โดยมีหะยีสุหลงและนายแวสะแม มุฮัมหมัด เดินทางไปส่งที่รัฐกลันตัน แต่ก่อนที่มิสโจนส์จะเดินทางกลับออกไปนั้น ก็ได้ถ่ายรูปร่วมกับหะยีสุหลง นายแวสะแม มุฮัมหมัด และหะยีอับลูมาฮิ โมง อาภิ เป็นที่ระลึก ๑ รูป รูปหมู่ใบนี้ในภายหลังจะถูกทางราชการนำมายืนยันเป็นหลักฐานอ้างว่าหะยีสุหลงพยายามชักชวนต่างชาติเข้ามาในประเทศ แล้วส่งเรื่องราวภายในที่ไม่สมควรออกไปเผยแพร่ในต่างประเทศทำให้รัฐบาลเสื่อมเสียชื่อเสียง

ก่อนหน้าที่มิสโจนส์ เดินทางเข้ามาในประเทศ ได้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้นในหมู่บ้านบาลูกาสาเมาะ ตำบลบาลูกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส เนื่องจากร้อยตำรวจโท ทุ่น ดังศุรรัตน์ หัวหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอบาเจาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ถูกกลุ่มโจรอาแวมะเซ็ง (หรืออาแวสะคอ) ลอบสังหาร โดยถูกกลุ่มโจรไปหลอกแจ้งความว่ามีการฆาตกรรมในหมู่บ้านขอให้ไปชันสูตรศพ หลังจากสังหารร้อยตำรวจโท ทุ่น ดังศุรรัตน์แล้วกลุ่มโจรได้ยึดปืนสะเด็นหลบหนีไปด้วย

ข้อมูลจากฝ่ายชาวมลายูมุสลิมให้รายละเอียดว่า เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบข่าวจึงยกกำลังไปที่หมู่บ้านทันที พร้อมจับกุมชาวบ้านผู้หนึ่งไปทรมานเพื่อหาคำตอบว่าใครเป็นฆาตกรและตั้งข้อหาชาวบ้านทั้งหมดทั้งหมู่บ้านว่าให้ที่ซ่อนโจรและส่งเสบียงอาหารให้โจร หลังจากนั้นตำรวจจึงเผาหมู่บ้านวอดวายเป็นถ้ำถ่านเป็นการดับความโกรธแค้นซึ่งเป็นเหตุให้ชาวบ้าน ๒๕ ครอบครัวไร้ที่อยู่อาศัย

สำหรับคนร้ายรายนี้คือ อาแว มะแซ็ง หรืออาแว สะคอ ได้กลายเป็นโจรชือเสียงโด่งดังมีคาถาอาคมใช้ป็นิงไม่ระคายผิวหนัง ภายหลังทางราชการได้ส่งนายตำรวจมือดีที่สุดคือ ท่านขุนพันธรักษ์ราชเดช ไปจับกุมตัวได้ เมื่อถูกส่งตัวเข้าเรือนจำก็ถูกทรมานจนตายโดยไม่มีโอกาสพิจารณาในชั้นศาล

เมื่อมีสโตนส์เดินทางออกจากประเทศไทยไปแล้วจึงได้เขียนบทความเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ในจังหวัดปัตตานีที่พบเห็นเพียง ๒-๓ วันลงในหนังสือพิมพ์สเตรทไทม์ ฉบับวันที่ ๓ พฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๔๗ (พ.ศ.๒๔๙๐) เนื้อหาส่วนใหญ่ โจมตีการกระทำของข้าราชการไทยในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส เป็นต้นว่า พบเห็นนโยบายที่รัฐบาลกดขี่และจะกลืนชาติมลายู ข้าราชการไทยถูกเกลียดชังชาวมลายูและข่มขืนหญิงชาวมลายู นอกจากนี้ ตำรวจยังเผาหมู่บ้านชาวมลายูโดยกล่าวหาว่าให้ที่ซ่อนโจร ซึ่งตำรวจมิได้สอบสวนหาข้อเท็จจริงเสียก่อน มีสโตนส์ ยังกล่าวอีกว่าชาวมลายูมุสลิมไม่มีเสรีภาพในการพูด ไม่มีหนังสือพิมพ์ที่จะอ่าน วิชาก็ไม่มีฟัง ไม่มีที่จะแสดงความคิดเห็นนอกจากในสุเหร่าหรือมัสยิดเท่านั้น และลงท้ายบทความว่าชาวปัตตานีกำลังจะกอบกู้เอกราชโดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กลันตัน โดยการนำของตนกูมะไฮยิดดิน (ดู นสพ.The Streets Times ฉบับลงวันที่ ๓ Nov.๑๙๔๗)

บทความดังกล่าวข้างต้นนี้ทำให้ชาวมลายูมุสลิมในสหพันธรัฐมลายูใช้เป็นข้ออ้างในการโจมตีการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทย และถูกขยายต่อไปยังหนังสือพิมพ์ต่างๆ ในสหพันธรัฐมลายู เช่น หนังสือพิมพ์ อุตูซัน ซามาน (Utusan Zaman)“อ้างแล้ว น.๕๐-๕๒

ในขณะที่ขบวนการหะยีสูลงกำลังต่อรองกับรัฐบาลไทยนั้น รัฐบาลของหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ กำลังพิจารณาหาทางผ่อนปรนแก้ไขความคับข้องใจของชาวมลายูมุสลิมอยู่ แต่นโยบายที่กำลังพิจารณากลับหมดโอกาสที่จะใช้ เมื่อคณะทหารได้มีการก่อรัฐประหารขึ้น

หะยีสุมัหมัด สุลหลง ถูกจับกุม

เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๐ (ค.ศ.๑๙๔๗) คณะทหารของไทยโดยการนำของ พลโทผิน ชุณหะวัณ ก่อการรัฐประหารรัฐบาลของ พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ โดยอ้างว่ารัฐบาลนี้ ไม่อาจบริหารราชการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งนักการเมืองฉ้อราษฎร์บังหลวง กอบโกยผลประโยชน์ เป็นต้น

ผลของการรัฐประหารครั้งนี้เป็นเหตุให้นายปรีดี พนมยงค์ อดีตนายกรัฐมนตรี ถูกเพ่งเล็งว่ามีส่วนรู้เห็นในการลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอนันตมหิตล เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ ต้องหลบหนีไปสิงคโปร์เพื่อความปลอดภัยของชีวิต ในเวลาต่อมา นายแช่ม พรหมยงค์ จุฬาราชมนตรีซึ่งถูกเพ่งเล็งว่าเป็นพวกของนายปรีดี พนมยงค์ ได้หลบหนีติดตามไปภายหลัง โดยลี้ภัยอยู่ที่รัฐกลันตัน

คณะรัฐประหารได้มอบให้นายควง อภัยวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรี ปลดนายเข้ม พรหมยงค์ออกจากตำแหน่งจุฬาราชมนตรี นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งหลวงสินาทโยธารักษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งใน ๔ จังหวัดภาคใต้ หลวงสินาทโยธารักษ์ ได้ย้ายนายวิเวก จันทโรจน์วงศ์ ข้าหลวงประจำจังหวัดปัตตานีไปเป็นข้าหลวงจังหวัดกระบี่ และได้แต่งตั้งหลวงรัตนภักดี (นายแจ้ง สุวรรณจินดา) ซึ่งเคยเป็นข้าหลวงจังหวัดปัตตานีมาก่อน แต่ถูกคณะราษฎรปลดจากตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ มาเป็นข้าหลวงปัตตานีแทนโดยเชื่อว่าเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นข้าหลวงปัตตานีเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว

เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ พระยารัตนภักดี เดินทางมายังกรุงเทพฯ เพื่อเข้าร่วมประชุมที่กระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับแนวทางปกครองจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล...

ในเวลาเดียวกัน รัฐบาลได้มอบหมายให้นายบรรจง ศรีจรูญ สมาชิก พฤษสภา (วุฒิสมาชิก) ซึ่งเป็นชาวมุสลิมกรุงเทพฯ เดินทางไปเชื้อเชิญ *ตนกูมะไฮยิดดิน* มาปรึกษาร่วมกับรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ เพื่อแก้ไขปัญหาสี่จังหวัดภาคใต้ หลังจากพบปะกับตนกูมะไฮยิดดินที่ดาดบลังกูบันยังในรัฐกลันตันแล้ว นายบรรจง ศรีจรูญ จึงเดินทางกลับกรุงเทพฯ แต่ก็ได้แวะจังหวัดปัตตานีเพื่อบอกข่าวแก่หะยีสุหลงในวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๔๙๐ ว่า *ตนกูมะไฮยิดดิน* จะไปเจรจากับรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ เรื่องสี่จังหวัดภาคใต้ (เฉลิมเกียรติ : ๒๕๒๘ , ๕๕)

เมื่อทราบเช่นนั้น หะยีสุหลง จึงเดินทางไปพบ *ตนกูมะไฮยิดดิน* เพื่อทราบความจริงที่รัฐกลันตัน เมื่อท่านได้พบกับตนกูมะไฮยิดดิน และได้รับคำตอบจากตนกูว่า เป็นความจริงที่นายบรรจง ศรีจรูญ บอกเช่นนั้น ท่านหะยีสุหลง จึงได้เดินทางกลับปัตตานีแล้วได้ร่างหนังสือขึ้นเพื่อมอบหมายให้ตนกูมะไฮยิดดินเป็นผู้แทนชาวมลายูปัตตานีเจรจากับรัฐบาลไทยในข้อเรียกร้อง ๗ ประการดังกล่าวข้างต้น

หนังสือมอบหมายที่ท่านหะยีสุหลงฯ ได้ร่างขึ้นเพื่อให้ตนกูมะไฮยิดดิน ลงวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ปรากฏข้อความที่แปลเป็นไทยได้ความดังนี้

“ข้าพเจ้า แล ชาวมลายูนับถือศาสนาอิสลาม ที่อยู่ภายใต้การปกครองของสยาม ขอเรียนให้ ท่านตนกูฯ ได้ทราบว่า ข้าพเจ้าสุดที่จะอดทนต่อความเจ็บช้ำ จากการทารุณกรรม การกดขี่ รวมทั้งสิทธิเสรีภาพต่างๆ ก็ถูกจำกัดลดทอนจากรัฐบาลสยามและเจ้าหน้าที่ แท้จริงแล้วข้าพเจ้าได้ทำหนังสือร้องขอความเป็นธรรมหลายครั้งต่อรัฐบาลสยาม และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล โดยข้าพเจ้าได้แจ้งสิทธิอันพึงได้รับตามสิทธิมนุษยชน แต่ข้าพเจ้าไม่เคยได้รับคำตอบใดจากพวกเขา พร้อมด้วยหนังสือฉบับนี้ข้าพเจ้าจึงขอมอบอำนาจทั้งหลายและสิทธิโดยชอบ(ให้ท่าน)ที่จะดำเนินการในทางที่สมควร โดยหวังว่าพวกเราจะได้รับผลตอบแทนที่ดีเสมอเหมือนกับประชากรอื่นๆบนโลกนี้ ที่จะได้รับสิทธิเสรีภาพ ความสัมพันธ์ที่ดี ได้รับการยอมรับในความเป็นชนชาติมลายู และศาสนาอิสลามที่บริสุทธิ์ (และกำลังจะแปดเปื้อน) ด้วยความคาดหวังที่ยิ่งใหญ่ที่ข้าพเจ้ามีความไว้วางใจต่อท่าน โดยการลงชื่อและพิมพ์ลายนิ้วมือ จึงขอมอบให้ท่านและเรียนเชิญท่านได้โปรดเป็นตัวแทนของพวกเราดังกล่าวมาแล้วข้างต้น” (A.Malek ๑๕๕๓ , ๒๐๐)

หะยีสุหลงจึงมอบให้ นายหะยีอัปดุลเลาะห์ อาวัง เลขานุการกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี พิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์ดีดด้วยตนเอง จากนั้นจึงมอบให้พรรคพวกซึ่งมีนายหะยีแวอุเซ็ง แวเด็ง นายแวมะมิง ชี

เต็ง หะยีเจ๊ะ และ คาโตะ นำหนังสือฉันทานุมัติไปชักชวนให้ชาวมลายูมุสลิมตำบลต่างๆลงชื่อ ...ฯลฯ (เฉลิมเกียรติ อ่างแล้ว, ๑๐๑)

ดังนั้น เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑ พระยารัตนภักดี ข้าหลวงจังหวัดปัตตานี ได้มีคำสั่งให้ พันตำรวจตรีสม สุนทรรัตน์ ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานี ไปจับกุมหะยีสุหลง ในเย็นวันนั้นที่บ้านพักตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี หะยีสุหลง ได้บันทึกเหตุการณ์ในวันนั้นว่า

“ผู้กำกับการตำรวจมาที่บ้านข้าพเจ้าพร้อมตำรวจอีกหลายคนเมื่อเวลาห้าโมงเย็นของวันศุกร์ที่ ๕ เดือนรอบีอุลอาวัล ฮ.ศ. ๑๓๖๗ ตรงกับวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑ โดยได้รับคำสั่งจากพระยารัตนภักดี ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีมาให้จับข้าพเจ้าและตรวจค้นในบ้านของข้าพเจ้า เพราะทำหนังสือร้องเรียนไปยัง คณะมุขะไฮยิดดิน (หรือ เติงกูมะหมุด มะฮัยิดดิน) บิน ตนกูอับดุลกาเดร์ เกี่ยวกับข้อเรียกร้อง ๗ ข้อของราษฎรปัตตานีต่อรัฐบาลไทย” (เฉลิมเกียรติ อ่างแล้ว, ๑๐๑)

ตำรวจค้นพบเครื่องพิมพ์ดีดภาษามลายู ๑ เครื่อง ซึ่งมีเอกสารหนังสือฉันทานุมัติที่จะส่งไปให้คณะมุขะไฮยิดดินพิมพ์เอกสารอยู่

ในวันเดียวกันนั้นตำรวจได้มีการจับกุม นายหะยีแวอุเซ็ง แวเต็ง นายแวมะมิง ชีเต็ง

เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๔๕๑ ตำรวจจับกุม นายแวสะแม มุฮัมหมัด ผู้ร่วมงานในสำนักงานกรรมการอิสลามปัตตานี

ส่วนนายหะยีโมง (นายอับดุลมายี โมง อากิบ) รองประธานกรรมการอิสลาม และนายหะยีอับดุลเลาะ อาหวัง เลขานุการคณะกรรมการอิสลาม ซึ่งได้ร่วมงานและรู้เห็นกับหะยีสุหลงมาตลอด แม้ตำรวจจับกุมไว้ก่อนในตอนแรก แต่เจ้าหน้าที่ได้ค้นไว้เป็นพยานในการฟ้องร้องนายหะยีสุหลง กับพวก

นายหะยีโมง และนายหะยีอับดุลเลาะ เมื่อถูกทางราชการไทยเกลี้ยกล่อม ทั้งสองจึงได้ให้การร่วมมือกับทางราชการไทยด้วยดี ทั้งการเป็นพยานฝ่ายโจทก์ และนำเจ้าหน้าที่ไปตรวจค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ หลังจากถูกจับกุม ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี รวมทั้งได้เป็นล่ามแปลเอกสารต่างๆ ที่เป็นภาษามลายูเป็นภาษาไทยมาโดยตลอดด้วย

นายหะยีเจ๊ะ และ คาโตะ ถูกจับกุมในภายหลัง เมื่อ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๑

ในการจับกุม นายหะยีสุหลง กับพวกครั้งนี้มีประชาชนจำนวนประมาณ ๓๐๐ คนรวมตัวกันที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามปัตตานีและเคลื่อนย้ายไปรวมตัวยังสถานีตำรวจภูธรปัตตานี ดังนั้น พระยารัตนภักดี จึงให้รีบฟ้องคดีหะยีสุหลงกับพวกต่อศาลภายในเดือนกุมภาพันธ์ และอัยการได้ยื่นคำร้องต่อศาลให้โอนคดีไปทำการพิจารณาที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยอ้างเหตุผลที่มีประชาชนชาวมลายูจำนวนมากที่เป็นพวกของหะยีสุหลงจะก่อเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้น ดังนั้น ศาลฎีกาจึงได้อนุญาตให้โอนคดีนี้ไปพิจารณาที่ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราชตามคำขอของอัยการจังหวัดปัตตานี ทำให้การเคลื่อนไหวของชาวมลายูปัตตานียุติลงในที่สุด

หะยีสุหลง ได้บันทึกถึงเบื้องหลังและสาเหตุ ของการถูกจับกุมตนเองว่า

“ด้วยหนังสือฉันทานุมัติ ข้าหลวงได้สั่งจับข้าพเจ้า... แต่เหตุผลที่แท้จริงเนื่องจากในขณะที่เขาอยู่ที่กรุงเทพฯ นั้น เขาได้เขียนจดหมายไปยังข้าพเจ้าขอให้ช่วยเหลือในจังหวัดปัตตานี เพื่อเขาจะมาสมัครรับ

เลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร เพราะข้าพเจ้ารู้จักกับเขาเป็นผู้ว่าราชการหลังจากถูกจับกุมจังหวัดปัตตานีเมื่อ ๑๘ ปีก่อน แต่ในเวลานั้นข้าพเจ้ารับปากขุนเจริญ สืบแสงไว้แล้ว ข้าพเจ้าจึงไม่สามารถช่วยเหลือเขาได้ เขาจึงโกรธข้าพเจ้าและหาเรื่องจับข้าพเจ้า” (อ้างแล้ว , ๑๐๗-๑๐๘)

อัยการโจทก์จังหวัดนครศรีธรรมราช ยื่นฟ้องจำเลยทั้งห้าคน คือ ๑. หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ๒. นายแวงสะแม มุฮัมหมัด ๓. นายหะยีแวอุเซ็ง แวเด็ง ๔. นายแวมะมิง ซิเด็ง และ ๕. นายหะยีเจ๊ะและดาโต๊ะ (จับกุมได้และฟ้องรวมสำนวนในภายหลัง) ฐานความผิด ๓ ข้อหา คือ

๑. จำเลยทั้งหมดสมคบกันกระเตรียมการและคิดการที่จะเปลี่ยนแปลงราชประเพณี การปกครองภายในราชอาณาจักร ในสี่จังหวัดคือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล

๒. จำเลยทั้งหมดสมคบกันและกระเตรียมกระทำการเพื่อให้เอกราชของรัฐเสื่อมเสียไป และ

๓. จำเลยทั้งหมดสมคบกันกระเตรียมกระทำการเพื่อให้เกิดเหตุร้ายแก่ประเทศจากภายนอก

ได้มีการต่อสู้กันถึง ๓ ศาลใช้เวลาพิจารณาเกือบ ๓ ปี ตั้งแต่ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

ในชั้นศาลฎีกา ได้พิพากษาลงโทษหะยีสุหลงฯ ยืนตามศาลอุทธรณ์ คือ จำคุก ๗ ปี แต่เนื่องจากทำให้การจำเลยในชั้นศาลมีประโยชน์ต่อการพิจารณาคดี จึงลดโทษฐานปรานีให้ ๑ ใน ๓ จึงต้องรับโทษจำคุกมีกำหนด ๔ ปี ๘ เดือน ส่วนจำเลยอื่นๆก็ถูกลงโทษลดหลั่นกันลงไป

หะยีสุหลง พ้นโทษและได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ก่อนกำหนด เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๕ ด้วยการผลักดันของพลเรือโทหลวงสุนาวันวิวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร โดยหวังว่าเพื่อช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมืองในสี่จังหวัดภาคใต้

การหายตัวไปของหะยีสุหลงและพวก

หะยีสุหลงเมื่อพ้นโทษกลับบ้านที่ปัตตานีแล้วก็เปิดสอนศาสนาให้ประชาชนทั่วไปอีกครั้งหนึ่ง แต่ต่อมาไม่นานพระยารัตนภักดีเกิดความหวาดระแวง จึงมีคำสั่งให้หยุดสอนศาสนา หะยีสุหลงก็หยุดสอนทันที เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ ท่านเกรงว่าจะเกิดความยุ่งยากและเดือดร้อนแก่ตนเอง ท่านจึงได้ส่งโทรเลขถึงหลวงสุนาวันวิวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แจ้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ทราบ

“กระผมเพียงแต่ทำการสอนหลักธรรมศาสนาแก่ทุกคนที่สมัครใจเรียนและไม่เคยไปไหนเลยแม้แต่งานเลี้ยงและงานศพเพื่อป้องกันมิให้ถูกเพ่งเล็งในสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร ”

ทางหน่วยสันติบาลพิเศษภาค ๕ จังหวัดสงขลา ซึ่งมี พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา เป็นหัวหน้าหน่วยได้ติดตามพฤติกรรมของชาวมลายูมุสลิมที่มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองอันมิชอบมาตลอดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการปราบปรามสืบสวน จึงมีหนังสือราชการขอประวัติผู้ที่เคยมีพฤติกรรมจะก่อความไม่สงบจากพระยารัตนภักดี ผู้ว่าราชการภาค ๖ เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๖ แสดงให้เห็นว่าความไม่ไว้วางใจของทางราชการมีมากขึ้นอีกครั้งหนึ่ง สาเหตุเพราะชาวมลายูมุสลิมบางคนในสี่จังหวัดภาคใต้เริ่มติดต่อเคลื่อนไหวระหว่างกันกับรัฐกลัณฑ์เกี่ยวกับการที่สหพันธรัฐมลายูจะได้เอกราชจากอังกฤษ

นายเด่น โต๊ะมีนา บุตรชายคนที่สามของ หะยีสุหลง ได้ให้ข้อมูลของเหตุการณ์ก่อนที่บิดาของตนและผู้ติดตามอีก ๓ คนจะสูญหายไปอย่างลึกลับว่าในปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ พ.ต.ท.เล็ก กำเนิด

งาม ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานีสั่งให้ พลตำรวจสมาน (ชื่อเดิมว่าเจ๊ะสะแมะ บินเจ๊ะอาลี) ไปเชิญ หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ นายแวงสะแมะ มุฮัมหมัด นายเจ๊ะสาเฮาะ ยูโซ๊ะ และนายเจ๊ะอาลี เจ๊ะโว๊ะ ไปพบที่ สถานีตำรวจ พ.ต.ท.เล็ก กำเนิงงามแจ้งให้ทราบว่า พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล สงขลา เชิญตัวไปพบที่หน่วยสันติบาลสงขลา ซึ่งตั้งอยู่บริเวณแหลมทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดย ให้ไปพบระหว่างวันที่ ๖-๑๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๓ แต่จะไปได้วันใดให้โทรเลขแจ้งทางหน่วยสันติบาล สงขลา ก่อน และให้นำรูปถ่ายหน้าตรงไม่สวมหมวกไปด้วยทุกคน (อ้างแล้ว, ๑๔๗-๑๔๘)

เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๓ ตอนเช้าตรู่ หะยีสุหลง พร้อมด้วย แวงสะแมะ มุฮัมหมัด นาย เจ๊ะสาเฮาะ ยูโซ๊ะ และนายอะหมัด โต๊ะมีนาบุตรชายคนโต รวม ๔ คน ออกเดินทางจากปัตตานีไปยังจังหวัด สงขลาพบกับหัวหน้าตำรวจสันติบาล พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา จนเวลาผ่านไป ๖ วันแล้วบุคคลทั้งสี่ก็ยังไม่ เดินทางกลับบ้านปัตตานีแม้แต่คนเดียว เมื่อทางครอบครัวออกไปถามหาที่สงขลาได้ทราบจากคนเฝ้ามัสยิด ที่หาดใหญ่ว่าพบคนทั้งสี่ มาละหมาดตอนเที่ยง มีตำรวจถืออาวุธ ควบคุมมาด้วย เมื่อได้พยายามติดตาม สอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่ได้คำตอบที่ชัดเจน นางเจ๊ะเยาะ ภรรยาของหะยีสุหลงพร้อมด้วยครอบครัว ของผู้สูญหายอีก ๒ ท่านก็เดินทางไปกรุงเทพฯพบกับหลวงสุนาวินวิวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๓ หลวงสุนาวินวิวัฒน์ ได้โทรศัพท์สอบถามผู้บังคับการตำรวจสันติบาลกรม ตำรวจก็ไม่ทราบเรื่อง โทรศัพท์สอบถาม พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ ก็ปฏิเสธว่าไม่ได้สั่งให้ เรียกหะยีสุหลงกับพวกไปสอบสวน ดังนั้น หลวงสุนาวินวิวัฒน์ จึงฝากหนังสือให้นายนิเล็ก สุไลมาน ลูกเขย หะยีสุหลงไปพบกับพระยารัตนภักดี ผู้ว่าราชการภาค ๕ เพื่อทราบความกระจ่างเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่เมื่อไปถึง สงขลา ก็ไม่ได้พบกับพระยารัตนภักดี แต่อย่างใด

กระทรวงมหาดไทยได้ตอบหนังสือถึงนางเจ๊ะเยาะ ที่สอบถามความคืบหน้าเรื่องนี้ว่า

“ตามที่ท่านได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยขอความกรุณาทราบว่า นายหะยีสุ หลงสามีมของท่านว่าอยู่ที่ใด เพื่อจะได้หายกังวลใจนั้น เรื่องนี้ตามทางสืบสวนของเจ้าหน้าที่ทราบว่า นาย หะยีสุหลงกับพวกอยู่นอกประเทศ จึงแจ้งมาเพื่อทราบ”

กระทรวงมหาดไทยได้ออกประกาศ ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๓ เกี่ยวกับการหายตัวไปของหะยีสุ หลงกับพวก ๑ หน้ากระดาษ เพื่อแก้ข่าวลือต่างๆที่ว่า หะยีสุหลงถูกฆ่าตาย ประกาศแถลงการณ์นี้สรุปว่า หะยีสุหลงกับพวกได้หลบหนีไปยังต่างประเทศ (แต่ไม่ได้กล่าวถึงประเทศใด)

ต่อมารัฐบาลได้ส่ง ร.ต.อ.สุไชย ไชยสุกุมาร (หะยีหะโรน) เจ้าหน้าที่กรมประมวลราชการแผ่นดิน เดินทางไปรัฐกลันตันและกัวลาลัมเปอร์ เพื่อสืบข้อเท็จจริงและแถลงข่าวต่อหนังสือพิมพ์ต่างๆ ใน สหพันธรัฐมลายู และปฏิเสธข่าวที่หะยีสุหลงกับพวกถูกฆ่าที่เกาะช้าง (ความจริงเป็นเกาะหนูเกาะแมวที่ สงขลา) ว่าไม่มีมูลความจริง (จากนสพ.อูตุซันมลายู ฉบับวันที่ ๒๓ ธันวาคม ค.ศ.๑๙๕๔) (อ้างแล้ว, ๑๕๔)

อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์ต่างๆ ในสหพันธรัฐมลายูได้ลงข่าวโจมตีรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสูญหาย ของหะยีสุหลงกับพวกอยู่เรื่อยๆ และต่อเนื่อง กระทั่ง *दनकुअबुदुरาหมาน ปัตตารอ* อนุชาสุลต่านรัฐไทรบุรี (หรือเคะห์) ซึ่งเป็นประธานสหพันธรัฐมลายูและเป็นหัวหน้าพรรคพันธมิตร (UMNO) (ซึ่งต่อมาท่านตนกู อับดุลเราะห์มาน ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีประเทศสหพันธรัฐมลายูหลังจากได้รับเอกราชจากอังกฤษ)

กังวลว่าจะเกิดกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับสหพันธรัฐมลายู จึงเดินทางมาพบ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปริษาที่จังหวัดสงขลาเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๗ เพื่อทราบข้อเท็จจริง ครั้นท่านเดินทางกลับไปได้แถลงข่าวต่อหนังสือพิมพ์ต่างๆในเมืองป็นังเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗ ว่า

“เชื่อว่าหะยีสูลง มีชีวิตอยู่มิได้เสียชีวิตตามร่ำลือกัน และยืนยันด้วยว่าตำรวจไทยไม่ได้เป็นผู้ฆ่านหรือเกี่ยวข้องกับการสูญหายตัวไปอย่างลึกลับของหะยีสูลงและพวกอย่างแน่นอน”

ถึงแม้ ตนถูกอุบลราห์มาน ปัตตารอ ให้ข่าวกับสื่อมวลชนในสหพันธรัฐมลายูดังกล่าวข้างต้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสื่อมวลชนของสหพันธรัฐมลายูจะยุติการเสนอข่าวการสูญหายตัวของหะยีสูลงกับพวกเพียงเท่านั้น ข่าวเกี่ยวกับหะยีสูลงยังคงมีปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์บางฉบับเช่น หนังสือพิมพ์ปาตี (PATI) ฉบับเดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๘ ของพรรคการเมืองปาตีระยัต ออกที่กัวลาลัมเปอร์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ประเทศอินโดนีเซียและอินเดียเอาปัญหาเอกราชของปัตตานีเข้าสู่ที่ประชุมอาฟโร-เอเชีย (AFRO-ASIA) ครั้งที่ ๒ ที่กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ (อ้างแล้ว, ๑๕๕)

ความจริงก็ปรากฏจากคำรับสารภาพของ พ.ต.อ.พุม ๖

แต่อย่างไรก็ตาม ความจริงก็ปรากฏเมื่อ พ.ต.อ.พุม บุณสมภพ ได้รับสารภาพในหนังสือ “ชัยชนะและความพ่ายแพ้ของบรูซเหล็กแห่งเอเชีย” โดย พายัพ วนาสวรรณ เขียนใน “การก่อการร้ายสากล กับปัญหาภาคใต้” ว่า “ที่จะต้องกล่าวถึงมากเป็นพิเศษคือนโยบายรัฐนิยมในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม-พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เพราะเป็นนโยบายที่สร้างความรู้สึกลบ สร้างบาดแผล สร้างความเจ็บปวดอันใหญ่หลวง ที่ยากจะรักษาให้กลับมาสู่ภาวะปกติได้ง่ายๆ โดยเฉพาะการสั่งการให้ตำรวจ (พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปริษา) ไปสังหารหะยีสูลง โดยการจับถ่วงน้ำที่ทะเลสาบสงขลาเมื่อปี ๒๕๕๗ หลังถูกปล่อยจากที่คุมขังเพราะศาลยกฟ้องข้อหาทรมาน และครบกำหนดการลงโทษข้อหาหมิ่นประมาทรัฐ”

และอีกตอนหนึ่งคุณพายัพยังกล่าวว่า “ที่ผมระบุไปว่า พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปริษา เป็นผู้รับคำสั่งจาก พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ให้จัดการสังหารหะยีสูลงกับพวกในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ นั้น ก็เพราะมีความจริงระบุในศาลยุติธรรมแล้ว

พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์เป็นผู้สั่งการผ่าน พ.ต.อ.พุม บุณสมภพ

พ.ต.อ.พุม บุณสมภพ เขียนสารภาพไว้ในหนังสือชื่อ “ชัยชนะและความพ่ายแพ้ของบรูซเหล็กแห่งเอเชีย” แต่ไปเขียนว่าเหตุที่สั่งฆ่าเพราะ หะยีสูลง เป็นคนชั่ว คุณเด่น โต๊ะมีนา จึงฟ้อง พ.ต.อ.พุม บุณสมภพ ต่อศาลยุติธรรม ฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา”

สุดท้าย พ.ต.อ.พุม บุณสมภพ ที่อยู่ในวัยชราภาพมากแล้ว ขอมรืบทัดต่อศาล และขอโทษ คุณเด่น โต๊ะมีนา

จำรูญ เด่นอุดม

ครูเปาะสุ วีรบุรุษหรือโจรแบ่งแยกดินแดน

จือรังตาดง คือ หมู่บ้านหนึ่งในตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ในอดีตเป็นที่รู้จักกันในหมู่ตำรวจมือปราบทั้งหลายว่าเป็นหมู่บ้านปลดแอกของโจรแบ่งแยกดินแดนที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ในเครื่องแบบคนใดกล้าเดินทางเข้าไปโดยปราศจากกำลังพลและอาวุธ อยู่ภายใต้การชี้นำของนายเปาะสุ วาแมดีชา

เปาะสุ วาแมดีชา เป็นอดีตครูประชาบาลเล็กๆ คนหนึ่งที่สอนอยู่โรงเรียนบ้านจือรังตาดง ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมลายูมุสลิมที่มีฐานะยากจนและไม่รู้หนังสือ เป็นธรรมดาในหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านมีการศึกษาน้อยต้องอาศัยครูประชาบาล เช่น ครูเปาะสุ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือในทุกเรื่องๆ จนเป็นที่เลื่องลือว่าครูเปาะสุเป็นเสมือนบิดาของชาวบ้านในหมู่บ้านจือรังตาดง ทำให้บทบาทของท่านมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จนทำให้ผู้นำท้องถิ่นหลายๆคนอิจฉา ริษยา และถูกทางราชการเพ่งเล็งว่าเป็นผู้มีอิทธิพลที่จะเป็นอันตรายต่อสังคม

“หากกรณีโต๊ะครูในตำบลท่าธง ไม่อาจจะตกลงแบ่งทรัพย์สินมรดกกันได้ มักจะตามครูเปาะสุไปช่วยไกล่เกลี่ย ปรากฏว่า ท่านสามารถไกล่เกลี่ยจนเป็นตกลงกันได้เกือบทุกครั้ง”

นายมาหะมะนาวิ หะยีมามะ (หรือสะมะแอ โกลก) อดีตลูกเขยของครูเปาะสุกล่าว

ในปี พ.ศ.๒๕๐๕ ครูเปาะสุได้จัดงานทำบุญเข้าสู่หนัดให้กับน้องของภรรยาคนหนึ่งของท่านเป็นเวลา ๓ วัน ๒ คืน งานดังกล่าวมีคนทั้งสามจังหวัดชายแดนภาคได้จำนวนร่วมแสนคนไปร่วมงาน ในขณะเดียวกันชาวบ้านในตำบลท่าธงและตำบลใกล้เคียงต่างนำข้าวสาร โค กระบือจำนวนมาก ไปบริจาคให้กับครูเปาะสุ เพื่อใช้เลี้ยงดูแขกที่ไปร่วมงาน

นายมาหะมะนาวิ เล่าว่า งานเลี้ยง ๓ วันสองคืนฆ่าโคกระบือจำนวนมาก เศษเนื้อ เศษกระดูก ถูกทิ้งลงในแม่น้ำสายบุรี จนน้ำในแม่น้ำตลอดสายมีกลิ่นเน่าเหม็นจนไม่อาจจะใช้บริโภคได้ในช่วงเวลาที่มียานเลี้ยง

นายสุรยุทธ สกฤษณาสันติศาสตร์ กล่าวว่า “งานดังกล่าวมีคนบริจาคเงินให้กับครูเปาะสุจนเต็มกระสอบข้าวสาร นับได้ประมาณกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นเงินจำนวนมากในสมัยนั้น จึงกลายเป็นต้นเหตุของปัญหาความขัดแย้งกับทางราชการ”

“จากกรณีที่ข่าวว่าครูเปาะสุจัดงานจนมีเงินบริจาคจำนวนมาก ได้มีข้าราชการในจังหวัดยะลาท่านหนึ่งออกปากขอส่วนแบ่ง แต่ครูเปาะสุปฏิเสธ เพราะเป็นเงินบริจาค ข้าราชการคนดังกล่าวจึงได้สร้างแรงกดดัน โดยเรียกครูเปาะสุมาสอบสวนว่า โคกระบือนั้นได้มาอย่างไร แม้ครูเปาะสุจะชี้แจงว่าได้รับบริจาคจากชาวบ้านโดยสุจริตก็ตาม แต่ข้าราชการดังกล่าวก็ยังอ้างว่าเป็นโคกระบือถูกลักมาจากชาวบ้านตำบลใกล้เคียง แม้จะไม่มีใครร้องทุกข์ก็สามารถจะเอาผิดกับครูเปาะสุได้ เมื่อครูเปาะสุยื่นกรานไม่ยอมร่วมมือกับข้าราชการคนดังกล่าว ชื่อของครูเปาะสุจึงไปปรากฏในบัญชีบุคคลอันธพาลของตำรวจสมัยนั้น”

หลังจากงานทำบุญประมาณ ๓ เดือน ครูเปาะสุก็ถูกจับกุมฐานเป็นบุคคลอันธพาล อันเป็นความผิดตามประกาศของคณะปฏิวัติฯ ที่จะต้องขึ้นศาลทหาร นอกจากครูเปาะสุแล้วยังมีบุคคลอีกจำนวนมากที่ต้องถูกกวาดล้างจับกุมในความผิดเดียวกันในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง

ประเทศไทยหลายคนจากทุกภูมิภาคก็ถูกจับกุมเช่นเดียวกัน ทำให้ครูเปาะสูต้องไปอยู่ร่วมกับบุคคลต่างๆ ในเรือนจำในระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อชั้นและยอดฝีมือด้วยกันทั้งสิ้น

ในระหว่างถูกควบคุมตัวนั้น มีข่าวจากญาติพี่น้องครูเปาะสูว่า ทางเจ้าหน้าที่จะขอเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาทเพื่อให้ครูเปาะสูพ้นคดีดังกล่าว ทางญาติไม่สามารถหาเงินได้จึงต้องถูกดำเนินคดีอยู่เป็นเวลานาน ในระหว่างนั้นมีข่าวลือจากฝ่ายตำรวจว่าเหตุที่คดีของครูเปาะสูต้องล่าช้า เนื่องจากทาง กรป.กลาง คัดค้านมิให้ปล่อยตัวครูเปาะสู

นายสะมะแอ เล่าว่าครูเปาะสูต้องสู้คดีในศาลทหารในกรณีดังกล่าวอยู่กว่า ๕ ปี โดยต้องเป็นทนายให้กับตัวเอง จนกระทั่งพ้นโทษออกมาประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๔ การที่ครูเปาะสู ถูกปล่อยตัวออกมาเร็วกว่าคนอื่นในกรณีนี้ ได้เกิดข่าวลือว่าครูเปาะสูยอมรับที่จะเป็นสายให้กับทางราชการตำรวจ เพื่อช่วยปราบปรามโจรแบ่งแยกดินแดนภายใต้การนำของเปาะเฮ๊ะ มะดีเยะ ซึ่งขณะนั้นขบวนการแบ่งแยกดินแดนกลุ่มนี้กำลังมีชื่อเสียงโด่งดัง

มีเหตุฆ่าครูบุญส่ง ครูบ้านท่าธง ตามทางสืบสวนทราบว่า เป็นกลุ่มเปาะเฮ๊ะ ทางราชการจึงได้เปิดหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ (นพค.กรป.กลาง) โดยมี พ.ท.ถนอม ไวยถนอมศักดิ์ เป็น ผบ.หน่วยคนแรก โดยมีนายคอเลาะ เมาะโมะ เป็นสายข่าวคนสำคัญของ พ.ท.ถนอม แต่ภายหลังตำรวจจับกุมนายมาหะมะนาวิ หรือสะมะแอ โกลก ซึ่งต่อมาเป็นลูกเขยของครูเปาะสู เป็นผู้ต้องหาคดีฆ่าครูบุญส่ง แต่ภายหลังศาลได้ยกฟ้องเพราะขาดพยานหลักฐาน

เมื่อครูเปาะสู พ้นโทษมาแล้ว ได้บอกกับนายสุรยุทธว่า สาเหตุที่ตนเองต้องคดีเพราะทางฝ่าย พ.ท.ถนอม ไวยถนอมศักดิ์ ผบ.หน่วย นพค.ที่ให้อำนาจและคัดค้านมิให้ปล่อยตัว ครูเปาะสูมีความโกรธแค้นต่อ พ.ท.ถนอมมาก

นายสุรยุทธจึงได้เล่าให้ พ.ท.ถนอม ทราบ ทาง พ.ท.ถนอมจึงไปเอาหลักฐานจากทางผู้บังคับบัญชาชั้นสูงของหน่วยทหาร ปรากฏว่าสาเหตุที่แท้จริงเพราะทางฝ่ายตำรวจมีรายงานพฤติกรรมของครูเปาะสูที่จะต้องหวังเหยี่ยวคดีไว้ไม่ปล่อยตัวไป หรือหากปล่อยตัวไปอาจทำให้บ้านเมืองไม่สงบได้ เมื่อเหตุการณ์กลับกันดังกล่าว ทำให้ พ.ท.ถนอมกับครูเปาะสูเข้าใจกัน

ครูเปาะสูได้เข้าไปพบกับนายเปาะเฮ๊ะ มะดีเยะ บนเขาตะเว เขตพื้นที่ศรีสาคร และสามารถเกลี้ยกล่อมให้เปาะเฮ๊ะมาอยู่ที่ท่าธง เพื่อจะได้จัดให้เข้ามาบดตัวกับทางราชการ แต่งานนี้มีใช่เป็นเรื่องง่ายสำหรับครูเปาะสู เพราะในระหว่างที่นายเปาะเฮ๊ะมาอยู่กับครูเปาะสู ที่ตำบลท่าธง นั้น นายคอเลาะ เมาะโมะ ที่อาศัยอยู่กับ พ.ท.ถนอม ผบ.หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่) กรป.กลาง (ที่บ้านโตะซุด เข้าใจว่าครูเปาะสู กำลังจะสร้างผลงานให้กับตำรวจ จึงได้เผยแพร่ข่าวลือว่าครูเปาะสู กำลังจะหักหลังเปาะเฮ๊ะตามแผนการของรัฐบาล

เมื่อนายเปาะเฮ๊ะรู้ถึงข่าวลือดังกล่าว จึงหลบหนีออกจากบ้านจะรังตาแดง ไปหลบซ่อนตัวที่บ้านบาอุ กาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ นราธิวาส และต่อมาก็หนีไปยังประเทศมาเลเซีย แม้ครูเปาะสู จะได้เพียรพยายามชี้แจงอย่างไร เปาะเฮ๊ะก็ไม่เชื่อ จนทั้งสองฝ่ายเกิดความขัดแย้งกันตลอดมา

เมื่อครูเปาะสูไม่สามารถจะดึงเปาะเฮ๊ะ เข้ามาบดตัวกับทางราชการได้ ครูเปาะสูก็อยู่ที่บ้านดูแลครอบครัวด้วยความสงบ แต่ถึงกระนั้นเคราะห์กรรมของครูเปาะสูก็ยังไม่หมดสิ้น เมื่อมีผู้คนจำนวนมากเข้า

ไปหาท่าน โดยเฉพาะมีกลุ่มคนร้ายหลายกลุ่มเข้าไปหลบซ่อนตัวหนีตำรวจในตำบลท่าธง เพราะถือเป็นพื้นที่ปลอดภัยของรัฐไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มของนายวานี อดีตกำนันตำบลท่าธง ที่ถูกทางราชการปลดออก ซึ่งมีกำลังคนกว่า ๒๐ คน ทั้งมีข่าวของทางราชการอีกว่า ครูเปาะสุกำลังรวบรวมผู้คนเพื่อการแบ่งแยกดินแดน ข่าวได้ถูกรายงานเข้าไปยังหน่วยงานความมั่นคงของรัฐบาลตลอดเวลา จนมีคำสั่งลับไปยังหน่วยปราบปรามและฝ่ายปกครองให้ระดับไฟแต่ต้นลม

ครูเปาะสุได้กล่าวกับนายมาหะมะนาวี หรือ สะมะแอ บุตรเขยของท่านว่า “เราคงอยู่ในหมู่บ้านได้ไม่นานคงต้องหนี”

วันหนึ่งได้มีคำสั่งจากนายดวงแก้ว นายอำเภอราชนันให้ครูเปาะสุไปหาที่บ้านพัก ในวันนัดหมายครูเปาะสุเพียงผู้เดียวได้ขับขีรถจักรยานยนต์ออกจากบ้านจาง์ตาตง มุ่งหน้าไปยังบ้านพักนายอำเภอในตำบลอำเภอราชนัน เมื่อไปถึงบ้านนายอำเภอ ท่านได้พบแต่คุณนายของนายอำเภอออกมาต้อนรับ ด้วยสีหน้าที่ตื่นตระหนกและแปลกใจที่เห็นครูเปาะสุมาที่บ้าน คุณนายบอกว่า “นายอำเภอไม่อยู่ ไม่ทราบไปที่ใด”

เมื่อครูเปาะสุ เห็นสีหน้าของคุณนายมีอาการประหม่า ตกใจกลัว และเป็นที่ยืนยันว่าเหตุใดนายอำเภอถึงให้มาแล้ว กลับไม่อยู่บ้าน ครูเปาะสุรู้ว่ามิใช่โรบางอย่างที่ผิดปกติ ท่านจึงรีบขับขีรถจักรยานยนต์กลับบ้านทันที เมื่อขับขีถึงบริเวณหมู่บ้านอาซ่อง น้ำมันรถจักรยานยนต์เกิดหมด จึงต้องแวะเติมน้ำมันที่ปั้มน้ำมันข้างทาง ท่านเห็นรถตำรวจวิ่งผ่านแข่งหน้ามุ่งไปทางบ้านจาง์ตาตง อันเป็นเส้นทางที่ท่านจะไป จึงได้หลบไปทางเส้นทางลัดเข้าไปในบ้านแล้วบอกกับภรรยาและบุตรว่าท่านอยู่ในอันตราย อาจจะต้องหลบหนีลี้ภัยไปจากหมู่บ้านชั่วระยะเวลาหนึ่ง

ต่อมาท่านได้ทราบจากอาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) ลูกน้องนายอำเภอท่านหนึ่งว่า ในวันที่ท่านไปหานายอำเภอนั้น อส.จำนวนหนึ่งได้รับคำสั่งให้ไปคุ้มยิงคนร้ายที่เนินเขาซึ่งเป็นเส้นทางผ่านของเปาะสุ พวก อส.รู้ภายหลังว่าพวกเขาจะต้องลอบยิงครูเปาะสุ แต่ในวันดังกล่าวด้วยเหตุใดไม่อาจจะทราบได้ว่า ครูเปาะสุขับขีรถผ่านจุดคุ้มยิงได้โดยที่พวกเขาไม่เห็นได้อย่างไร

วันหนึ่งได้มีตำรวจภายใต้บังคับบัญชาของ พ.ต.อ.ศักดิ์ สวยสุวรรณ ผู้กำกับจังหวัดยะลา พ.ต.ท.ราชศักดิ์ จันทักษ์ เป็นรองผู้กำกับไปค้นบ้านครูเปาะสุ แต่ไม่พบสิ่งผิดกฎหมายแต่ได้สร้างความเจ็บแค้นและความหวาดระแวงให้กับครูเปาะสุเป็นอย่างยิ่ง

ครูเปาะสุพร้อมด้วยนายมาหะมะนาวี หรือ สะมะแอ บุตรเขยและชาวบ้านจำนวนหนึ่งหลบหนีออกจากบ้าน ซ่อนตัวอยู่ตามป่าตามเขาในอำเภอราชนัน จังหวัดยะลา อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี เขตอำเภอรีโอเสาะ จังหวัดนราธิวาส และบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้านของตนเอง ขณะเดียวกันสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเคยรู้จักกับครูเปาะสุสมัยอยู่ในเรือนจำบางขวางมาก่อนได้มาสมทบกับครูเปาะสุเพื่อสอนวิธีการต่อสู้และเกลี้ยกล่อมชักจูงให้ร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ครูเปาะสุปฏิเสธ ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด

ผลงานชิ้นแรกในระหว่างหลบหนีเจ้าหน้าที่ก็คือ ท่านพร้อมด้วยชาวบ้านกว่า ๑๐ คนเข้าล้อมยิงสถานีตำรวจอำเภอราชนัน ปล้นเอาปืนไรเฟิลของทางราชการไปจำนวน ๔-๕ กระบอก จุดไฟเผาสถานีตำรวจ ปล่อดังผู้ต้องหาที่เป็นชาวไทยพุทธในห้องขังคนหนึ่งและผู้ต้องหาคนดังกล่าวเป็นคนดับไฟที่กำลังลุกไหม้

บนสถานีตำรวจนั่นเอง จากผลงานครั้งนี้เองทำให้ชื่อเสียงของครูเปาะสุโด่งดังไปทั่วประเทศไทย จึงเป็นที่หมายหัวของหน่วยงานความมั่นคงและทางรัฐบาลต้องส่งกำลังตำรวจจากจังหวัดต่างๆ ลงไปปราบปรามจำนวนมาก

การไปยิงสถานีตำรวจนั้น ครูเปาะสุได้เคยร้องขอให้กลุ่มเปาะเยะและกลุ่มแบ่งแยกดินแดนกลุ่มอื่นๆ มาช่วย แต่ไม่มีใครมาช่วย เพราะกลุ่มแบ่งแยกดินแดนไม่ไว้วางใจครูเปาะสุหาว่าท่านเป็นฝ่ายรัฐบาล ครูเปาะสุจึงได้ร่วมกับชาวบ้านไปโจมตีสถานีตำรวจเสียเอง

“การยิงปะทะต่อสู้กับเจ้าหน้าที่เท่าที่จำได้ จำนวน ๔ ครั้ง นอกจากโจมตีสถานีตำรวจครั้งแรกที่บ้านมะกอ อำเภอสายบุรี ปีตตานี บ้านซูเปะ ตำบลเรียง อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส สมัยท่านสุนทร ชัยขวัญ เป็นผู้กอง ที่บ้านกำปงบือแน ตำบลจะก๊ะ อำเภอรามัน ยะลา และครั้งที่สี่ที่บ้านใบ (บาเฮะ) ตำบลบุญดี อำเภอมือเืองยะลา”

จากการปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจมีชาวบ้านเสียชีวิต ๑ คน และตำรวจเสียชีวิตหนึ่งคน ที่กำปงบือแน อำเภอรามัน

“ในเหตุการณ์นั้นตำรวจไปซุ่มยิงตรงบริเวณที่พวกเขาจะลงไปอาบน้ำ เมื่อตำรวจยิงถูกฝ่ายครูเปาะสุทางฝ่ายครูเปาะสุก็ยังต่อสู้ ตำรวจถูกยิงตายเช่นเดียวกัน” มาหะมะนาวิ เล่าเหตุการณ์วันนั้น

ข้าราชการที่ท่านสนทนากับคนหนึ่งคือผู้ตรวจกระทรวงมหาดไทย ปรีชา โกศลพันธุ์ เพราะเคยเป็นนายอำเภอรามันมาก่อน เคยมาหาครูเปาะสุบ่อยๆ ครูเปาะสุเคยขอความช่วยเหลือเพื่อให้ทางราชการเข้าใจท่านว่าต้องการความยุติธรรม มิใช่แบ่งแยกดินแดน แต่ก็ไม่สำเร็จและไม่มีใครเชื่อท่าน ชำร่ายกว่านั้นยังคงมีเจ้าหน้าที่ตำรวจตามล่าตามล้างจนเกือบไม่มีแผ่นดินจะอยู่ เพียงเพื่อต้องการชื่อเสียง ลาภยศ ในตำแหน่งหน้าที่ราชการบนความเดือดร้อนของอดีตครูประชาบาลคนหนึ่ง

ครูเปาะสุเข้ามาบวชต่อ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชารัฐมนตรีมหาดไทย เมื่อ วันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ และเสียชีวิตหลังจากนั้นอีกไม่นานที่โรงพยาบาลยะลาด้วยโรคหัวใจวาย ท่านได้ทิ้งไว้ซึ่งตำนานของบุรุษที่เรียกร้องหาความยุติธรรม ในขณะที่รัฐตราหน้าว่าเขาคือ “โจรก่อการร้าย”

จำรูญ เด่นอุดม

เงื้อมมือ

อดีตกำนัน หัวหน้าพูล

“ชาวโหว้แดง-จับเข้าคุกหัวหน้าพูล ตูลย์ ศิริกุลพิพัฒน์”

“เป็นข่าวใหญ่หน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๓ เมื่อมีนักข่าวชื่อดัง นายตูลย์ ศิริกุลพิพัฒน์ ได้เข้าปากสัมภาษณ์หัวหน้าขบวนการพูลผู้หนึ่ง ในขณะที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าทหารหรือตำรวจกำลังปิดล้อมภูเขาและยิงปืนใหญ่เพื่อปราบปรามขบวนการนี้กลุ่มนี้อย่างขมกั๊กขมกั๊ก”

เมื่อเป็นข่าวการลักลอบเข้าไปสัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มขบวนการได้ ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปรามเสียหน้าที่ไม่อาจจะพิสูจน์ทราบได้ว่าขบวนการนี้หลบซ่อนอยู่ที่ใด ในขณะที่ถูกปืนใหญ่ถล่มถล่มแทบทุก

ตารางนี้วันเป็นที่สงสัยว่าเป็นที่หลบซ่อนของกลุ่มบน ภูเขาภูยิ เทือกเขาบูโด ในเขตจังหวัดนราธิวาส ทางฝ่ายปราบปรามจึงปฏิเสธว่าดังกล่าวว่าเป็นการปั่นข่าวเสนอข้อมูลเท็จและเสนอรัฐบาลให้ปิดหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ แต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ปฏิเสธข้อเสนอของฝ่ายความมั่นคง

จากกรณีดังกล่าวทำให้ชื่อ “นายเจ๊ะหลง ฮาลิมะ” อดีตกำนันตำบลบาลูกาสะนอ หัวหน้ากลุ่มขบวนการพูโล จึงได้กลายเป็นบุคคลสำคัญ สังคมรู้จักและมีการพูดถึงในสื่ออย่างกว้างขวาง ในขณะที่ฝ่ายปราบปรามต้องการตัวและตั้งค่าหัวมากที่สุด

อำเภอเย็งอ ในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของเมืองสายหรือสายบุรี มีเจ้าเมืองเชื้อสายมลายูปกครอง อำเภอนี้เป็นสถานที่เกิดของบรรดานักการเมืองที่มีชื่อเสียง เช่น นายเรวัต ราชมุกดา นายเสนีย์ มะดากะกุล ชาวบ้านลูโบ๊ะบายะ และนักต่อสู้ในขบวนการแบ่งแยกดินแดน เช่น นายกูบือร หรือ กาบิร กอดอนีลอส เลขาธิการขบวนการพูโล และ นายเจ๊ะหลง ฮาลิมะ หัวหน้ากลุ่มพูโล เป็นต้น

บ้านบาลูกาสะนอ คำว่า บาลูกา เป็นคำภาษามลายูแปลว่าป่า หรือ ดง ส่วน สะนอ เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ในภาษาไทยเรียกว่า ต้นประดู่ ดังนั้น บาลูกาสะนอ จึงมีความหมายว่า ดงประดู่ หรือป่าประดู่ เป็นชื่อหมู่บ้านในตำบลตะปอเยาะ อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส

เมื่อประมาณ ๔๐ ปีก่อน เป็นหมู่บ้านที่สงบสุขและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องภายใต้ นายเจ๊ะหลง ฮาลิมะ กำนันนักพัฒนาและเคร่งครัดในศาสนาอิสลาม ท่านได้ส่งน้องชายที่ชื่อ หะยี อับดุลเราะห์มาน ไปศึกษาวิชาการทางศาสนาอิสลามถึงประเทศลิเบีย ในตะวันออกกลาง จนจบปริญญาตรีและกลับมาเปิดสถาบันสอนศาสนาอิสลามให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ให้ได้ศึกษาความรู้ทางศาสนาอิสลาม จนเป็นที่รู้จักท่าน ในฉายาว่า “โต๊ะครูบาบอแม”

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๑ เป็นช่วงที่มีการเคลื่อนไหวของขบวนการโจรก่อการร้าย(จก.) ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มากที่สุดช่วงหนึ่ง มีกลุ่มโจรเกิดขึ้นใหม่หลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มบืออาร์เอ็น และกลุ่มพูโล มีหัวหน้าและสมาชิกที่เป็น โต๊ะครู ผู้นำศาสนา ที่ส่วนหนึ่งได้รับการศึกษามาจากประเทศทางตะวันออกกลางและหรือในประเทศอิสลาม ขณะเดียวกันสถานการณ์ในช่วงเวลาหลังเกิดเหตุการณ์การชุมนุมประท้วงขอความเป็นธรรมของประชาชนชาวมุสลิมในอำเภอเมืองปัตตานีเป็นเวลานาน ๔๕ วัน ตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคม ๒๕๑๘- กลางเดือนมกราคม ๒๕๑๙ นั้น มีการเคลื่อนไหวและก่อเหตุร้ายมากขึ้น เช่น จับพ่อค้านักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนไปเรียกค่าไถ่ จับมิชชันนารีสตรีชาวอเมริกัน ๒ คน จนเสียชีวิต ลอบยิงรถยนต์ทุกชนิดที่แล่นผ่านทางหลวงสายหลักในพื้นที่ ๓ จังหวัดภาคใต้โดยเฉพาะเส้นทางสาย ๔๑ ระหว่างปัตตานี-นราธิวาส และก่อเหตุร้ายอื่นๆ อีกมาก

บนเทือกเขาบูโด ในเขตอำเภอเย็งอ และอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส มีขบวนการก่อการร้ายหลายกลุ่มเคลื่อนไหวอยู่ โดยเฉพาะขบวนการ B.R.N. ซึ่งมาจากคำย่อว่า Barisan Revolusi Nasional หรือหมายถึง ขบวนการปฏิวัติแห่งชาติปาตานีที่นำโดย เจ๊ะกูมาร์ มีกำลังประมาณ ๓๐ กว่าคน เข้ามาเคลื่อนไหวบน ภูเขาภูยิ ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านบาลูกาสะนอ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปรามได้นำกำลังเข้ายิงปะทะต่อสู้กับกลุ่มดังกล่าวนี้หลายครั้ง ต่อมาไม่นาน เจ๊ะกูมาร์ หัวหน้ากลุ่มก็ถูกยิงเสียชีวิต ทำให้ขบวนการดังกล่าวนี้สูญหายไปเคลื่อนไหวในพื้นที่อื่น

เนื่องด้วยข้อมูลของเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับสมาชิกขบวนการโจรก่อการร้าย ส่วนใหญ่คือผู้นำศาสนาที่มีการศึกษาจากประเทศตะวันออกกลางหรือประเทศมุสลิมจึงทำให้สถาบันการศึกษาปอเนาะของبابอแม่น้องชายของกำนันเจ๊ะหลง ถูกเพ่งเล็งว่าน่าจะให้การสนับสนุนหรืออาจเป็นสถานที่หลบซ่อนกบดานหรือแหล่งสะสมเสบียงอาหารของขบวนการโจรก่อการร้าย ตำรวจชุดสืบสวนหาข่าวถูกส่งไปสังเกตการณ์ติดตามหาข่าวในพื้นที่บ้านบาตุกาสะนอ โดยต่อเนื่อง จนเป็นที่สงสัยและหวาดระแวงแก่ชาวบ้านและโต๊ะครูบาบอแม ที่มีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ

“คนที่จบปริญญาตรีมาจากต่างประเทศ (หมายถึงหะยีอัลดุละระมานหรือبابอแม) แต่เหตุใดจึงได้มาสอนโรงเรียนปอเนาะในหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญอย่างนี้ น่าจะมีเบื้องหลังแอบแฝงอะไรบางอย่าง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เคยให้ข้อสังเกตกับผม ”

นายบุรฮานุดิน อุเซ็ง อดีตปลัดเกอยีงอ กล่าว

ในที่สุด บาบอแม จึงได้เลิกสอนศาสนาและหนีออกจากหมู่บ้านหายไป การหายตัวไปของโต๊ะครูบาบอแม ทางราชการเชื่อว่าท่านได้เข้าร่วมกับขบวนการก่อการร้ายพูโลหรือบีอาร์เอ็นหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทั้งยังเชื่อกันว่า กำนันเจ๊ะหลง พี่ชายจะต้องให้การสนับสนุนขบวนการโจรก่อการร้าย

“ตอนหัวค่ำวันหนึ่งตำรวจเข้ามาปิดล้อมและตรวจค้นบ้านกำนัน เพราะเชื่อว่าสมาชิกขบวนการก่อการร้ายมาอยู่ในบ้าน แต่ก็ไม่พบอะไร”

นายสะมะแอ การิงชานา กำนันตะปอเยาะ คนปัจจุบัน กล่าว

“ในการประชุมบนอำเภอด่วนหนึ่ง ท่านนายอำเภอได้พูดว่า กรณีبابอแมหนีเข้าป่า กำนันเจ๊ะหลงจะต้องรับผิดชอบให้ติดตามตัวกลับมาให้ได้ โดยพูดในลักษณะข่มขู่ อย่างนัยแฝง ว่า เสียกำนัน มึงเอาبابอแม ออกมาให้ได้ หากไม่ได้ ฎะจะยิงหัวมึง”

บุรฮานุดิน อุเซ็ง อดีตปลัดอำเภอยีงอ เล่าให้ฟัง และยังเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับนายอำเภอคนดังกล่าวด้วยว่า นายโรจน์ อินทร์แก้ว ถูกย้ายมาเป็นนายอำเภอยีงอประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ก่อนที่จะมาเป็นนายอำเภอ ท่านเป็นครูพลศึกษาที่โอนย้ายไปเป็นพัฒนากรอำเภอในกระทรวงมหาดไทย และต่อมาได้รับการบรรจุและแต่งตั้งเป็นนายอำเภอยีงอ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาด้านความมั่นคง

“นายอำเภอโรจน์ เป็นคนจริงจังในการทำงาน พูดจาโผงผางไม่เกรงใจใคร ท่านมองกำนันเหมือนกับลูกศิษย์ที่ท่านเคยสอน จะพูดอย่างไรก็ได้ แต่คำพูดและพฤติกรรมของท่านได้กลายเป็นชนวนเหตุของความขัดแย้ง” บุรฮานุดิน อุเซ็ง กล่าว

“กำนันเจ๊ะหลง ได้มาปรึกษาผม กรณีที่นายอำเภอพูดว่าจะปลดและจะยิงทิ้งว่าจะทำอย่างไร ผมก็บอกว่าย่าไปใส่ใจและทุกข์ใจเลย เขาคงไม่ทำอย่างนั้น แต่กำนันไม่เชื่อและไม่ไว้วางใจนายอำเภอ ” นายสะมะแอ กำนันคนปัจจุบันเล่าถึงเจ๊ะหลง ฮาลิมะ

“เจ๊ะหลง เชื่อว่านายอำเภอทำจริง เพราะในห้วงเวลานั้นมีข่าวการลอบสังหารชาวมุสลิมอยู่บ่อยครั้งหลายแห่งหลายที่ เขาเรียกว่า ยิ่งเก็บ ”

“วันหนึ่งตำรวจจับกุมเด็กวัยรุ่น ๒ คนคือ นายมะรอนิง บุตรเจ๊ะสนิ กับ ยาสะ บุตรอาแซ ชาวบ้าน บาลูกาสะนอ ที่ศาลาริมทางหลวงบ้านกำแพงปีแซ เขตอำเภอเย็งอ พร้อมกับใบปลิวโฆษณาชวนเชื่อให้ ชาวบ้านมุสลิมร่วมมือต่อต้านรัฐบาล เพื่อแบ่งแยกดินแดน”

“ความจริงก็คือ ในช่วงคำวันดังกล่าวนั้น เด็กวัยรุ่นทั้งสองคนกลับมาจากงานกินเหนียว ที่บ้านสุไหง บาลา หมู่บ้านใกล้เคียง ไปพักผ่อนที่ศาลาริมทางดังกล่าว ซึ่งเป็นจังหวัดปัตตานีตำรวจสายตรวจมาตรวจ ค้นพบเอกสาร ตำรวจจึงกล่าวหาคนทั้งสองว่าเป็นแนวร่วมโจรก่อการร้ายเอาแผ่นใบปลิวของพวกแบ่งแยก ดินแดนมาแจกจ่ายชาวบ้าน เด็กวัยรุ่นทั้งสองเป็นเด็กในหมู่บ้านของกำนันเจ๊ะหลง ทางราชการจึงเชื่อว่า กำนันเจ๊ะหลง สนับสนุนโจรก่อการร้าย ประกอบกับบ้านกำนันก็ถูกตรวจค้น จึงเป็นเหตุให้กำนันต้องหลบ หน้าไปอยู่ที่อื่น” นายสะมะแอ เล่ารายละเอียด

กรณี กำนันเจ๊ะหลง หายหน้าหายตาไปจากหมู่บ้าน ทางอำเภอเชื่อว่านายเจ๊ะหลง ได้หนีเข้าป่ากับ ลูกน้องที่เป็นอาสาสมัคร (อส.) จำนวน ๑-๘ คน พร้อมกับนำอาวุธปืนคาร์บินคนละหนึ่งกระบอกและวิทยุ สื่อสารของทางราชการอีกหนึ่งเครื่องไปด้วย เชื่อกันว่าจะไปร่วมกับพวกขบวนการโจรก่อการร้าย นายอำเภอ จึงได้นำกำลังตำรวจและอาสาสมัคร (อส.) เข้ามาในหมู่บ้านทั้งกลางวันและกลางคืนเพื่อตามหาข่าวของ กำนันเจ๊ะหลง

ครั้งเมื่อข่าวการหลบหนีของกำนันเจ๊ะหลง แพร่หลาย นายหะยีสะมะแอ ท่าน้ำ หัวหน้าขบวนการ พูลุ PULO (Patani United Liberation Organisatio) หรือ องค์การเพื่ออิสรภาพรัฐปาตานี นายหะยีสะมะ แอ ท่าน้ำ เคยเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อย พูลุ ที่เคลื่อนไหวในพื้นที่รับผิดชอบคือเขตอำเภอบาเจาะ เย็งอ รือเสาะ และศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ครั้งเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๐ นายหะยีสะมะแอ ได้ถูกจับกุมที่มาเลเซีย ถูกส่งตัวมา ดำเนินคดีในประเทศไทย ปัจจุบันถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำบางขวาง ก็ได้เข้ามาในพื้นที่บาลูกาสะนอ เพื่อ จะชักชวนกำนันเจ๊ะหลง เขาร่วมขบวนการด้วย

“ กำนันเจ๊ะหลง ไม่ได้เข้าร่วมขบวนการพูลุ ของ หะยีสะมะแอ ท่าน้ำ ในตอนแรก เขาเพียงหลบหนี ไปอาศัยอยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีเท่านั้น” นายสะมะแอ กล่าว

“ตอนเย็นวันหนึ่งนายอำเภอกับตำรวจและอส.จำนวนหลายสิบคนเข้ามาในหมู่บ้านแบเราะ (หมู่บ้าน ใกล้เคียงกับบ้านบาลูกาสะนอ) แล้วเข้าไปนั่งในร้านน้ำชาที่มีชาวบ้านนั่งกันอยู่หลายคน นายอำเภอประกาศ ว่า ให้ใครไปบอกกับ กำนันเจ๊ะหลงฯให้ออกมายังกัน อย่าหนีหลบหน้า ให้ออกมายังกันให้รู้เรื่อง” สะมะแอ เล่า

“ก็มีคนไปบอกกับหะยีสะมะแอ ท่าน้ำ ที่อยู่บนภูเขาภูเขาใกล้เคียง หมู่บ้าน นายสะมะแอ ท่าน้ำจึงนำ พรรคพวกไปดักรอริมทางใกล้กับสะพานไม้ ทางเข้าออกหมู่บ้าน เมื่อรถยนต์ของนายอำเภอและตำรวจขับ ออกไปและชะลอบริเวณสะพานไม้ พวกหะยีสะมะแอก็ยิงปืนชู่หลายร้อยนัด นายอำเภอ ตำรวจและ อส.ต่าง กระโดดลงจากรถยนต์ วิ่งหลบหนีกระจัดกระจายเป็นที่ตกขบขันของชาวบ้านและกลุ่มหะยีสะมะแอ “ นาย สะมะแอ เล่าต่ออย่างสนุกสนาน

“การชู่ยิงของคนร้ายในวันนั้น ไม่มีใครเสียชีวิตแม้แต่คนเดียวเพราะเป็นการยิงชู่ ไม่มีเจตนาให้ใคร ตาย แต่มี อส.หลายคนที่ยอมฆ่าและมีร่องรอยชัดเจน จากการกระโดดรถและเกลือกกลิ้งไปบนถนน หลัง

เกิดเหตุ อส.ต่างเข้านอนโรงพยาบาลกันเป็นแถว ไม่ยอมออกจากโรงพยาบาลง่ายๆ เพราะต้องการให้ผู้ใหญ่ๆ นำของขวัญไปเยี่ยมให้ขวัญกำลังใจ” นายบุรณานัน อติปลัดอำเภอโขงเจียม เล่าอย่างขบขัน

หลังจากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ทางกรมการปกครองได้ย้ายนายอำเภอโรจน์ อินทร์แก้วออกจากอำเภอโขงเจียมไปยังอำเภอศรี จังหวัดชุมพร เพื่อหลีกเลี่ยงภัยอันตรายจากกลุ่มก่อการร้ายในพื้นที่ และท่านก็ได้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุที่นั่นในเวลาต่อมา

การที่กลุ่มพวกลดักข่มขืนขบวนรถของนายอำเภอ โรจน์ อินทร์แก้ว ทำให้ชื่อเสียงของเจ้าหลวง ฮาสิมะ โด่งดังเป็นที่ต้องการตัวของทางราชการมากยิ่งขึ้น มีการยิงปะทะต่อสู้อย่างรุนแรงที่กักขบวนรถพวกลด ที่นำโดยหะยีสะมะแอ ทำน้าบนภูเขาภูยิ และเทือกเขาภูโค บ่อยครั้ง แต่ละฝ่ายต่างเสียชีวิตจำนวนหลายคน

สำหรับ ทำน้าบนภูเขา เดิมต้องการเพียงหนีภัย จากการติดตามของฝ่ายเจ้าหน้าที่เท่านั้น และจะหนี ลี้ภัยเข้าไปอยู่ในประเทศมลายู แต่ไม่อาจจะเดินทางไปได้ เพราะไม่ได้เป็นสมาชิกขบวนการใดๆ เส้นทางจึงถูกปิด ท่านจึงต้องประกาศตัวเป็นหัวหน้ากลุ่มในขบวนการพวกลด จึงสามารถเดินทางไปหลบหนีไปอยู่ในประเทศดังกล่าวได้ในภายหลัง

ทำน้าบนภูเขา การิงชานา “เจ้าหลวง” อดีตกำนันหัวหน้าพวกลด

ศุลย์ สิริกุลพิพัฒน์ นักข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ บันทึกว่า “พอไปถึงผมก็ได้แลกเปลี่ยนความคิดกับหัวหน้ากลุ่มโจรชื่อ “กำนันเจ้าหลวง” เขาได้เล่าให้ฟังถึงกระบวนการพวกลดที่เคลื่อนไหวเพื่อจัดตั้งรัฐปัตตานี และความเป็นมาของกระบวนการ รวมถึงเป้าหมายสำคัญในการจัดตั้งรัฐอิสระ และการได้เข้าที่ซ่อนของ

ขก.ครั้งนั้นก็พบว่า ระเบิดที่ตำรวจทหารยิงเพื่อหมายจะทำลายค่ายของขก.นั้น ไม่โดนที่ตั้งแม้แต่ลูกเดียว จะมีก็แต่กิ่งไม้เท่านั้นที่หักวันไปบ้าง”

นอกจากนั้น เขายังนำเสนอข้อมูลอีกกระลอก มีใจความว่า “ขณะนี้โจรก่อการร้ายได้หนีไปยังฝั่ง มาเลเซีย ดังนั้นจึงเชื่อแน่ว่า ประเทศมาเลเซียให้การสนับสนุนยุทธโศปกรณ์แก่ขบวนการ และเสนอให้ รัฐบาลไทยแก้ไขปัญหาคด้วยการเจรจากับรัฐบาลมาเลเซีย” (เว็บไซต์ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๑)

“ การเป็นหัวหน้าขบวนการพูโลของก้านั้นจะหลง ไม่เคยยังปะทะต่อสู้กับฝ่ายเจ้าหน้าที่แม้แต่ครั้งเดียว” นายสมมะแอ กล่าวยืนยัน

เมื่อ นายโรจน์ อินทร์แก้ว ย้ายไปแล้ว นายบรรจง ธรรมโชติ ได้ถูกย้ายมาเป็นนายอำเภอชิงอแทน เรื่องของก้านั้นจะหลง ก็ยังเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องแก้ไขต่อไป

“นายอำเภอสั่งให้ผมไปติดต่อกับก้านั้นจะหลงให้เข้ามามอบตัว ผมก็พาพ่อก้านั้นจะหลง ติดต่อกับคนกลาง ไปพบกับจะหลงที่มาเลเซีย ให้เข้ามามอบตัว แต่ระหว่างติดต่อกันอยู่ ตำรวจได้จับกุมตัวคนกลางที่ผม และของก้านั้นจะหลงใช้งานอยู่ ทำให้ก้านั้นจะหลงโกรธหาว่าผมหลอก ไม่จริงใจ จึงไม่ยอมมอบตัว ก้านั้นจึงยังคงอยู่ในประเทศมาเลเซียจนถึงทุกวันนี้” สมมะแอ ก้านั้นบาลูกาสะนอ กล่าวและยังกล่าวทิ้งท้ายอีกด้วยว่า ปัญหาต่างๆ ไม่ควรจะเกิดขึ้น แต่เป็นเพราะ

“ปัญหาความขัดแย้งของเจ้าหน้าที่กันเอง ที่แย่งกันสร้างผลงาน และขณะเดียวกันก็ขัดขวางมิให้คนอื่นทำผลงาน ทำให้แก้ไขปัญหาล้มเหลว และเป็นอย่างนี้มานานแล้วในภาคใต้”

จำรูญ เด่นอุดม

แพะ เจ.ไอ.

เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๔๖ ทางกรมประมง จับกุมครูสอนศาสนาอิสลามซึ่งเป็นชาวมลายูมุสลิมไทย จากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒ คน ในข้อหาเป็นสมาชิก กลุ่มญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ หรือที่เรียกกันว่า เจมีเอร์อ์ช่ายโยงโยกับกลุ่มอัลกออิดะฮ์.ไอ.ตามรายงานข่าวกรองของสหรัฐและออสเตรเลียระบุว่า เจ.ไอ. คอะฮ์ และมีส่วนพัวพันกับการวางระเบิดในศัลยกรรมบะบะบาห์ลีของอินโดนีเซีย ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวออสเตรเลียตาย ๒๐๐ คน

กลุ่มญะมาอะฮ์ อิสลามียะฮ์ แปลว่า กลุ่มอิสลามหรือสมาคมอิสลาม มีมาตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๗๐ แดกสาขามาจากกลุ่มดาร์อุลอิสลาม ซึ่งเป็นพวกขบวนการเคลื่อนไหวของชาวอินโดนีเซียผู้รักชาติ รวมตัวกันต่อสู้เพื่อปลดแอกอินโดนีเซียให้พ้นจากการเป็นอาณานิคมของฮอลแลนด์ ขบวนการนี้ได้เริ่มการต่อสู้ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๔๐ เป็นต้นมา กลุ่ม เจ.ไอ. ยึดถือหลักการศาสนาอิสลามเป็นหลัก เน้นการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ทั้งด้านส่วนตัว สังคมและการเมือง ไม่เคยมีประวัติเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายมาก่อน

แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ระเบิดบนเกาะบะบะบาห์ลี มีการกล่าวหาว่ากลุ่ม เจ.ไอ.มีส่วนเกี่ยวข้องและมีการจับกุมนายอาบูบาคา บาชีร์ ผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาอิสลามและเป็นครูสอนศาสนาที่มีลูก

ศิษย์มากมาย แต่ในที่สุดศาลอินโดนีเซียพิพากษายกฟ้องและต้องปล่อยตัวไป เนื่องจากไม่มีหลักฐานว่ามี ส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหา เรื่องนี้

โคลิน พาวเวลล์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐ ซึ่งบอกว่า เจ.ไอ. เป็นกลุ่มก่อ การร้ายหัวรุนแรงที่ลงมือปฏิบัติการทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยไปถึงการระเบิดโบสถ์คริสต์ใน อินโดนีเซีย ระเบิดในมินดา วางแผนระเบิดเครื่องบินพาณิชย์ ๑๑ ลำ ในเอเชียและมีแผนโจมตีสถานทูต สหรัฐ อังกฤษ และออสเตรเลียในสิงคโปร์ แต่แผนการรั่วไหลเสียก่อน และทั้งหมดมีคนชื่อ ฮัมมาลี เป็นผู้ บงการ

เดือนมิถุนายนพ.ศ.๒๕๔๖ มีการจับกุมชาวมลายูมุสลิมไทยในจังหวัดนราธิวาส ๓ คน คือ นายมั สรี หะยีอับลูละ เจ้าของโรงเรียนอิสลามบูรณะ นายมูญาฮิด หะยีอับลูละ บุตรชาย และนายแพทย์เวมา ฮาดี แวดาโอ๊ะ ในข้อหาเป็นสมาชิกกลุ่มเจ.ไอ. และวางแผนวางระเบิดสถานทูตประเทศตะวันตกใน กรุงเทพฯ และสถานที่ท่องเที่ยวในพัทยาและภูเก็ต

การดำเนินการเกิดขึ้นก่อนที่อดีตนายกรัฐมนตรีของไทยจะเข้าพบประธานาธิบดี จอร์จ. ดับเบิลยู. บุช ที่ทำเนียบขาวเพียงไม่กี่ชั่วโมง

วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๖ หน่วยงานทางด้านความมั่นคงของไทยภายใต้การแนะนำข้อมูลจาก หน่วยข่าวกรองของสหรัฐอเมริกาได้มีการจับกุมนายริควน อิชามุดดิน หรือฮัมบาตี ที่จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ในข้อหาวางแผนค้าขายเสพติดในประเทศไทยแต่ถูกส่งตัวไปยังสหรัฐอเมริกา

ต่อจากนั้นคือเรื่องราวของ นายมุฮัมหมัดยาลาลุดดิน มะดิง และนายอับลูอาชี หะยีเจ๊ะมิง แพะ เจ. ไอ. ในกัมพูชา น่าจะเป็นแพะเช่นเดียวกับนายอาบูบาบา บาชีร์หัวหน้ากลุ่ม เจ.ไอ.แห่งอินโดนีเซียที่ศาล.ไอ. พิพากษายกฟ้องเพราะไม่มีหลักฐานกระทำความผิด และนายมัสรี หะยีอับลูละ พ่อนายมูญาฮิด หะยีอับลูละ บุตรชาย และนายแพทย์เวมาฮาดี แวดาโอ๊ะ ที่ศาลไทยพิพากษายกฟ้องทุกข้อหา

แต่แพะ เจ.ไอ.ในกัมพูชา ในเบื้องต้นศาลพิพากษายกฟ้องในข้อหาสมาชิกกลุ่ม เจ.ไอ. แต่ได้ เปลี่ยนแปลงข้อหาใหม่เป็นการวางแผนวินาศกรรมสถานทูตสหรัฐ อังกฤษ และออสเตรเลียในกรุงเทพมหานคร ได้พิจารณาใหม่พิพากษาให้จำคุกตลอดชีวิต ขอแสดงความรู้สึกเสียใจอย่างสุดซึ้งต่อครอบครัวทั้งสองที่ ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ขอให้พระเจ้าเป็นเจ้าคุ้มครอง

นายมุฮัมหมัดยาลาลุดดิน มะดิง เป็นชาวจังหวัดยะลา อายุ ๔๕ ปี ได้รับทุนจากรัฐบาล ราชอาณาจักรไทยไปเรียนที่มหาวิทยาลัย อัลอิหม่ามมุฮัมมัด อิบนูซาอุด สาขาประเทศอินโดนีเซีย จบ- อนุปริญญาวิธีการสอนภาษาอาหรับและการสอนศาสนาอิสลาม ต่อมาได้สมัครไปทำงานสอนศาสนา อิสลามที่โรงเรียนอุมุลกูรอ ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และได้สมัครไปทำงานสอนศาสนา อิสลามที่โรงเรียนอุมุลกูรอ ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและวิชาสามัญ ทำงานได้เพียง ๘ เดือนเท่านั้น ก็ถูกทางการกัมพูชาจับกุม มีภรรยาซึ่งเป็นครูสอนศาสนาเช่นเดียวกัน มีบุตรชาย ๒ คน บุตรสาว ๔ คน

นายอับลูอาชี หะยีเจ๊ะมิง ชาวจังหวัดนราธิวาส การศึกษาจบปริญญาตรีด้านกฎหมายอิสลามจาก ประเทศอียิปต์ เป็นครูสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาได้เงินเดือน ๖,๐๐๐ บาท ได้สมัครไปสอนศาสนา

อิสลามที่โรงเรียนอุมุลกุรอ ที่ประเทศกัมพูชา ได้เงินเดือน ๑,๖๐๐ บาท โดยมีภรรยาอายุ ๓๑ ปี พร้อมด้วยลูก ๓ คนเดินทางไปอยู่ด้วย

นายมุฮัมหมัดยาลาลุดดิน มะมิง ได้บันทึกไว้ว่า

“กลางปี ๒๕๔๖ อดีตรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐ นายโคลิน เพาเวลล์ จะเดินทางไป กัมพูชา ดำรงกัมพูชาได้เข้าไปในโรงเรียนอุมุลกุรอ ทำประวัติส่วนตัวของนักเรียนทั้งหมด และครูทั้งหมด ในโรงเรียน ประมาณ ๔๐ คน วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ดำรงได้มาเชิญตัวนายอับดุลอาซิ เวลา ๑๑.๐๐ น ไปยังสำนักงานตำรวจ และมาเชิญตัวผมในเวลา ๑๗.๐๐ นบอกว่าจะไปทำประวัติเพิ่มเติมและจะมาส่ง . ในเวลา ๒๑.๐๐ น ได้สอบสวนจนถึงเวลา ๒๑.๐๐ น ดำรงได้นำตัวผมมาย ได้้นำตัวผมไปขังในวันรุ่งขึ้น . อับดุลอาซิและหัวหน้าสมาคมอุมุลกุรอในเขมร ซึ่งเป็นชาวอียิปต์ไปดำเนินการฟ้องต่อศาล และในตอนเย็น ได้นำตัวทั้งสามคนไปขังที่เรือนจำปรีชอ เหมือนคุกบางขวางแต่เล็ก แคบ ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟ กลางวันเหมือน กลาคืน เวลา ๕.๐๐ น. ของทุกวัน จะมีคนเอาน้ำมาให้ ๒ ถัง ถังก็ไม่ได้ใหญ่มากให้น้ำมาใช้อาบ ใช้ล้างจาน และอื่นๆ อยู่อย่างนี้เป็นเวลา ๒๕ วัน”

ที่ใดไม่มีความยุติธรรม ที่นั่นจะต้องมีปัญหาตามมาอย่างแน่นอน ความยุติธรรมเท่านั้นที่มนุษย์ทุกคนต้องการ อย่างไรก็ตามบนหน้าประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติได้บันทึกเรื่องราวของคนที่มีอำนาจ และใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมต่อคนที่ไร้อำนาจและอ่อนแอกว่าเสมอ เพราะสัญชาตญาณของมนุษย์นั้นมีความเป็นสัตว์อยู่ครึ่งหนึ่ง และมักจะแสดงตัวคนออกมาเสมอ ถ้าไม่มีคำสอนของศาสนาคอยควบคุมให้ความรู้ลึกซึ้งยังงั้นใจ คนที่ไร้อำนาจและอ่อนแอกว่ามักจะตกเป็นเหยื่อความไม่ยุติธรรมตลอดมา

อุดม ปัตนวงศ์

ดอเลาะ ผู้ใหญ่บ้านหนังเหนียวแห่งบ้านตะโล๊ะเว

เมื่อคราวที่ชาวมลายูจำนวนหมื่นรวมตัวประท้วงกันอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานี เพื่อเรียกร้องขอความเป็นธรรมให้แก่ชาวมลายูที่ถูกนาวิกโยธินสังหารเสียชีวิต ๕ คน ที่สะพานกอตอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี กระทั่งมีเสียงระเบิดดังกึกก้องกลางวงผู้ชุมนุม ไฟฟ้าก็ดับพรึบลง เสียงร้องโอดโอยโหยหวนด้วยความเจ็บปวดดังขึ้น เศษชิ้นเนื้อกับเศษระเบิดปลิวว่อนระคนกับกลิ่นคาวเลือด ทันใดเสียงตะโกนก้องของอาซานว่า พระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ๆ แล้วคนๆ นั้นก็ถูกยิงเสียชีวิตคาเวทีนั่นเอง

“ผมเห็นภาพของผู้ตายนอนระเกะระกะบนพื้นหญ้าหน้าศาลากลางด้วยใจตันระทึกและหวาดกลัว และเป็นภาพฝังใจผมมาจนกระทั่งทุกวันนี้ จากวันนั้นผมก็จำต้องเข้ามาร่วมกับขบวนการ บีเอ็นอาร์. (ย่อมาจากภาษาอังกฤษว่า BRN มาจาก Barisan Revolusi Nasional หมายถึงขบวนการปฏิวัติแห่งชาติปาตานี) อยู่ต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจไทย เพื่อแสวงหาความเป็นธรรมแก่ชาวมลายูเป็นเวลากว่าสิบปี”

เป็นคำบอกเล่าของ นายดอเลาะ เซ็งมะซู แห่งบ้านตะโล๊ะเว อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ที่ได้พูดคุยหลังจากที่เขาถูกคนร้ายลอบข่มขู่ประมาณ ๑ สัปดาห์ จนได้รับบาดเจ็บ

“เมื่อต้นปี ๒๕๓๑ ผมเข้ามาพบกับทางราชการเพื่อร่วมพัฒนาชาติไทยตามนโยบายรัฐบาล ขณะนั้น ผมได้ทำหน้าที่พลเมืองดีและช่วยเหลือสังคมในชุมชนของผมมาโดยตลอด จนวันหนึ่งผมก็ได้รับ

เลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน การเข้ารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านของผมนั้น ทำให้ชีวิตของผมที่เคยอยู่อย่างสุขสงบกับครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลง มีนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติมาขอความช่วยเหลือกับผมก่อนการเลือกตั้งทุกครั้ง บางคนสมหวังและบางคนก็ผิดหวัง แล้ววันหนึ่งผมก็ถูกลอบยิง”

เขาพูดอย่างเหนื่อยหน่ายกับการเมืองในภาคใต้ปัจจุบัน

“หลังจากเลือกตั้ง ผมก็ถูกลอบยิงครั้งแล้วครั้งเล่าจนนับไม่ถ้วน ทั้งๆ ที่รู้อะไรคือสาเหตุและไครบงการอยู่เบื้องหลัง แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ อย่างไรก็ตาม อัลลอฮ์ (ซุบฮ์) ก็ยังรักษาชีวิตไว้ ทำให้ผมเอาตัวรอดมาได้โดยตลอดจนถึงวันนี้” เขาพูดอย่างมั่นใจ

“เมื่อต้นปีที่แล้วมานี้ผมถูกใส่ร้าย และถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมโดยกล่าวหาว่า เป็นผู้มีอิทธิพลเก็บเงินค่าคุ้มครองสวนยางชาวบ้านที่อยู่ในปกครองของผมเอง และข้อหาอื่นๆ อีกผมจำไม่ได้” เขาเปลี่ยนเรื่องเพื่อเข้าประเด็นที่เราต้องการทราบ

“ผมไม่ทราบว่าการช่วยเหลือลูกบ้านตนเองในการซื้อขายที่ดินให้เกิดความเป็นธรรม ไม่ให้ถูกหลอกลวง ได้รับสมนาคุณตอบแทนจากลูกบ้านเล็กๆ น้อยๆ นั้น เป็นการผิดต่อกฎหมายด้วยหรือไม่” เขายื่นหน้ามาถามเรา

“ผมถูกนำตัวไปควบคุมตัวไว้ที่กรุงเทพฯ เกือบสามเดือน แล้วก็ได้รับการปล่อยตัวออกมาโดยมีผู้ประกันตัวผม ขณะนี้ผมกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินคดี แต่อยู่ที่บ้านได้ไม่นานผมก็ถูกลอบยิงอีก ๒ ครั้ง แต่ผมก็รอดชีวิตมาได้ จนผมไม่กล้าจะขยับออกไปที่ใดอีก” เขาพูดพร้อมกับแสดงอาการเจ็บแค้น และเล่าต่อไป

“วันจันทร์ก่อน (๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๐) ตอนเช้าผมจำเป็นต้องขับรถไปธุระ ที่บ้านบาตุนขอ เขตอำเภอกรงปินัง ก็ถูกคนร้ายลอบยิงอีก (จังหวัดยะลา) กระสุนเฉียดท้ายทอยเจ็บเล็กน้อยเท่านั้น ผมก็ยังมีชีวิตอยู่ได้” เขาเล่าพร้อมกับชี้บาดแผลที่ต้นคอให้เราดู

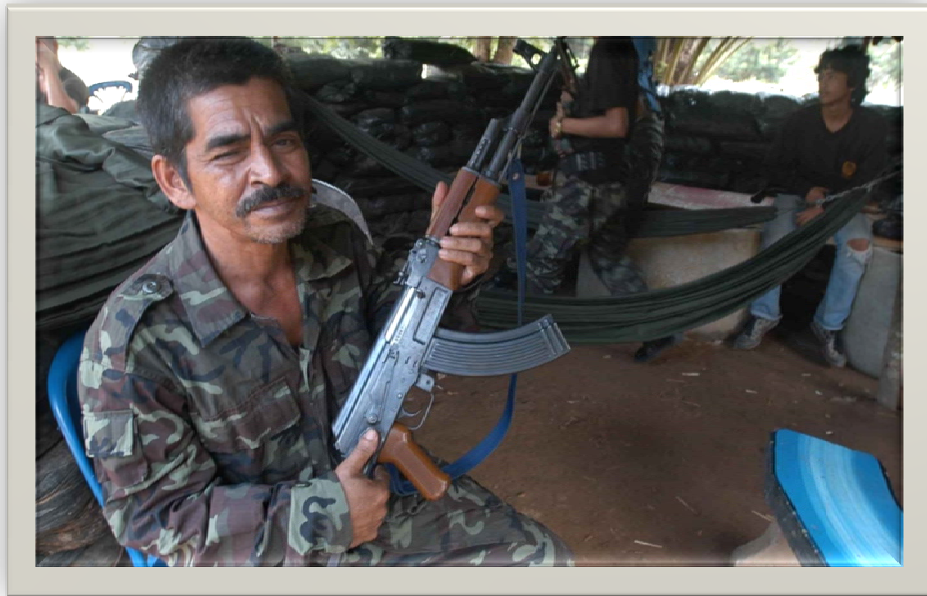
“วันนี้ (๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐) ตอน ๗ โมงเช้า ผมก็ขับรถออกจากบ้านพร้อมด้วย มะเซ็ง ผู้ช่วย) เพื่อจะไปทำธุระที่อำเภอยะหา ขณะขับรถไปถึงบ้านอูเบง (ผู้ใหญ่บ้าน คนร้ายกว่า ๒๐ คน ยืนสองข้างทางใช้ปืนอาแกและเอ็ม ๑๖ ยิงมาที่ผมและผู้ช่วยผมหลายร้อยนัด กระสุนปืนถูกหัวไหล่ เป็นแผลฉกรรจ์ ผมกระโดดลงจากรถ คลานหนีไปซ่อนในพงหญ้า ผมได้เสียงมันพูดว่า “เปาะเลาะห์ ตายแล้ว ดูนี่ๆ เลือดมัน” เสียงอีกคนพูดว่า “ไหนว่า คอเลาะ หนึ่งเหยี่ยว วันนี้เป็นวันตายของมันแล้ว” คนร้ายก็พยายามหาตัวผมแต่ไม่เจอ ทั้งๆ ที่มันอยู่ห่างจากผมแค่สองวา มันก็ไม่เห็นผม ผมกำปืนพก จ้องเล็งไปที่มันแล้ว หากว่ามันเห็นผม ผมก็จะยิงมันทันที แต่โชคดีของมัน และเป็นโชคดีของผมด้วย หากผมยิงมัน พวกของมันก็คงยิงผมเหมือนกัน” เขาเล่าให้ฟังอย่างยืดยาว

“คนพวกนี้เป็นพวกขบวนการบีอาร์เอ็น โคออดิเนท มันต้องการฆ่าผมเพราะผมรู้เบื้องหลังของมันและไม่เข้าด้วยช่วยเหลือพวกมัน โดยเฉพาะผมเป็นผู้ใหญ่บ้านและช่วยเหลือทางราชการ มันจึงต้องฆ่าผมและทุกคนที่ช่วยเหลือทางราชการ” ความคิดเห็นของเขาใกล้เคียงกับความจริงที่เราจะต้องรับฟัง และเสริมด้วยว่า

“คนพวกนี้เป็นชาวบ้านที่ถูกหลอกลวง มีชาวต่างชาติฝึกออาวุธให้มัน และพวกต่างชาตินี้แหละที่ช่วยเหลือด้านการเงินให้มันก่อความไม่สงบ ผมเคยไปประชุมกับพวกหัวหน้ากลุ่มก่อการร้ายภาคใต้ที่ มาเลเซียมาแล้ว พวกเขายกบอกว่าพวกที่ก่อเหตุในประเทศไทยขณะนี้ ไม่รู้ใครเป็นหัวหน้า จึงไม่อาจจะเจรจาตกลงอะไรกันได้เลย” เขาไม่ต้องการบอกว่าไปประชุมกับใครและเมื่อใด

ดอเลาะ เซ็งมะซู ผู้ใหญ่บ้านตะโละเว ผู้ใหญ่บ้านหนังเหนียวถูกสอบยิงมาแล้วกว่าสิบครั้ง ขี้นบาดแผลที่ถูกยิงเมื่อเช้าวันนี้ รวมทั้งแผลเก่าๆ เต็มตัว

เขาเป็นผู้ใหญ่บ้านหนังเหนียว ที่ทางราชการหาว่าเป็นผู้มีอิทธิพลที่ต้องกำจัดออกไปจากสังคม ในขณะที่เดียวกับผู้ร้ายหมายหัวจะปลิดชีวิตเขา ให้สูญหายไปจากโลกนี้ แล้วจะให้เขาเลือกข้างอยู่ฝ่ายใด ?

ดอเลาะ ผู้ใหญ่บ้านหนังเหนียวแห่งบ้านตะโละเว

ปัจจุบันนี้กองทัพบก ๔ โดย กองบัญชาการพลเรือน ดำรวจ ทหาร ได้บรรจุ นายดอเลาะ เซ็งมะซู และบุตรชาย เป็นอาสาสมัครทหารพราน และจัดกำลังทหารพรานจำนวนหนึ่งร่วมออกปราบปรามกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดยะลาตลอดมา จนเป็นที่กล่าวขานและหวาดหวั่นแก่กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับเขา

จารย์ญ เค้นอุดม

ตำนานสถานที่สำคัญในท้องถิ่น

เมืองโบราณยะรัง

เมืองโบราณยะรัง อยู่ที่ตำบลวัด และตำบลปีตุนุติ ในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จากการสำรวจของกรมศิลปากรในปี พ.ศ.๒๕๓๑ พบหลักฐานร่องรอยโบราณสถานหลายแห่งและโบราณวัตถุจำนวนมาก เช่น ศิวลึงค์ แม่พิมพ์หินสำหรับหล่อเครื่องประดับ หินบดยา พระพุทธรูป ธรรมจักร สลึงจำลอง ชากเจดีย์ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก สระน้ำขนาดใหญ่

ผังเมืองมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีกำแพงเมืองที่เป็นเนินดิน ๒ ชั้น เมื่อผ่านชั้นนอก จะมีคูน้ำล้อมรอบ ถัดจากคูน้ำจะเป็นกำแพงเมืองชั้นใน ซึ่งเป็นเนินดินเหมือนกัน บริเวณ ๔ มุมกำแพงดินจะมีป้อมปราการ ๔ แห่ง หลังกำแพงเมืองด้านทิศเหนือจะมีกลุ่มบ่อน้ำเล็ก ๆ ก่ออิฐเรียงซ้อนกันเป็นวงกลมลงไปในบ่อ ขนาดปากบ่อเท่าขนาดวงช้างสามารถชักวงคูน้ำได้ อยู่เรียงรายห่างกันพอประมาณจำนวน ๓-๕ บ่อ ถัดจากนี้บริเวณด้านทิศเหนือติดคูเมือง มีสุสานมุสลิมขนาดใหญ่

โบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบในบริเวณเมืองโบราณยะรังนี้ เป็นโบราณสถานที่เกี่ยวเนื่องในศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม เป็นเมืองโบราณที่มีการทับซ้อนของ ๓ วัฒนธรรม นับเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งทางภาคใต้ตอนล่าง นักวิชาการทั้งหลายคาดว่าจะเป็นที่ตั้งของอาณาจักรลังกาสุกะ หรือลังกาสุกะ บนคาบสมุทรมลายูทางด้านตะวันออก มีชื่อปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์จีน ชาว มลายู และอาหรับ เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา

ในปี พ.ศ.๒๕๑๖ ดร.ศษ ควอวิทซ์ เวลล์ ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าเมืองโบราณยะรังเป็นพิ.เจ.เอช. ได้สำรวจศึกษาแผนผังเมืองโบราณยะรัง ของกรมศิลปากร โดยให้ความเห็นว่า การพบเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบ ๓ ชั้นนี้ สอดคล้องกับลักษณะเมืองลังกาสุกะหรือลังกาสุกะที่ระบุไว้ในเอกสารจีน

ในบันทึกเรื่องเมืองโบราณที่อำเภอยะรังโดยนายอนันต์ วัฒนานิกกร กล่าวว่า บุคคลกลุ่มแรกที่เข้ามาสำรวจร่องรอยได้แก่คณะของนายสจ๊วต แวเวลล์ จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มีนายชิน อยู่ดี เป็นผู้ช่วยเหลือเดินทางเข้ามาเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๖ เข้าใจว่าคงต้องการมาตรวจสอบหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์แหลมมลายู เพราะขณะนั้นมีหนังสือของนายพอล วิทลีย์ กล่าวถึงเมืองลังกาสุกะเผยแพร่แล้ว

ในเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๗ กรมศิลปากรส่งนายจำรัส เกียรติก้อง พร้อมผู้ช่วยมาทำแผนที่เมืองอยู่เป็นเวลา ๑๕ วัน แต่แผนที่ครั้งนั้นก็เกิดข้อผิดพลาดจนกระทั่งทำให้กลายเป็นเมืองที่มีกำแพงล้อมสามชั้น และเป็นผลให้ ดร. นว่าตรงกับเมืองลังกาสุกะในหนังสือควอวิทซ์ เวลล์ ยืนยัน The Malay Penninsular in Hindu Time

การทำแผนที่ผิดพลาดดังกล่าว ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดมากมายในทางวิชาการ เพราะเมืองลังกาสุกะตามเอกสารจีนนั้น ระบุว่ามีการกำแพงสามชั้น รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม เคยเดินทางไปสำรวจในปี พ.ศ.๒๕๒๑ ร่วมกับคณะทีมงานจัดทำวารสารเมืองโบราณ และได้แสดงความคิดเห็นว่า เมืองโบราณยะรัง ไม่ได้มีผังเมืองล้อมรอบด้วยกำแพงดิน ๓ ชั้น ดังที่กรมศิลปากรได้ทำแผนผังไว้ แต่เป็นเมืองที่

มีลักษณะแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีกำแพงดินและคูน้ำชั้นเดียว จึงเป็นข้อยุติว่า เมืองโบราณยะรังที่ปราเว้นั้นไม่ใช่เมืองโบราณลังกาสุกะดังที่ระบุไว้ในเอกสารประวัติศาสตร์จีน

มีคำถามว่า เมืองที่เป็นศูนย์กลางหรือพระราชวังของพระราชอาณาจักรลังกาสุกะอยู่ที่ไหน หรือว่าอยู่ ณ จุดใดในพื้นที่บริเวณ ๓ ตำบลของอำเภอยะรัง เนื่องจากมีบริเวณกว้าง และยังไม่ได้มีการขุดเจาะสำรวจพื้นที่อย่างกว้างขวาง อาจจะจมอยู่ใต้พื้นดินก็ได้ และบริเวณที่มีการสำรวจขุดแต่งในปัจจุบันเป็นเพียงฐานเจดีย์ ๒-๓ แห่งที่บ้านจาละเท่านั้น

ในปี พ.ศ.๒๓๒๕ เมื่อสมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคล ยกกองทัพสยามไปตีปัตตานีได้จากสุลต่านมูฮัมหมัดแล้วได้แต่งตั้ง ดวนกูลามีเดิน ซึ่งมีเชื้อสายสุลต่านปัตตานีอยู่ที่บ้านบันนังบาตั้นเป็นเจ้าเมืองปัตตานี โดย(เจ้าเมืองประเทศราชของสยาม)มีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์อำนาจการปกครอง

หนังสือราชอาณาจักรมลายูปัตตานี [Kerajaan Melayu Patani] โดยอิบราฮิม สุกรี ได้กล่าวว่า เนื่องจากพระราชวังและบ้านเมืองที่กรือเซะถูกทำลายจนย่อยยับแทบไม่มีผู้คนอยู่อาศัย ดวนกูลามีเดินจึงไปสร้างพระราชวังแห่งใหม่ที่ โกตา/ปราวัน แม้ดวนกูลามีเดิน จะได้รับการแต่งตั้งจาก (เมืองโบราณปราเว) ให้ปกครองปัตตานีก็ตาม แต่ยังคงคิดพระเจ้าแผ่นดินสยามจะกอบกู้อิสรภาพของปัตตานีให้กลับคืนมา ดวนกูลามีเดินได้มอบหมายให้ คาโต๊ะ ปังกาลัน เป็นผู้ดูแลเมืองปัตตานีเดิมที่กรือเซะ รับผิดชอบดูแลกิจการท่าเรือที่ กาแลบือชา (ท่าเรือใหญ่)

ในปี พ.ศ.๒๓๒๕ จึงเป็นการเริ่มต้นปกครองปัตตานีแบบประเทศราชของอาณาจักรสยาม แต่งตั้ง (ชาวมลายูเป็นเจ้าเมืองแทนที่สุลต่านเดิม หลังจากดวนกูลามีเดิน ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองปัตตานีได้ไม่นาน ในปี พ.ศ.๒๓๓๒ ดวนกูลามีเดินได้ส่งทูตนำสาส์นไปเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินอันนาม องค์เชียงสือ ให้ช่วยโจมตีสยาม โดยปัตตานีจะเข้าตีทางใต้ พระเจ้าแผ่นดินอันนามโจมตีทางเหนือ แต่พระเจ้าแผ่นดินอันนามได้ส่งสาส์นของดวนกูลามีเดินให้พระพุทธรยุดฟ้าจุฬาโลกที่กรุงเทพฯ สยามจึงได้ส่งพระยากลาโหมนำกองทัพไปปราบปราม ขณะนั้น ดวนกูลามีเดินได้นำกองทัพปัตตานีเข้ายึดเมืองเทพาและเมืองจะนะ และมุ่งเข้าโจมตีสงขลา กองทัพปัตตานีได้เผชิญหน้ากับกองทัพสยามที่บ้านเขารูปช้าง สู้รบประจัญบานกันอยู่หลายวัน เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชยกกำลังไปช่วยเหลือสงขลา แต่ไม่อาจต้านทานกองทัพปัตตานีได้ ในที่สุดทั้งเจ้าเมืองสงขลาและเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชก็หลบหนีไปยังเมืองพัทลุง กองทัพปัตตานีได้ติดตามไปยังเมืองพัทลุง ในขณะที่กองทัพพระยากลาโหมเดินทางไปถึง กองทัพปัตตานีจึงได้ล่าถอยกลับไปยังเมืองปราวัน แต่กองทัพสยามได้ติดตามและเข้าโจมตียึดเมืองปราวันได้สำเร็จ และจับตัวดวนกูลามีเดิน

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในปี พ.ศ.๒๓๓๔ เป็นอีกครั้งหนึ่งที่เมืองปัตตานีถูกเผาทำลาย กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินไปยังกรุงเทพฯ ก่อนที่พระยากลาโหมจะเดินทางกลับ ได้แต่งตั้งคาโต๊ะปังกาลัน ขุนนางชาวมลายูปัตตานีที่ดูแลรับผิดชอบเมืองท่าปัตตานีที่กรือเซะ ให้เป็นเจ้าเมืองประเทศราชคนต่อมา และมอบหมายให้ลักษณมณดาจัง ขุนนางชาวสยามเป็นผู้ควบคุมดูแลการบริหารงานของเจ้าเมืองปัตตานี

เมื่อดวนกูลามีเดินถูกปราบปรามแล้ว ในหนังสือราชอาณาจักรมลายูปัตตานี โดยอิบราฮิม สุกรีได้กล่าวต่อไปว่า พระยากลาโหมราชเสนาขอพระราชทานโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง คาโต๊ะปังกาลัน เป็นเจ้าเมือง

ปัตตานี โดยมีชาวสยามเชื้อลัทธิมณาดำจึง เป็นผู้คอยควบคุมดูแล สอดคล้องกับประวัติเมืองตานี ฉบับคุณ) (หลวงรัตนมนตรี ว่า

“ภรรยาพระยาตานี)ตวนกูลามิเดินถูกนำตัวไปกักกันไว้ ณ กรุงเทพฯ ได้ให้ดาตูปะกาลัน หวันอุ (เช่น หวันยะโก๊ะ คอเลาะ รวม๓ นาย นำเครื่องราชบรรณาการเข้าไปถวายลูกะโทษ จึงโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ ดาตูปะกาลันเป็นเจ้าเมืองต่อมา ”

เป็นการแต่งตั้งเจ้าเมืองประเทศราชคนที่สอง ในหนังสือราชอาณาจักรมลายูปัตตานี กล่าวต่อไปว่า ในปี พ.ศ.๒๓๕๑ คาโต๊ะปังกาลัน มีความเห็นขัดแย้งกับลัทธิมณาดำจึง จึงได้รวบรวมกำลังผู้คนทำการขับไล่ลัทธิมณาดำกับพวก จนต้องอพยพหลบหนีไปยังเมืองสงขลา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ และพงศาวดารเมืองสงขลา กล่าวสอดคล้องต้องกันว่า ในการปราบปรามขบถ ดาตูปะกาลัน ทางกรุงเทพฯ ได้ให้เจ้าพระยาพลเทพ ทบกองหน้ากองทัพกรุงเทพฯออกไปสม (บุญนาค)พเจ้าเมืองสงขลา เมืองพัทลุง มอบหมายให้หลวงนายฤทธิ์)เถียนจึงเป็นแม่ทัพ ยกกองทัพไปตีเมืองตานี (

ประวัติเมืองตานี)ฉบับคุณหลวงรัตนมนตรี กล่าวถึงเหตุการณ์ในครั้งนี้ว่า (“ เจ้าพระยานครศรีธรรมราชกับพระยาสงขลาให้ปลัดจนะ เป็นทัพหน้ายกมาตีเมืองตานี ด (ขวัญชัย)ดาตูปะกาลัน อพยพหนีไปทางเมืองรามันห์” และความตอนหนึ่งว่า “เจ้าพระยานครและพระยาสงขลาติดตามมา ภายหลัง ได้จัดการให้ปลัดจนะ)ขวัญชัย เป็นผู้รักษาราชการอยู่เมืองตานี (”

ต่อมานายขวัญชัยได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองปัตตานี (าขประเทศร) ในปี พ.ศ.๒๓๕๑-๒๓๕๘ และต่อมานายพ่าย ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองปัตตานี .ศ.ในปี พ (ประเทศราช)๒๓๕๘-๒๓๕๙ สิ้นสุดการปกครองปัตตานีแบบประเทศราชของสยาม

เรื่องราวดังกล่าวเป็นข้อมูลหลักฐานประกอบการพิจารณาว่า ในสมัยที่สยามปกครองปัตตานีแบบประเทศราชตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๓๒๕ นั้น ตวนกูลามิเดิน ได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เป็นเจ้าเมืองประเทศราชคนแรก และไปตั้งพระราชวังที่โกตาปาวาน) เมืองโบราณปราง (ยังมีหลักฐานร่องรอยเมืองที่มีกำแพงและคูน้ำล้อมรอบจนถึงปัจจุบัน และโปรดเกล้าแต่งตั้ง ดาตูปะกาลัน เป็นเจ้าเมืองประเทศราชคนที่สอง สำหรับเจ้าเมืองประเทศราชคนที่ ๓ และคนที่ ๔ เป็นชาวสยาม

ส่วนเลาะฮ์ กุบาฮา นักธุรกิจ ชาวปัตตานี ได้กล่าวว่า ทุกปีจะเดินทางไปเยี่ยมสุสานบรรพบุรุษที่บ้านปราง ตนเองรับว่าเป็นลูกหลานคนที่ ๘ ถ้านับเวลาช่วงละ ๓๐ ปี ตวนกูลามิเดินตั้งเมืองที่ปราง เมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๕ ประมาณ ๒๐๐ กว่าปีมาแล้วน่าจะสอดคล้องกัน ในสมัยก่อนนั้น ผู้ที่มีเชื้อสายเจ้าเมืองจะมีการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างบ้านปาญ (ตำบลยะรัง) กับบ้านปราง (ตำบลปุด อำเภอมืองปัตตานี)เป็นประจำ

นายนิมา ยาบิ อดีตกำนันตำบลยะรัง ปัจจุบันอายุประมาณ ๘๐ กว่าปี ได้กล่าวว่า ที่บ้านปรางแห่งนี้เป็นที่ฝังศพของ ราชบัณฑิต.ศ.สุลต่านปกครองปัตตานีในปี พ) ๒๒๖๒-๒๒๖๖มีเหตุการณ์สำคัญ (เกิดขึ้นสมัยที่ตนเองยังเด็ก ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่บริเวณป้อมกำแพงเมืองปรางด้านตะวันตก ติดกับคลองตมำงันและสุสานปรางด้านทิศเหนือ มีมุสลิมอาวุโสคนหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่าโต๊ะแหว เครื่องครัดในการปฏิบัติศาสนกิจในสถานที่เงียบสงบ ในป่าที่ไม่ค่อยมีผู้คน ได้มาตั้งเพิงพัก มีผู้คนบริเวณใกล้เคียง ศรัทธาไปเยี่ยมเยียนเป็นจำนวนมาก จนนายอำเภอยะรัง) พระศรีบูรุษรักษะรังเขต (ทราบเหตุการณ์และความ